GETUIGENIS

TIJDSCHRIFT VOOR BIJBELS-LITURGISCHE VROOMHEID

VIERDE JAARGANG - NR 2 - 1960

Ten geleide

DOOR DOM AMBROSIUS VERHEUL O.S.B.

Met deze vierde jaargang biedt *Getuigenis* u zijn derde vastennummer aan. De eerste jaargang gaf, dit lag toen uiteraard voor de hand, een bijbels-liturgische bezinning op de herstelde Goede Week. De tweede jaargang bezorgde een bevattelijk, uitgesproken bijbels commentaar op de zondagsmissen van de vasten. Vorig jaar hebben wij in een vastennummer, dat ruime weerklank vond, het thema van zonde, bekering en boete uitgewerkt. Al deze vastennummers samen bevatten al een heel arsenaal aan gedachten en suggesties die u dienstig kunnen zijn voor uw persoonlijke beleving van de veertigdagentijd.

Ook dit jaar meenden wij heel dicht bij de vastenviering te kunnen blijven door als thema te nemen: *het op weg zijn van de christen.*

De vastenliturgie biedt ons daartoe inderdaad de aanleiding. Op zondag quinquagesima beschrijft zij de veertigdagentijd als een opgaan naar de paasviering: „Zie, wij gaan op naar Jerusalem en alles zal vervuld worden, wat door de profeten over de Mensenzoon geschreven is; want Hij zal worden overgeleverd aan de heidenen, en Hij zal worden bespot, mishandeld en bespuwd; en zij zullen Hem geselen en doden; — maar op de derde dag zal Hij verrijzen" (Luc. 18, 31-32). De vastentijd brengt ons in herinnering Jesus' opgaan naar Jerusalem met aan het eindpunt van deze opgang het paasmysterie van zijn lijden, sterven en verrijzen. Niet louter herinnering echter, ook voltrekking aan ons. De veertigdagentijd wil immers in de geest van de Kerk ook een opgang van de christen zelf zijn naar het paasfeest van het *Triduum paschale*; het wil een opgaan zijn met Christus om aan het eindpunt van deze tocht weer inniger in het paasmysterie van

zijn overgang uit deze wereld naar de Vader (Joh. 13,1) te worden opgenomen.

Heel dit paasgebeuren aan Christus en aan ons vindt zijn profetisch voorteken in het veertig jaren trekken van het uitverkoren Godsvolk naar het land van belofte, in het moeizame opgaan veertig dagen lang van Elias naar de berg Horeb, waar hij Jahweh mocht ontmoeten. Deze oud-testamentische gebeurtenissen zijn uiteindelijk bepalend geweest om van de voorbereidingstijd op Pasen een periode van veertig dagen te maken.

Maar zo wil de Kerk de vastentijd ook eigenlijk niet anders zien dan als een intenser beleven van de werkelijkheid die het diepste van haar existentie uitmaakt: de Kerk hier op aarde zelf is het Godsvolk door God tezamen geroepen en nu pelgrimerend naar haar land van belofte, het Jerusalem van hierboven. Heel het leven van de christen is opgang naar Jerusalem. De woestijn-spiritualiteit is authentiek-kerkelijke spiritualiteit, die door de monnik slechts bewuster en volmaakter beleefd moet worden (en dan nog! Sint Benedictus moest al tot concessies overgaan: „Het leven van de monnik moest eigenlijk altijd zijn als de veertigdaagse vasten", 49e hoofdstuk). Want de Kerk hier op aarde bevindt zich in een woestijnsituatie; dit is het diepste wezen van haar existentie: verlost te zijn uit de slavernij van de zonde maar nog niet ten volle de definitieve Rust bij God te zijn binnengetreden.

Deze woestijnsituatie vraagt van de christen, dat hij zich op aarde niet zou installeren alsof hij het verloren paradijs reeds had teruggevonden. Zijn christelijke levenshouding moet hierin bestaan pelgrimerend en trekkend op zoek te gaan naar het verloren paradijs. Dit alles echter met een blij vertrouwen op de Heer, die ons in deze tocht is voorgegaan en aan onze trektocht hier op aarde doel en perspectief geeft.

Het bovenstaande moge de keuze van de in dit nummer behandelde onderwerpen rechtvaardigen en verwijzen ons allereerst naar het trekken van het joodse volk, van Elias en van Christus zelf door de woestijn: ter vooraf-beelding en ten voorbeeld voor ons. Dan wordt aan de hand van de teksten van de Schrift een bezinning gegeven op heel dit paasgebeuren van de uittocht van het joodse volk uit Egypte door Rode Zee en woestijn naar het land van belofte: de mysteries van de uittocht die dan in het licht worden geplaatst van de werkelijkheden van het Nieuwe Verbond.

Hoe de Kerk deze realiteiten in haar liturgie cultisch viert door de vasten, het houden van bedevaarten en processie en het zingen van de pelgrimspsalmen van Israel komt dan in een volgende reeks artikelen ter sprake.

De Kerk in de woestijn

DOOR DOM WILLIBRORD VAN DIJK O.C.S.O.

Het volk van God in de woestijn . . . Als ik deze woorden uitspreek komen er achter elkaar drie beelden in mijn geest op. Ze zijn innig met elkaar verbonden, het ene beeld komt uit het andere voort.

Eén Godsvolk, drie gestalten

Ik zie het volk Israël, de nakomelingen van Abraham de Rode Zee doortrekken en dan de zwerftocht in de woestijn beginnen. Dit volk is op weg naar het beloofde land. Omdat het de bedoeling is, dat God daar in hen zal heersen, moeten ze eerst opgevoed worden — een gelijkenis met God moet in hen gaan leven en tastbaar worden. Ze worden gekneed, en gevormd, en het gaat met kloeke hand. Maar tegelijkertijd waakt God met moederlijke zorg over zijn „eerstgeborene":

Toen Israël een kind was had ik het lief,
Uit Egypte heb ik mijn zoon geroepen . . .
Ik drukte ze aan mijn wang als een min,
Boog mij over hen heen om hen te voeden (Os. 9, 1.4).

Dan zie ik de mensgeworden Zoon van God, zoon van Abraham, zoon van David, nakomeling van hen, die in de woestijn zijn opgevoed. In Hem is niet slechts een gelijkenis met God, Hij is het zuivere beeld van de Vader, Hij is God, aan de Vader gelijk. Maar als mens moet Hij door een ontzettende woestijn van lijden heen:

Mijn keel is droog als een scherf,
Mijn tong kleeft aan mijn gehemelte vast;
En in het stof van de dood strekt Gij mij neer... (Ps. 22,16).

Door de dood heen echter komt Hij in de Rust, het ware beloofde land, „door zijn opstanding uit de doden in kracht gesteld als Zoon van God" (Rom. 1,4). In Hem worden alle verwachtingen van Israël op een sublieme wijze verwezenlijkt. Hij wordt de Eerste en de Aanvoerder van het nieuwe volk Gods: „aan allen, die Hem ontvingen gaf Hij de macht kinderen Gods te worden" (Jo. 1,12).

Het derde beeld is de gemeenschap van hen, die in Christus gelovend, door

het doopsel al ingelijfd zijn bij zijn verheerlijkt Lichaam en bezield worden door Christus' eigen Geest. Zij werden uit Egypte, de slavernij van de zonde, verlost — zij hebben al deel aan de verrijzenis en aan de Rust, waarin hun Aanvoerder is binnengegaan; maar zij hebben er nog niet ten volle deel aan, en wat zij hebben kan hun nog ontnomen worden. Zij moeten nog worden beproefd in de woestijn.

En nu gaan mijn gedachten terug naar het oude volk Gods. We zingen ervan in de Paasnacht. Om ons doopsel te vieren luisteren we dan naar de voorlezing uit het Boek Exodus: we horen het bewogen verhaal van de bevrijding der Israëlieten, die droogvoets door de Rode Zee trokken, terwijl de Egyptenaren, die hen met hun wagens en ruiters achterna zaten in de golven omkwamen. „Zo redde Jahweh Israël op die dag uit de greep van Egypte en zag Israël de lijken der Egyptenaren op het strand der zee . . . Toen zongen Mozes en Israëls kinderen dit lied ter ere van Jahweh."

Met deze woorden eindigt de voorlezer. Dan gaat er een ontroering door het toeluisterende koor en met blijde stemmen gaat men in op de uitnodigingen van de cantor: *Cantemus Domino,*

Laat ons zingen voor Jahweh,
Want hoog is Hij verheven:
Paard en ruiter wierp Hij in zee!
Mijn kracht is Jahweh en mijn roem . . . (Ex. 15,1-2).

We zingen, omdat we verlost zijn en deel hebben aan het verheerlijkte Lichaam van Christus.

Maar kijk naar Israël: zij hadden dit lied nog maar pas gezongen of ze werden de woestijn ingestuurd en toen begon de miserie al heel gauw: geen water, of alleen bitter water, geen eten meer . . . en de vijand Amalek, die een bloedige strijd vroeg.

Zo is het ook met ons: in de paasnacht zingen we onze vreugde uit over onze verlossing in het doopsel. Maar daarmee zijn we er nog niet. We worden de woestijn ingestuurd. Evenmin als ons Hoofd zullen wij de Rust binnengaan zonder de beproevingen van de woestijn te hebben doorstaan — juist daarin moeten we gelijkvormig worden aan de Zoon.

Zo gaat de Kerk haar tocht door deze wereld, altijd op zwerftocht. Zij heeft hier geen blijvende woonplaats en geen rust: het beloofde land ziet ze slechts aan de horizon. Zij gaat door de wereld als door een woestijn die ze echter ook als Gods schepping ziet: ze weet dat deze woestijn in een heerlijke tuin zal worden omgeschapen. Dan zal er volkomen harmonie zijn tussen de mens en zijn woonplaats. Daar groeien we naar toe — maar we zijn er nog niet. En daarom mag de Kerk zich hier niet vestigen.

Zo gaat dus de Kerk, het nieuwe volk Gods, evenals het oude Israël, zijn tocht door de woestijn. Wel is er iets veranderd: want hét ware Israël, de dienaar van Jahweh, de Zoon van God ís al door de woestijn getrokken, en de woestijn is niet meer voor de volle honderd procent een woestenij. Hebben we hier lijden te dragen, Hij heeft het vóór ons gedragen en nu draagt Hij het met ons mee. Zo is de woestijn in zeker opzicht al een tuin geworden.

In de dagen van de uittocht moest Mozes tot Jahweh omhoog klimmen op de berg (Ex. 19,3). Wij hebben een Aanvoerder die van de hemel tot ons nederdaalde.

In de harten van de Israëlieten brak een schemerlicht door van Godskennis, terwijl Mozes hun de wetten dicteerde, die hij op de berg uit Jahweh's mond had opgetekend. Wij luisteren met huiver maar in dankbare vreugde naar de openbaringen van Hem, „die in de schoot des Vaders is" (Jo. 1,18).

Jaweh ging voor de Israëlieten uit, overdag in een wolkkolom, des nachts in een vuurzuil — die wolkkolom en vuurzuil weken niet van de spits van het volk. Dat was een wonderlijke familiariteit. Maar onze Heer heeft gezegd: „Ik ben met U" en dat wil zeggen, dat Hij door zijn Geest in ons hart woont om het dag en nacht voor te lichten.

En dan het voedsel! Als Israël weer aan de woestijn dacht begon het te zingen over het „brood der engelen", dat het gegeten had (Ps. 78). Het manna was inderdaad een gave, die op bijzondere wijze uit Gods handen kwam. Maar de Kerk denkt aan veel hogere dingen, als zij met Israëls eigen woorden zingt, dat ze gespijzigd wordt met de bloem van tarwe en verzadigd met honing uit de rotsen — Ps. 82, zij eet immers het Lichaam van Hem, die na zijn woestijntocht verheerlijkt werd en die in dit voedsel ons een onderpand geeft voor een gelukkige voltooiing van ónze tocht. — Er is nog veel meer: welk een afstand tussen de koperen slang en de Heer op het Kruis (Jo. 3,14); tussen het water uit de rots en de gave van de H. Geest (Jo. 7,39). Onze woestijntocht wordt verlicht door de aanwezigheid van Maria, de Moeder des Heren, de Moeder van het nieuwe Godsvolk — Israël kende alleen de aardse stammoeders: Eva, Sara, Rachel, Rebekka.

Maar het oude Israël blijft een voorbeeld

Er is dus een groot verschil. En toch zien wij naar het oude Godsvolk als we bemoedigd willen worden op onze weg.

Het is dezelfde God van Abraham, Isaak en Jacob, die eens zei: „Ik ben bekommerd . . . Ik heb vol zorg op U neergezien en gelet op wat men U in

Egypte aandoet" (Ex. 2,25; 3,16), en die nú om ieder van ons bekommerd is.

Wordt het moeilijk? Niets is Hem onmogelijk. Hij wordt juist verheerlijkt als het voor ons hopeloos wordt. Hij liet Israël tot aan de Rode Zee optrekken, zodat het volkomen in de knel raakte, toen Farao met zijn wagens en ruiters kwam aanstormen. Het zou verpletterd worden. Maar juist die verschrikkelijke Rode Zee werd de redding, en wat voor een redding! „Zie, Ik zal het hart der Egyptenaren verharden, zodat ze achter hen aan zullen trekken; dan zal Ik mijn heerlijkheid tonen aan Farao en zijn legermacht, aan zijn wagens en ruiters!" (Ex. 14,17).

Wij ontvingen meer dan Israël, maar we staan tegenover dezelfde Heilige God, tegenover dezelfde Liefde, tegenover dezelfde eis om trouw te zijn.

Israël was op zoek naar het beloofde land, naar de plaats van zijn rust, toen nog onbewust van de heerlijker Rust die de mensheid wachtte. Zo zijn wij op zoek naar de plaats van onze Rust, de eigenlijke Rust. En we zullen geen andere rust vinden dan in het hart van God, zoals Israël geen vrede zou vinden, voordat het zou zijn aangekomen in Jerusalem, dit „visioen van vrede".

Roepen tot de Heer

Luisteren we dus naar de lessen, die het oude Godsvolk ons geeft. In de eerste plaats geeft het ons deze fundamentele les: dat we vertrouwen moeten hebben op de Heer, en niet op ons zelf. Mozes vroeg naar de naam van Hem, die zo nadrukkelijk verlossing beloofde: „Ik ben die ben", was het antwoord. Hiermee begon het geloof aan Hem, die van dan af voortdurend zou bewijzen, dat Hij werkelijk wás, ieder moment tegenwoordig was bij zijn volk om het te leiden, om het zo nodig te oordelen, altijd om het te redden.

Om dit te bewijzen kon men geen betere plaats denken dan de woestijn, waar de mens telkens weer in moeilijke situaties komt. Aan dit voortdurend ingrijpen van Jahweh in de uitzichtloze woestijngevallen is Israël steeds weer herinnerd in moeilijke uren. „Denk aan de Rode Zee!" riepen ze elkaar toe — en ze schrokken voor niets meer terug. Zo bijvoorbeeld de Makkabeën: Judas trok op met drie duizend man voetvolk om te vechten tegen Gorgias, die vijfduizend man voetvolk had en duizend uitstekende ruiters. Judas verscheen in de vlakte, zonder pantsers en zwaarden. Zij hadden ze gaarne gehad, nu ze de zware verschansingen van het heidenkamp zagen, met ruiterij in de flank en met geschoolde soldaten. Zouden ze de moed verliezen? „Weest niet bang, riep Judas, denkt er aan, hoe onze vaderen in de Rode Zee werden gered, toen Farao hen met zijn leger achtervolgde. Roepen ook wij thans de hemel aan . . ." (1 Makk. 4).

Dit vertrouwen op Jahweh moest serieus gemeend zijn. Israël mocht niet proberen om zelf ook met heidense vorsten uit de omgeving een verbond te sluiten om zich te beveiligen. Dan liep het mis, zoals herhaaldelijk voorkwam na de vestiging in het beloofde land. De ervaringen van de woestijn in dit opzicht zijn in later tijd vaak in de psalmen bezongen. Aan de wonderdaden Gods dacht de psalmist ongetwijfeld toen hij zong:

Jahweh is allen, die Hem roepen, nabij:
Allen, die oprecht tot Hem bidden (Ps. 144,18).

Israël heeft ervaren, dat God nabij is als men met vertrouwen roept. En dat Hij niet nabij is, als men niet roept, als men onverschillig of hopeloos wordt, als men toegeeft aan zwaarmoedigheid en practisch het roepen verwaarloost.

Heel deze geest van het biddende Israël heeft Sint Bernard eens prachtig getypeerd in zijn commentaar op Ps. 91,14: „Roept hij tot Mij, dan verhoor Ik hem".

„Dit is waarlijk een verbond van liefde, roept Sint Bernard uit. God zegt niet: Hij was het waard, hij was eerlijk en rechtschapen, zijn handen waren rein en zijn hart was zuiver: daarom zal Ik hem redden, beschermen en verhoren. Zo Hij dit of iets dergelijks gezegd had, wie zou dan de moed niet laten zinken? Nu is er echter bij U vergeving . . . Welk een heerlijke norm: het al of niet verhoord worden hangt af van het al of niet roepen: „Hij roept Mij aan, en Ik verhoor hem!" (Qui habitat. Serm. 16, no. 1).

Volharden in dit roepen

Israël heeft in de woestijn ook geleerd, dat het met volharding moet roepen. Het werd niet als een verwend kind op zijn wenken bediend. Het heeft geduld moeten leren. En als het soms begon te dreinen: „Is Jahweh in ons midden of is Hij er niet?" dan konden er harde klappen vallen.

Vooral dat zeuren over terugkeren naar Egypte — naar dat vlees en die knoflook! — en het klagen over de gevaren van de woestijn — als we toch het graf in moeten, graven waren er in Egypte ook! — werd met stevige hand gestraft.

Toen heeft Israël geleerd, dat het geduldig en met volharding moest bidden. En dit geldt in niet mindere mate voor het nieuwe Godsvolk, dat ook nog steeds in de woestijn op weg is en volop gelegenheid heeft om in moeilijke en hopeloze gevallen zich aan Gods leiding over te geven, zodat Hij zijn heerlijkheid kan tonen.

Het is de Kerk, die moet bidden en roepen in vertrouwen op God alleen, in volharding, en met het verlangen Gods verheerlijking te mogen zien.

Het is de Kerk, die zich bewust moet blijven, dat ze op weg is, nog steeds in de woestijn. De gemeenschap moet zich dit bewust blijven. Dat wil dus zeggen, dat om te beginnen de gelovigen individueel dit bewustzijn moeten bezitten: ik ben op weg, ik ben in de woestijn.

Velen zullen wellicht zeggen: nu, het gaat nogal met die woestijn van mij! Maar als ik dat zeg, ben ik me mijn verlossing dan wel bewust? Ben ik dankbaar voor mijn doopsel, weet ik, dat ik door de Rode Zee gegaan en uit een slavernij verlost ben? En ervaar ik ook, dat deze verlossing nog niet voltooid is? Wie goed weet waarheen hij trekt, ervaart ook woestijn-situaties: aanvechtingen, waarin hij maar moeilijk de baas kan blijven; situaties, waarin hij alleen tegenover God komt te staan, waarin al het andere wegvalt; omstandigheden, die hem hopeloos toeschijnen en waarin God alleen uitkomst kan brengen.

Wie zich bewust is geworden, dat heel ons aardse leven niets anders is dan een pelgrimage naar het hart van God, zal ook alle lasten en moeilijkheden — naast alle vreugden — van een pelgrimage ervaren.

Zou onze H. Vader de Paus zich niet in de eenzaamheid van een woestijn bevinden? Ik heb Joannes XXIII vorig jaar op Passiezondag in de Sint Pieter gezien. Hij hield de statie en kwam echt bidden, samen met zijn kinderen. Een zeer lange processie begeleidde hem en langs heel de processieweg en rond het altaar verdrongen zich de meebiddende gelovigen. Toen knielden allen neer. Daar was ook de Heilige Vader, geknield midden voor het altaar, en hij bad zoals al zijn kinderen: *Miserere mei, Deus . . .*

Erbarm U mijner naar uw genade, o God;
Delg mijn misdaden uit naar Uw grote ontferming . . .
Want ik ben mij mijn misdaad bewust,
En mijn zonde staat mij steeds voor de geest (Ps. 50).

De Sint Pieter dreunde van het smekend bidden der duizenden. En toch moest de H. Vader zich in een barre eenzaamheid tegenover de oneindig heilige God gevoeld hebben: op weg naar Hem, maar met alle tekorten van een zwakke mens, en bijna verpletterd onder de opdrachten waarvan God verantwoording vraagt: de Kerk in China, de priesterarbeiders in Frankrijk, de missie in Afrika, de dreiging van het communisme in Zuid-Amerika. Hij heeft zich in een woestijn geweten, of vlak voor de Rode Zee. Maar rond hem wordt geroepen tot God en hij roept mee. Ja, denkt er aan wat God voor onze vaderen gedaan heeft, en laten ook wij nu de hemel

aanroepen . . . Er lag een diepe vrede over het gelaat van de Heilige Vader: hij ging immers niet alléén door deze woestijn. Jesus is deze weg gegaan en begeleidt hem nu. Door deze dood moet hij heen, en dit lijden is vruchtbaar voor zijn kinderen — dit sterven is al leven. — Zo kan Joannes XXIII blijmoedig en zelfs vrolijk zijn.

Was het leven van alle heiligen niet een tocht door de woestijn? Zij hebben de tocht gemaakt met de Kerk, in de Kerk, strijdend en overal hun tochtgenoten helpend en aanmoedigend — maar telkens ook hebben ze zich weer alleen en eenzaam geweten tegenover God. Denk aan een Sint Bernard, of aan een Pastoor van Ars; heel Europa en zelfs Amerika stuurde ontelbare mensen naar hem toe — maar hijzelf had eenzame gevechten met de duivel.

Een heel andere ziel was de H. Theresia van Lisieux. Maar is het ook geen woestijn, die zij beschrijft als ze over haar toestand spreekt? „Jesus liet toe, dat de donkerste duisternis mij overrompelde, en dat de gedachte aan de hemel, zo aantrekkelijk voor mij vanaf mijn prilste jeugd, mij een oorzaak werd van lijden en strijden . . . Men moet door die sombere tunnel gereisd hebben, om er de duisternis van te kennen" (*Geschiedenis ener ziel,* 9e hoofdstuk).

We behoeven niet bij pausen of gecanoniseerde heiligen te blijven. Iedere huismoeder, die eerlijk voor haar kinderen vecht, kent die eenzaamheid, waarin God alleen licht kan brengen.

En wij allen, die op weg zijn naar het paradijs, hebben, na de vreugdevolle emotie van de tocht door de Rode Zee, onmiddellijk weer met beproevingen en moeilijkheden te doen gekregen. En we kunnen alleen maar blijmoedig onze weg voortzetten, als we ze sportief nemen, vertrouwen op de goddelijke vriend, die helpt.

Het evangelie laat ons niet in onzekerheid: „Hoe eng is de poort en hoe smal is de weg die ten leven voert" (Mt. 7,14). Paulus, die uit ondervinding sprak — hij was pas nog gestenigd — zei het ook tot zijn bekeerlingen: „Door veel verdrukkingen moeten we het koninkrijk Gods binnengaan" (Hand. 14,22). Hij vond het ook nodig die van Thessalonika te schrijven, omdat ze wisten, wat hij allemaal moest verduren. Hij bemoedigt ze in het geloof, „opdat niemand door deze wederwaardigheden aan het wankelen zou worden gebracht. Zelf weet ge toch wel, dat dergelijke dingen ons te wachten staan" (1 Thess. 3,3-4).

Het leven is als een woestijntocht: een afwisseling van beproevingen en vertroostingen. Na de Rode Zee kwam Mara: „Maar ze konden het water van Mara niet drinken, omdat het bitter was" (Ex. 15,23). Op aanwijzing van Jahweh wierp Mozes een stuk hout in het water, en dit werd zoet. — Dan kregen de Israëlieten weer honger . . . en kwam er overvloed van

kwartelvlees en manna. Bij Refidim: weer geen drinkwater, en dus getwist. Mozes slaat op de rots en er begint een stroom van water te vloeien.

Zonder het geloof in Jahweh, de Aanwezige, was er van dit alles niets gebeurd: de mensen hadden het opgegeven, waren naar Egypte teruggekeerd ofwel in de woestijn omgekomen. Het is ook voor ons van kapitaal belang, dat we in die grote Aanwezigheid geloven. Doen we dat niet, dan ervaren we ook de troostende hulp niet — en onze tocht wordt een miserabel gesukkel.

Onze verkwikking in de woestijn: de liefde

Het woord woestijn en beproeving zijn op deze bladzijden al veelvuldig gebruikt. Ze beginnen wellicht al te irriteren. Het zou de indruk kunnen wekken, dat ons aardse leven toch maar een trieste tocht is. Laten we daarom trachten de volle waarheid te zien.

Het leven is inderdaad niet gemakkelijk. Maar we moeten niet geloven, dat we het gemakkelijker maken door de moeilijkheden uit de weg te gaan. Welnu, de grootste hindernis voor ons geluk is onze eigenliefde. Wie ten volle gelukkig wil worden moet zichzelf geven — en vooral de moeilijkheid van de zelfverloochening niet uit de weg gaan. Achter Christus aan door de woestijn wil zeggen: zijn kruis dragen, zoals Christus. Dit is de weg naar de volle vrede. De vrede komt in ons in de mate, dat Gods liefde in ons gaat heersen. Het goed-gedragen kruis maakt de weg vrij voor de liefde — het dragen van het kruis ís al een oefening in de liefde. In de hemel zal het zijn: God alles in allen. Hoe meer God in ons alles wordt, des te dichter zijn we al bij de hemel, bij het eind van onze woestijntocht — hoe meer we zelf liefde worden, zoals God liefde is, des te meer verandert de woestijn in tuinen, die op het paradijs gaan lijken. Hier volgt een vrij citaat uit de werken van de Cisterciënser abt Sint Aelredus: We moeten nog tobben . . . maar laten we luisteren naar Hem, die ons roept en uitnodigt tot de Rust. „Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt en Ik zal U verkwikken". Zie, eerst een verkwikking, als voorbereiding op de Rust van de sabbath. — Aelredus' gehoor kende de H. Schrift en wist, welk een rijkdom van gedachten de Hebreënbrief in het woord „sabbath" legt. — Luister nu, hoe Hij de sabbath aankondigt: „Neem mijn juk op, en leert van Mij, omdat ik zachtmoedig ben en nederig van harte, en ge zult rust vinden voor Uw zielen." Kijk, daar heb je de rust, de vrede, de sabbath: „En ge zult rust vinden voor Uw zielen. Want mijn juk is zacht en mijn last is licht" (Mt. 11,28-30). Inderdaad, dit juk is zacht en de last is licht. Dáárom zult ge rust vinden voor uw zielen. Dit juk drukt niet op U, het maakt één. Deze last heeft vleugels, geen gewicht. Dit juk is de liefde, de last is de broeder-

lijke genegenheid. Hier is de ware rust, hier de sabbath, hier wordt geen slafelijk werk meer verricht. Dit bewijst U de Apostel: „De liefde handelt niet onedel, zegt hij, de liefde zoekt zichzelf niet" (1 Cor. 13,5). Op die ware sabbath van de liefde geen slafelijke arbeid, dat wil zeggen, geen zelfzoekerij! Natuurlijk de zonde kan nog voorkomen, niet uit liefde maar uit zwakheid — doch daarmee wordt de sabbath niet geschonden, omdat de liefde een menigte zonden bedekt. (1 Petr. 4,8).

Tot zover Aelredus (*Spec. Charitatis.* I, 27). — Hij vat de leer van het evangelie samen: het is de liefde, die ons op de woestijntocht verkwikt. Paulus, die ook in dit opzicht uit ondervinding sprak, kon getuigen: „Zoals in volle mate Christus' lijden ons is toegemeten, zo ook door Christus in volle mate onze vertroosting" (2 Cor. 1,5).

Vastentijd: cultische uitbeelding van de woestijntocht

Maar ik begin te vrezen, dat de hoofdredacteur van *Getuigenis* een bezorgd gezicht trekt. Hij heeft mij verzocht te schrijven over de vasten als cultische uitbeelding van wat heel de existentie van de Kerk hier op aarde is: opgang naar het Jerusalem van Pasen. Het artikel is eigenlijk al lang genoeg — en ik heb over de vastentijd nog geen woord gezegd. Ik kan me verontschuldigen met een verwijzing naar Sint Benedictus, die zegt dat eigenlijk ons leven altijd zou moeten zijn zoals de veertig-daagse vasten. Hij zegt het wel tot monniken, doch deze zijn ook maar christenen — en christelijk leven is, zoals we gezien hebben, één imitatie van de woestijntocht der Israëlieten. Dus of het nu vastentijd is of paastijd, de woestijntocht gaat door.

Laat me toch nog iets zeggen over de vastentijd. Sint Benedictus heeft wel gelijk als hij aan het boven-geciteerde toevoegt: *tamen paucorum est ista virtus* — slechts weinigen spelen dat klaar. Daarom is het zo uitermate nuttig, om niet te zeggen noodzakelijk, dat ieder jaar een periode terugkomt, waarin de gehele gemeenschap der gelovigen zich bezint op het wezenlijke van zijn existentie en zich bewust weer zuiverder oriënteert. Dit moet in de vastentijd gebeuren, de voorbereiding op het paasfeest. Pasen is: met Christus sterven en verrijzen. Om die verrijzenis zo compleet mogelijk te doen zijn gaat een veertig-daagse voorbereiding er aan vooraf. Deze herinnert ons aan de tocht van veertig jaren in de woestijn, gedurende welke Israël werd voorbereid voor de intocht in het beloofde land, een voorproef van de uiteindelijke verrijzenis en intocht in de hemel.

In deze veertig dagen wordt het woestijnkarakter van ons aardse leven uitdrukkelijk geaccentueerd: de gelovigen moeten méér de eenzaamheid en minder vermaak zoeken. Vroeger werd het woestijnkarakter sterk benadrukt

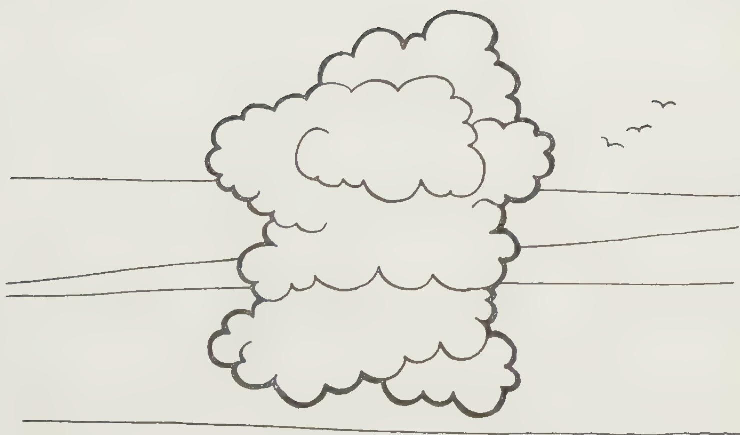
door het vasten. Dit is tegenwoordig minder effectief. Hoe wil men een typiste, die het hele jaar door reeds in alle voorzichtigheid knabbelt aan een paar boterhammetjes, nog beperken in haar eten? — En het vleesgebruik . . . dat was anders in vroeger dagen. In die tijd dat monniken met hun oversten twistten over de afmetingen van hun portie vlees, waarbij een generaal kapittel besliste, dat de prior verplicht was aan allen een halve varkenskop per maaltijd te geven, en dat de monniken daarmee dan ook tevreden moesten zijn, in die tijd moet men zich werkelijk in een woestijn gevoeld hebben als er geen vlees gegeten mocht worden. Nu kan vleesderving nog de uitdrukking zijn van de bereidheid om zich te versterven. Maar een woestijnsituatie, neen, die wordt er niet door geschapen! Iedere gelovige zal deze zelf hoe langer hoe meer persoonlijk moeten gaan beleven, en juist in de vastentijd, meer dan anders, afstand doen van voldoeningen die de aarde hem bieden: hij zal wat minder uitgaan, zich minder op de voorgrond dringen, de drukte van het leven minder op zich laten inwerken als hij door de straten gaat, omdat hij in de stilte meer open wil staan voor God. Hij zal trachten om lijden te aanvaarden, daar dit hem scheidt van wat de aarde biedt. — Er zijn ook kleinere dingen: wat minder roken of minder snoepen, de televisie eens niet inschakelen, zo tijdig naar bed gaan dat men 's morgens de Eucharistie kan meevieren, een minder gemakkelijke fauteuil kiezen . . . voor ieders smaak zijn er veel dingen te vinden, als het verlangen er is zichzelf op zijn tocht naar God te stimuleren.

Wat zou een parochie-gemeenschap, die zich bewust is van haar op-weg-zijn, dit juist in de vastentijd prachtig kunnen beleven door actieve deelname aan de liturgie. Het gaat in de woestijn steeds om de keuze: trouw aan God, of ontrouw. Die trouw wordt heerlijk gevierd in de Eucharistie. In de vastentijd wordt deze viering omlijst door telkens nieuwe teksten uit de H. Schrift, waarin Gods almacht en barmhartigheid in het licht worden gesteld, waarin suggestieve voorbeelden worden gegeven van volkomen overgave aan God — en waarin, tegen het einde, ook het werk van onze verlossing, het lijden van Onze Heer, hoe langer hoe dichterbij gebracht wordt: die woestijn, waar Jesus doorheen trok om óns de doorgang mogelijk te maken.

Nog niet lang geleden heeft kard. Tardini, in opdracht van de paus, een brief geschreven over de vrije tijdsbesteding. De sociale week in Italië zou aan dit onderwerp zijn aandacht besteden, en nu wees de paus er op, dat het godsdienstonderricht en de plechtigheden in de kerk van die meerdere vrije tijd moeten profiteren. Men zou daarmee in de vasten al eens kunnen beginnen.

Onze weg naar God is de weg van de liefde. Daarom zal men in de vastentijd nog meer dan anders trachten goed voor anderen te zijn en hulp te bieden waar men kan.

Het is niet nodig, dit alles verder uit te werken. Het is duidelijk: het ware volk Gods, de Kerk, is daar, waar geloof, hoop en liefde verwezenlijkt worden. Als de Kerk zich aldus openbaart, trekt zij onweerstaanbaar aan. En vraagt de liefde niet, dat wij door ons getuigenis aan de wereld de weg naar God gemakkelijker maken? Zo wordt iedere gelovige missionaris — en hij zal dit juist in de vastentijd intenser dan anders moeten zijn. Uit diepbeleefde dankbaarheid voor zijn verlossing. Zo moet hij Pasen gaan vieren: „Het was een nacht van waken voor Jahweh, toen Hij hen uit Egypte deed trekken; dit is de nacht van Jahweh, de nacht van waken voor alle kinderen Israëls van geslacht tot geslacht" (Ex. 12,42).

DOMINVS AVTEM PRÆCEDEBAT EOS

Elias in de woestijn

(1 Kon. 19, 1-14)

DOOR HENRI BURY O.C.S.O.

Wij kennen Elias als de man, die, bezield door Gods Geest koning Achab trotseerde en de 450 profeten van Baäl weerstond. Op de Karmel daagde hij hen uit en maakte hen te schande. Sterk door Gods kracht, stond hij als een leider onder het volk. Door zijn offer, dat hij opdroeg in de vaste zekerheid dat God hem helpen zou, bewees hij dat Jahweh alleen God is.

De valse profeten werden gedood bij de bergstroom van Kishoon. Het was Jezabel de vrouw van koning Achab die de Baälcultus in Israël had ingevoerd. Toen zij de dood van haar profeten vernomen had zond zij een bode naar Elias met de boodschap: *„Zo mogen de goden mij doen en nog erger als ik u morgen niet vermoord, zoals gij hen vermoord hebt"*. Dit was slechts dreigement. Want als het werkelijk de bedoeling van Jezabel was geweest Elias uit de weg te ruimen dan had zij hem dit zeker niet te voren laten weten. Hoewel hevig vertoornd en wegens haar verdorvenheid tot alles in staat, is zij door Jahweh's profeet toch geïmponeerd. Ze durft hem dan ook niet te doden doch tracht hem vrees aan te jagen in de hoop dat hij zich zal verwijderen. Hierin slaagt ze. Want we lezen: *„Hij werd bevreesd en ging haastig heen om zijn leven te redden"*.

Is dit nu de Godsman die de Baälpriesters zo moedig weerstond? Het is dezelfde Elias. Maar in de strijd tegen de Baäldienaars werd hij bezield door de Geest Gods en als boven zichzelf verheven. Dit gaf hem die bovenmenselijke overtuigingskracht en energie waardoor hij een ontzagwekkend geheim werd voor zijn medemensen zodat zij hem duchtten.

Diezelfde Elias vlucht nu voor de toorn van een vrouw! Wie had dat kunnen vermoeden? Hij is als iemand die onder impuls van een sterke vitaliteit geweldig veel op het spel heeft gezet, die door zijn onverschrokken optreden alle gevaren het hoofd wist te bieden, maar die, nu het doel is bereikt, in hulpeloze passiviteit terugvalt op eigen kleinheid. Nu ervaart hij zijn angst als de terugslag van eigen overmoed. Hoe meer hij geriskeerd heeft, des te groter is zijn vrees. Hij staat ontsteld over zijn eigen daden en wordt aangegrepen door schrik, nu men er hem een verwijt van maakt.

Welk een schok moet die terugslag niet veroorzaakt hebben in het schamele

mensenhart van de profeet die zo juist nog door Gods kracht daden verrichtte van ongehoorde durf! Hoe hoger Gods Geest hem verheven heeft des te dieper hij, aan zichzelf overgelaten, wegzinkt in eigen nietigheid. Dit is het lot der profeten. Elias, een mens als de anderen, is bang. Hij vlucht naar de woestijn om zijn leven te redden. Hij die 450 Baälpriesters weerstond, slaat nu op de vlucht voor een vrouw. Vergankelijkheid van het schitterend succes!

„Te Beër-Sjeba in Juda aangekomen liet hij er zijn knecht achter en trok zelf een dagreis ver de woestijn in". Op de achtergrond van Elias' vlucht tekent zich de schaduw af van de Vrouw uit de Apocalyps. De draak zoekt het mannelijke Kind te verslinden dat zij gebaard heeft. *„En de Vrouw vluchtte naar de woestijn waar zij een plaats heeft, haar door God bereid, om daar te worden gevoed duizend tweehonderd zestig dagen"* (Openb. 12, 6).

Hoeveel godsgetuigen die de waarheid hadden verkondigd moesten niet naar de woestijn vluchten om hun leven te redden! Doch daar vernieuwt God hun jeugd.

Te Beër-Sjeba laat Elias zijn dienaar achter en trekt de woestijn in, geheel alleen.

In de loop der eeuwen zien we de mensen steeds weer dezelfde daden herhalen, terwijl ze het idee hebben dat ze ze zelf uitvinden. Bewust of onbewust gehoorzamen zij aan de wetten van eenzelfde leven, aan de roep van dezelfde Heer. Elias die zijn dienaar achterlaat, herinnert ons aan Abraham die zich van de zijnen verwijderde en alleen de berg besteeg om er zijn zoon te offeren. Of aan Mozes die eveneens het volk in het dal achterliet na het verboden te hebben de heilige berg te betreden om dan alleen de Horeb te bestijgen. En Jezus zelf in Wie alle leven zijn zin vindt, besteeg de Thabor, slechts vergezeld door Petrus, Joannes en Jakobus. En telkens weer begaf Hij zich alleen in het gebergte om er te bidden. Hierin volgde Benedictus Hem na; hij verliet de wereld om God te vinden in de eenzaamheid van Subiaco. En Sint Franciscus van Assisië verbood zijn broeders hem te bezoeken zolang hij op de Alverna verbleef. Zelfs broeder Leo, zijn trouwe metgezel, moest achterblijven en Franciscus vertoefde alleen op een uitloper van de rotsige bergen. Daar was het dat hij de wondetekenen van de Heer ontving. En hoevele anderen zouden hem hierin niet navolgen!

Niemand was getuige van het onderhoud tussen Jahweh en Elias. Om het grootse avontuur der Godsontmoeting te kunnen beleven moet de mens al zijn medemensen verlaten, tot zijn meest intieme vrienden toe. Maar aan het einde van zijn tocht naar de eenzaamheid krijgt Elias te horen: *„Keer*

om en ga langs dezelfde weg terug". Zo zond God hem weer naar de mensen terug.

Ook wij moeten ons weten af te zonderen om daarna weer terug te keren. God haalt ons weg uit onze omgeving om in afzondering tot ons hart te spreken. Door zijn Woord zegt Hij tot ons: *„Bemint elkander zoals Ik u bemind heb".* Hij zendt ons dus weer tot onze broeders, maar wij vinden hen op een geheel andere manier terug. Want nu zien we hen voortaan met geestelijke ogen als gezonden door God.

In een wederzijds openstaan, waardoor ieder het beste van zichzelf schenkt, zoeken wij het leven in onze broeders, terwijl zij het in ons trachten te ontdekken. Zij willen in ons het beeld vinden van God. Zij zeggen tot ons: Ga God zoeken en deel Hem ons mede. En God zal het gelaat aannemen van een mens. Zo moeten wij steeds weer van de mensen tot God gaan en van God tot de mensen.

Ook Elias bestijgt heel alleen de berg op welke God zich aan Mozes openbaarde. Hij denkt aan wat Mozes eens deed. Om God te ontmoeten zal hij persoonlijk de Exodus opnieuw doorleven. Hierin is Elias ons voorbeeld. De mens heeft behoefte aan tastbare feiten. Deze maken het hem mogelijk te leven van de geestelijke waarde die ze bevatten. Zulk een feit is de Exodus; dit was een heilsfeit en nam daarom zulk een centrale plaats in in de geschiedenis van het uitverkoren volk. Of was het geen groot historisch heilsgebeuren dat God ingreep om zijn volk te bevrijden uit de afgoderij van Egypte? Hij laat Israël droogvoets door de Rode Zee trekken terwijl de vijanden erin omkomen. Veertig jaren lang leidt Hij de Hebreeën door de woestijn. Hij laat water uit de steenrots stromen, doet wonderbaar brood regenen uit de hemel, openbaart zich op de Horeb te midden van donder en bliksem en geeft hen een wet. Ontoegankelijk voor elke vreemde invloed en zelfs met ontberen van het meest noodzakelijke leeft het volk in absolute afhankelijkheid ten opzichte van „Hem die is". Een geslacht verdwijnt, een ander groeit op. God verwekt mensen die de zijnen zullen zijn en het Beloofde Land zullen ingaan.

Het is begrijpelijk dat de profeten die periode hebben beschouwd als de bruiloftstijd van Jahweh en zijn volk. Voor hen is de tijd van de Exodus de modelperiode van Israël's geschiedenis. Wil men het ideale Godsvolk in zijn oorspronkelijkheid kennen, dan moet men van de vervaltijd terugkeren naar deze modelperiode van de woestijn.

Ook Jezus trekt zich, als om het Nieuw Verbond in te leiden, veertig dagen terug in de woestijn. Hij doorleeft voor zichzelf de Exodus en verleent er een goddelijke volheid aan ten gunste van heel de christenheid. Aan

die volheid laven wij ons wanneer wij de woestijn van de vasten doortrekken onder de leiding van de Geest die de Kerk bezielt. De vastentijd is onze jaarlijkse Exodus, beeld van ons christenleven op aarde. Wij trekken door de woestijn van het aardse leven, nog ver verwijderd van ons Vaderland. Maar te juister tijd worden we verkwikt door de verfrissende bron der goddelijke genade, hetgeen ons de kracht geeft om onze tocht naar het Beloofde Land onversaagd voort te zetten.

Nadat hij een dagreis had afgelegd *zette Elias zich neer onder een bremstruik. Hij wenste te sterven en sprak: Nu is het genoeg Jahweh! Neem mijn leven terug, want ik ben niet beter dan mijn vaderen. En hij legde zich onder de bremstruik neer en sliep in.*

Nauwelijks heeft Elias zich in de woestijn begeven en reeds is hij ontmoedigd. Wat zou de oorzaak hiervan zijn? We vernemen het uit zijn antwoord aan Jahweh. Als Jahweh hem vraagt: *„Wat komt gij hier doen Elias?"*, antwoordt hij, *„Ik heb vurig geijverd voor Jahweh, de God der heerscharen. Want de Israelieten hebben U verlaten, zij hebben uw altaren verwoest en uw profeten met het zwaard gedood; ik alleen ben overgebleven en nu willen ze mij het leven benemen."* Toen op de Karmel het vuur neerdaalde op Elias' offer *werd heel het volk door vrees aangegrepen. De Israëlieten vielen aanbiddend neer en riepen: Jahweh is God, Jahweh is God.* Bij het zien van de wonderen geloofde het volk. Daarna gebeurden er geen wonderen meer en het volk herviel weer spoedig tot de afgodendienst.

De stilte van de woestijn laat u met uw gedachten alleen, met uw goede zowel als met uw neerdrukkende gedachten. Wegens gebrek aan afleiding overweldigen de laatsten ons gemakkelijk om ons ten slotte te verpletteren. Ook Elias ondervond dit. Hij was op, fysiek en moreel.

De rol van profeet is overduidelijk. Hij is „Man Gods", doch tevens een schamel mens. Enerzijds ontvangt hij de uitnodiging tot allerinnigste Godsvereniging, maar anderzijds blijft de menselijke zwakheid hem onverpoosd beloeren. Hij moet Gods zaak verdedigen maar tevens eigen zwakheid bekennen. Gegrepen door God, afgezonderd van de mensen wie hij hun zonden moet verwijten, ontdekt hij tevens dat hij, zoals zij, een arme zondaar is. Elias is ontmoedigd. Zo de woestijn hem, die de boosheid der wereld ontvluchten wil, als een schuiloord lokt: spoedig onthult zij zich als bar en onherbergzaam. Men verlaat de wereld niet zonder er iets van met zich mee te nemen. Men moet niet in het bezinksel roeren. Op het eerste gezicht lijkt de woestijn leeg en woest. Haar angstaanjagende eenzaamheid beneemt ons de moed.

Door honger en dorst gekweld dachten de Hebreeën terug aan de vleespotten van Egypte. Zoals Elias wensten zij te sterven. De woestijn kwam hen zo vijandig voor. Ook wij deinzen ervoor terug. Maar dan moeten wij bedenken dat de woestijn ons niet in één dag haar rijkdommen aanbiedt. Eerst moet de wereld in ons sterven. Dan pas kan de woestijn toeschietelijker worden en ons haar verborgen schatten prijsgeven.

Elias was moedeloos. *„Hij legde zich neer en sliep in"*. Dit was wel het beste wat hij doen kon. Voelt ge u door zorgen en moeheid gedrukt! Staak dan uw arbeid en leg u te ruste. Gelukkig als ge dan slapen kunt!

Het is wijs zijn beperktheid te aanvaarden en zijn menselijke krachten niet te forceren, al zou dit zijn onder voorwendsel van edelmoedigheid.

Elias heeft er genoeg van. Hij laat alles varen en slaapt in. Maar juist in die rust wacht hem God.

De wereld met haar rijkdom en comfort koestert een illusie. Zij gelooft in de onbegrensdheid van het menselijk kunnen en tracht het te stellen zonder God. De woestijn daarentegen brengt ons tot het besef van onze zwakheid en onmacht; eenzaam en verlaten als wij er zijn, worden we gedwongen ons op God te verlaten. Honger en dorst, eenzaamheid en gemis aan een uitlaat voor onze energie doen ons onophoudelijk onze beperktheid gevoelen. Hoe dikwijls hebben de Israelieten niet gemord en rechtsomkeer willen maken in de woestijn! *„Waren we maar in Egypteland gestorven door Jahweh's hand"*.

Wanneer een mens zijn onmacht heeft ervaren, wanneer hij, na ondervonden te hebben dat hij uit zichzelf niets kan, zijn hoogmoed opgeeft, dan pas staat hij open voor God. Ook Elias moet, alvorens van boven gesterkt te worden, eerst de woestijn in waar hij zijn onmacht ervaart tot hij er moedeloos van wordt. *„Maar een engel van Jahweh stiet hem aan en sprak: Sta op en eet"*.

Gelijk eens de Hebreeuwen wordt ook Elias door God in de woestijn gevoed. Zoals aan hen, geeft Hij hem water en wonderbaar brood. Om onze harten tot zich te trekken schenkt de Heer ons stoffelijke goederen. Maar voor wie de moed heeft de woestijn in te gaan, doet hij wonderen. Zo is het wonderbaar Brood der Eucharistie ons voedsel op onze reis door de woestijn naar het Beloofde Land.

Laten wij ons niet vergissen. Als God zijn volk op wonderbare wijze voedt dan bedoelt Hij het zeker te ondersteunen op zijn tocht door de woestijn, maar het is tevens een beproeving, een beproeving van het geloof.

Honger en dorst stellen op de proef: Zal het volk in zijn nood zijn toevlucht nemen tot God? Ook het wonder echter is een beproeving die ons

dwingt een nog meer beslissende stap te zetten. *Toen sprak Jahweh tot Mozes: „Zie ik zal voor u brood uit de hemel doen regenen en het volk zal iedere dag zijn dagelijks voedsel kunnen rapen. Maar ik stel het tegelijk op de proef of het mijn Wet wil beleven of niet"* (Ex. 16, 4).

De wonderen van Jezus waren voor de Joden een beproeving. Het merendeel der farizeërs heeft deze beproeving niet doorstaan. *„Had Ik onder hen niet de werken gedaan die niemand anders gedaan heeft dan zouden zij geen zonden hebben, maar nu hebben zij ze gezien en toch Mij en mijn Vader gehaat"* (Joh. 15, 24).

Het wonder is een geheel bijzondere uiting van Gods Liefde en brengt daarom een veel scherpere veroordeling mee voor hem die weigert het te aanvaarden.

Alvorens God zich aan Elias openbaart, beproeft Hij hem door hem voedsel en drank te geven. Maar het schijnt, dat deze eerste goddelijke tussenkomst niet veel indruk op Elias maakte. *Elias at en dronk en legde zich neer om te slapen.* Hij gebruikte de gave die God hem schonk en kwam stilaan weer op krachten. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij niet eens bemerkt dat God het was die hem bijstond. Zo vergaat het ons ook. We zijn te traag om te geloven. *Maar opnieuw stiet de engel van Jahweh hem aan en sprak: Sta op en eet, want anders is de reis u te lang. Nu stond hij op at en dronk, en door de kracht van die spijs liep hij veertig dagen en veertig nachten, tot hij de godsberg Horeb bereikte.*

Als Elias naar de godsberg trekt is dit niet omdat God elders niet te vinden is. Maar Elias wenst God dáár te ontmoeten, waar Hij eens met zijn volk het Verbond sloot. Het is een terugkeer naar de bronnen. Een terugkeer tot de bronnen, dit was de Exodus voor Elias, zoals voor heel het Oude Verbond, en tegelijk is dit gebeuren door en in Jezus voor ons een bron van christelijk leven.

Elias verwijdert zich een marsafstand van 40 dagen en 40 nachten van de wereld. Zo moet men iedere dag afstand nemen van zijn eigen leven, wil men de Heer vinden. Wie de woestijn intrekt is geneigd met één voet in de wereld te blijven. En toch is uitwendig afstand nemen van de wereld nodig, willen we er ons inwendig van losmaken. Het is van kapitaal belang dit in te zien! Het heeft geen zin zich uit de wereld met haar beschaving en vooruitgang terug te trekken en zich af te zonderen van zijn medemensen, als men zichzelf niet opgeeft. Hier schuilt de meest subtiele bekoring van de woestijn. Want ook in de woestijn kunnen wij het slachtoffer worden van zinsbegoocheling. We kunnen er nl. na alles verlaten te hebben, onszelf vinden, ons opsluiten in de kleine kosmos van onszelf, om er een god te vereren die we zelf hebben uitgedacht, volgens onze eigen smaak.

Wie immers zichzelf wil handhaven, zal zichzelf verliezen. Maar wie omwille van Mij zichzelf opgeeft, wordt pas zichzelf (Mt. 16, 25).

Hierin is de eigenlijke bekering gelegen die het Boek Exodus ons wil leren. Zonder deze bekering is heel de rest slechts zinsbedrog: men moet zichzelf opgeven om van God het ware leven te ontvangen.

Steeds dieper trekt Elias zich terug en schept daardoor steeds nieuwe ruimten. De woestijn is een dorre vlakte. Men kan er zich niet blijvend vestigen. Van enig comfort is geen sprake. Het komt er dus op aan de oase te bereiken. En zo trokken de Israelieten van bron tot bron, in de richting van het Beloofde Land.

Dieper, steeds dieper dringt Elias binnen in de stilte der woestijn. Die stilte is de wet der woestijn. Ze heerst er als meesteres. Niemand kan eraan weerstaan. Haar kracht verpulvert alle gerucht en lost het op tot niets. Het is een stilte die je niet alleen omhult, maar die in je binnendringt en je inwendig overmeestert. Ze dwingt je tot zwijgen, maakt een einde aan illusies en toont je je eigen naaktheid en schamelheid. Dan ben je zelf niet meer in de woestijn, de woestijn is in jou. Ze heeft je inwendig overmeesterd en zal telkens weer nieuwe ruimten tot stilte in je scheppen. De stilte voltooit haar verovering doordat ze je inwendig hervormt, je opvoert boven jezelf naar de wereld van het ware, het schone, het goede, naar God. Daar spreekt alles zonder woorden of geluid.

De stilte heeft ook haar gevaren. Haar geheimzinnige kracht kan zelfs vernietigend werken. Zo de stilte op haar veroveringstocht afdwaalt van haar doel en tot stomheid verwordt, valt men op zichzelf terug, sluit men zich op in zichzelf, tot verstikkens toe. Uw gevoelsleven, uw dadendrang, uw zinnen en alle in- en uitwendige vezels van uw wezen zweven in het ijle rond, omdat zij geen aanknopingspunt meer vinden. In plaats van de wereld der geestelijke waarden en van God binnen te treden zal de natuur zich wreken door zelf de stilte te gaan vullen. Dan zal de verbeelding aan de zinnen voorwerpen verschaffen die ze te voorschijn tovert uit het niet, hersenschimmen dus. En hiermee betreedt men een denkbeeldige en onwerkelijke wereld. Dit is het bankroet der stilte.

Iedere eenzaamheid is een roep naar een aanwezigheid die haar vullen moet. De stilte wacht op een woord.

Hoe dieper de stilte is, des te sterker is haar verlangen naar een intiem en sterkend woord. **De stilte der woestijn verwacht het Woord van God.** Dit woord alleen is in staat de eenzaamheid der woestijn haar zin te geven. Op de Horeb en in de woestijn heeft Jahweh zich doen horen. De langdurige stilte der woestijn heeft Elias voorbereid te luisteren naar God.

Nu is Elias aan de voet van de Horeb.

Kunnen wij de Horeb bestijgen zonder er Mozes te zien verschijnen? Een Mozes met stralend gelaat, getuige van zijn onderhoud met Jahweh, een Mozes omgeven van al die glorie waarmede de piëteit van het joodse volk hem kroonde? De twee grote figuren van het Oud Verbond, Mozes, de Man van de Wet en Elias de profeet, beleefden beiden hun Godsverschijning op de Horeb. Dit bevestigt de verbondenheid van beider verkondiging. Als vanzelf komt ons hier de gedaanteverandering op de Thabor voor de geest. *En terwijl Hij bad, veranderde zijn gelaat en zijn klederen werden schitterend wit. En zie, twee mannen onderhielden zich met Hem, het waren Mozes en Elias die in heerlijkheid waren verschenen en zijn dood bespraken die Hij te Jerusalem zou ondergaan* (Luk. 9, 29-31). *Nu kwam er een wolk en . . . uit de wolk klonk een stem: „Deze is mijn welbeminde Zoon, luistert naar Hem"* (Mk. 9, 7).

Eerst in Jezus krijgt Elias' leven zijn volle zin.

Elias op de berg Horeb ging een grot binnen, zoals ook Mozes gedaan had toen hij er zich in een rotsholte verborg. Godszoekers hebben steeds grotten als verblijfplaats gekozen. Hij ging de grot binnen en overnachtte er.

De vlucht in de woestijn, de 40-daagse tocht, de stilte, de spelonk, dit alles was als de noodzakelijke voorbereiding voor de ontmoeting met God.

Nu kondigt God zich aan.

En opeens ging Jahweh voorbij. Voor Hem uit ging een hevige orkaan, die de bergen kraakte en de rotsen verbrijzelde. Maar Jahweh was niet in de storm. En na de orkaan, een aardbeving en na de aardbeving een vuur. Maar Jahweh was niet in het vuur. En na het vuur, het geruis van een zachte bries.

God bedient zich van zijn schepselen om zijn komst te melden. Toen Hij nederdaalde op de Horeb, openbaarde Hij zich aan het volk te midden van donder, bliksem en vuur. Zijn grote neerdaling op Pinksteren ging gepaard met hevige wind en met vuur. De zachte bries na het vuur is de bode van zijn onmiddellijke komst. *Zodra Elias dat hoorde bedekte hij zijn gelaat met zijn mantel.* Bewust van Jahweh's naderende tegenwoordigheid verbergt hij zijn gelaat want: *„Een mens kan mij niet zien en in leven blijven"*, zei Jahweh tot Mozes. *„Daarom zal Ik u bij mijn voorbijgaan met mijn hand beschutten. Daarna zal Ik mijn hand terugtrekken en ge zult Mij langs de rugzijde zien. Maar mijn gelaat, dat vermag men niet te zien!"* (Ex. 32, 20-23).

Wat een fijngevoeligheid, wat een vriendschap, wat een vertrouwelijkheid blijken uit dit onderhoud van Jahweh met Mozes.

Elias zelf verbergt zijn gelaat in zijn mantel. Met donder, vuur en blik-

sem wil God zijn majesteit openbaren. Deze verschijnselen boezemen zijn getrouwen vrees in. Onmiddellijk daarna zendt Hij een licht briesje. God bewaart dondergeweld en bliksemschichten voor hen die Hem miskennen of verwerpen. Doch voor zijn vrienden is Hij één en al zachtheid en tederheid.

Iemand zei me eens: „Wat ons in de hemel het meest zal verwonderen, is de eenvoud van God". Op aarde is dat hetzelfde. Hier beneden zien we alles op zijn kop. Eens in het Rijk van de Vader zullen we de dingen pas recht zien. Wij zullen versteld staan als we ontdekken hoe dicht de Heer bij ons was. *„Ik had honger, . . . Ik was ziek"*, klinkt te eenvoudig en brengt ons in de war. Wij zoeken Hem ver weg en Hij is vlak bij. Wij lopen Hem voorbij, zonder Hem op te merken. Zeer bescheiden zoekt Hij ons, in het diepst van ons hart, maar wij horen Hem niet eens. Leren luisteren naar Gods onmerkbaar spreken dat zou de grote taak van ons hele leven moeten zijn.

Toen Elias het briesje hoorde *ging hij buiten en bleef staan aan de ingang van de grot.*

Het ogenblik der ontmoeting is gekomen.

Sint Augustinus, die lang gedwaald had, ver van de Heer, begint zijn Belijdenissen met de woorden: *„Gij hebt ons voor U geschapen, Heer, onrustig is ons hart totdat het rust in U"*.

Het is alleen de ontmoeting met God die 's mensen leven zijn zin verleent. Hier ligt heel zijn grootheid, maar tevens zijn tragedie. Hij is in het leven geroepen om er zijn Schepper te ontmoeten. Wat zal er van hem worden zo hij die ontmoeting niet heeft? Hoevele zaken in de wereld kunnen hem verstrooien en de Godsontmoeting verhinderen! Maar de woestijn biedt zich aan als een ideale plaats van Gods Verbondenheid. Daar zal zich dat moment van vol leven verwezenlijken. Die ontmoeting immers heeft plaats op een bepaald ogenblik. Zij kent haar dag, haar uur. Zij zal een lichtstraal blijven voor heel het verder leven. Ook Sint Paulus heeft dit ondervonden: *„Ik ken iemand in Christus, die veertien jaar geleden, was het in zijn lichaam? ik weet het niet; was het buiten zijn lichaam? ik weet het niet, God weet het . . . opgenomen werd tot in de derde hemel"* (2 Kor. 12,2).

Zonder dit gezegend ogenbli zou Saulus van Tarsus geen Sint Petrus geworden zijn. Wat ons betreft wij zullen wel niet in verrukking tot aan de derde hemel stijgen zoals Sint Paulus. Ons leven zal nochtans slechts leegheid zijn en dolen, zo we op zekere dag de Heer niet ontmoeten. Wie de liefde gevoeld heeft, weet hoe de ontmoeting met iemand anders, heel het leven veranderen kan en het een nieuwe impuls kan geven. Ontmoeting is geboorte tot nieuw leven. Het is een grote gebeurtenis iemand echt te ontmoeten. Wat zal de ontmoeting met de Heer dan niet betekenen?

Heel ons bestaan wordt door die gebeurtenis bepaald. Er is een toon, een manier van samenleven met onze broers, en met de schepselen, die, onder welke omstandigheid ook, voortvloeit uit de gebeurtenis van deze ontmoeting. Wie eens de Godservaring heeft gevoeld is in staat alles te verdragen. De ergstē kwalen mogen over hem komen, het hoogste goed mag hem ontnomen worden. Vergeten of geëerd, versmaad of geroemd, niets kan zijn vrede verstoren.

Wie dit echter nimmer ondervond, hem zal de mislukking verlammen, terwijl succes daarentegen tot overmoed zal brengen.

Elias ontmoette Jahweh. Alleen wie een dergelijk gebeuren mocht ervaren, kan weten wat dit zeggen wil. En Jahweh heeft Elias teruggezonden om van Hem te getuigen bij de mensen.

Uit de gebedenschat der oude Kerk

VASTENPREFATIE

Waarlijk goed is het en recht, billijk en heilzaam, dat wij U altijd en overal dank zeggen, heilige Heer, almachtige Vader, eeuwige God, die ons door de heerlijke gaven uwer macht hebt geleerd niet alleen te leven van brood, maar van alle woord dat uit uw mond voortkomt, en ons niet alleen te voeden door te eten maar ook door te vasten. Uw Woord immers, waardoor alles is gemaakt, is niet alleen het brood voor de menselijke geest maar ook het Brood der engelen: het levend Brood dat uit de hemel is gedaald en de verloren wereld het leven heeft gegeven. Door veertig dagen en nachten achtereen te vasten heeft Hij een heilige vastentijd ingesteld, opdat wij vastend plechtig naar het paradijs terugkeren, waaruit wij door niet te vasten zijn verdreven. O, houd niet op ons het Brood te reiken, dat Gij ons aanspoort zonder ophouden te eten.

SACRAMENTARIUM GREGORIANUM
VERTALING: DR. C. A. BOUMAN
IN GROOT-GEBEDENBOEK
BLZ. 614

De bekoring van Jesus in de woestijn

DOOR G. BOUWMAN S.V.D.

Wie met gelovig hart het verhaal van de bekoring van Jesus benadert, voelt zich als door een onzichtbare hand tegengehouden: „Treed niet nader . . ., want de plaats waar gij staat is heilig". Het eigenaardige van het zieleleven van Jesus is namelijk, dat het juist dan onverklaarbaar wordt, wanneer Hij in zijn menselijkheid ons het meest nabij lijkt. Op die momenten blijkt het fijnste instrumentarium van de psycholoog onbruikbaar te zijn. Zo ook hier: de ernst en de eenvoud van het evangelieverhaal verbiedt ons de bekoring te beschouwen als een schijnvertoning, een geestelijk spiegelgevecht louter tot stichting van ons. Maar anderzijds is er geen spoor van werkelijke strijd en de overwinning wordt schijnbaar moeiteloos behaald. De strekking van het bericht is eerder, dat Jesus volstrekt immuun is voor de verlokking van het kwaad en dat de bekoring volkomen langs Hem afglijdt. Maar nogmaals: deze geestelijke immuniteit is niet die van een super-wezen, dat niets menselijks heeft, zijn morele onaantastbaarheid is zuiver menselijk en Hij blijft zich „in zijn uiterlijke gedragingen mens betonen" (Phil 2,8).

Dit geval staat overigens niet alleen. Van de twaalfjarige Jesus wordt gezegd, dat Hij toenam in wijsheid, leeftijd en genade niet alleen bij de mensen, maar ook bij God. Welnu: een mens groeit niet als een plant, maar door stap voor stap zijn beslissingen te nemen en in elke nieuwe situatie zijn houding te bepalen. Maar in zijn antwoord aan Maria geeft diezelfde twaalfjarige blijk van een geestelijke volwassenheid, die in de kern niets verschilt van zijn latere verhouding tot de Vader. Van groei kan men eigenlijk alleen spreken, inzover dit bewustzijn ingebed is in de belevingshouding van de betreffende leeftijd (R. Guardini). En zo zou men nog veel meer voorbeelden kunnen aanhalen: de verheerlijking op de Tabor, de opwekking van Lazarus, de doodstrijd in Getsemani enz. Telkens stuiten we op dat onverklaarbare samengaan van een bovenmenselijke dimensie met zuiver menselijke reacties en een naar ons gevoel volkomen „normale" gedragslijn.

Ook hier volgt de bekoring als een heel natuurlijke terugslag op de openbaring van de Vader bij het doopsel in de Jordaan: „Deze is mijn welbeminde Zoon, in wie Ik mijn welbehagen heb". Elke religieuze mens kent die ogenblikken van verlichting, waarbij Gods heiligheid als in een bliksemstraal de verlorenheid van al het aardse onthult. Maar ieder weet

ook, dat op een dergelijke „bekering" onherroepelijk de reactie volgt, waarbij de prijsgegeven menselijke waarden het verloren terrein trachten te herwinnen en hun oude plaats proberen te heroveren. De levens der heiligen spreken ons dikwijls van dergelijke aanvechtingen, die mede het gevolg zijn van de lichamelijke uitputting, die op een periode van geestelijke hoogspanning volgt. Maar bij Jesus is toch alles weer anders: de stem van de Vader is geen openbaring aan Jesus maar eerder een getuigenis *over* Hem en dit getuigenis wordt op negatieve wijze onderstreept door de vorst der wereld. „Aan Mij heeft hij niets, zegt Jesus, maar de wereld moet weten, dat Ik de Vader bemin en dat Ik volbreng, wat de Vader Mij bevolen heeft" (Jo 14,30).

En hiermee raken we tegelijk het antwoord, dat de Schrift zelf ons geeft op de hierboven aangestipte problemen. Het „hoe" van deze gebeurtenissen zal wel altijd een raadsel voor ons blijven, omdat het „eenmalige" van Jesus' persoonlijkheid zich onttrekt aan de normen van onze empirische wetenschap, maar over het „waarom" bestaat geen twijfel. Dit alles moest zo zijn, „opdat we een Hogepriester zouden hebben, die onze zwakheden kan meevoelen, Een die bekoord werd op dezelfde wijze als wij" (Hebr. 4,15; 2,18). Want al behaalt Jesus de overwinning schijnbaar zonder moeite, daarmee is niet gezegd, dat Hij niet geleden heeft onder deze ontmoeting met het kwaad. De worsteling in de hof van Getsemani leert ons wel anders. In de eenzaamheid van de woestijn, ontbloot van alle hulp en steun en in een verzwakt lichaam heeft Hij gevochten op leven en dood. Het schijnbare gemak, waarmee de overwinning behaald wordt is de menselijke expressie van de absoluutheid, waarmee Jesus de bekoring van zich afwijst.

De verhalen van de bekoring roepen nog een ander probleem op, dat niet minder intrigerend is, n.l. de vrij grote verschillen, die het relaas van de drie synoptische evangelies vertoont (Mt. 4,1-11; Mc. 1,12-13; Lc. 4,1-13). We zouden dit meer technische vraagstuk hier niet aanroeren, ware het niet, dat het ons een goede gelegenheid biedt om aan een konkreet voorbeeld te demonstreren, hoe wij het evangelie moeten lezen. Ieder boek moet immers gelezen worden in de geest waarin het geschreven is. Het evangelie is niet op de eerste plaats geschiedschrijving, maar *kerygma,* verkondiging. De feiten die vermeld worden zijn wel historisch, maar in de meeste gevallen gaat het niet zozeer om die feiten, maar om de zin en de betekenis ervan. De evangelisten hebben zich niet ten doel gesteld een zo nauwkeurig mogelijk proces-verbaal op te maken van het leven van Jesus, maar de menselijke en vooral de goddelijke achtergronden te achterhalen. En eigenlijk is dat geschiedschrijving in de volle zin van het woord, want deze achtergronden zijn veel belangrijker dan de feiten zelf. We moeten ons dus bij

het lezen van het evangelie niet zozeer afvragen, wat is er nu precies gebeurd daar in de woestijn, maar wat heeft die gebeurtenis voor betekenis en vooral: wat heeft hij voor *mij* te betekenen. De Kerk laat niet voor niets ieder jaar opnieuw hetzelfde evangelie voorlezen. Als mededeling van feiten zou dit waardeloos zijn, want we kennen het verhaal al lang van buiten. Dit heeft alleen zin, als we bedenken, dat het woord van God een levend woord is, dat na tweeduizend jaar nog niets aan levenskracht heeft ingeboet.

Het kortst is wel het verhaal van *Marcus* (1,12-13), maar bij alle soberheid heeft het toch een detail, dat men bij de andere vergeefs zoekt, n.l. dat Jesus temidden van de wilde dieren leefde. Het beeld, dat dit kleine penseelstreekje oproept, is de figuur van de nieuwe Adam. In de poëtische beschrijvingen van de messiaanse tijd bij de profeten keert het thema van de dierenvrede telkens terug, b.v. Is. 11,6-8 en 65,25. Ik citeer hier de profeet Osee, omdat hij dit thema in verband brengt met het verblijf van Israël in de woestijn:

> Zie, daarom zal ik haar (Israël) lokken,
> Haar leiden in de woestijn en spreken tot haar hart.
> . . . .
> Dan zal zij weer jubelen als op de dag van haar jeugd,
> Toen zij optrok uit het land van Egypte.
> . . . .
> Op die dag sluit ik voor haar een verbond
> Met de beesten op het veld, met de vogels in de lucht,
> En met de kruipende dieren op aarde (Os. 2,16-20).

De profeten zien de messiaanse tijd als een terugkeer van het paradijs en daarom schilderen zij die tijd met kleuren, die ontleend zijn aan het paradijsverhaal. Bij voorkeur plaatsen zij dit paradijs in de woestijn, of beter gezegd: de woestijn zelf wordt omgeschapen in een lusthof. Vandaar dus dat valse profeten hun aktie beginnen in de woestijn (vgl. Hand. 21,38) en dat Jesus uitdrukkelijk waarschuwt: „als men U zegt: Ziet hij is in de woestijn, gaat er niet heen" (Mt. 24,26). Op het einde der tijden zal ook de Kerk naar de woestijn vluchten, zegt St. Jan in de Openbaring, naar de plaats die haar door God is bereid (Openb. 12,6).

Jesus heeft zich herhaaldelijk in de woestijn teruggetrokken, om er alleen te zijn met zijn Vader (Mc. 1,35.45; Lc. 5,16) en nu, na de liefdesverklaring van zijn Vader, drijft de Geest Gods Hem naar de eenzaamheid, de plaats van Gods nabijheid. Maar bij het ochtendgloren van de nieuwe schepping staat daar weer de bekoorder, die een mensenmoordenaar is van

den beginne af (Jo. 8,44). Hij wil de nieuwe Adam ertoe verleiden zijn door God geschonken volmacht te beproeven tot eigen baat. Maar ofschoon Jesus het niet zoals Adam „als aanmatiging hoefde te beschouwen aan God gelijk te zijn" (Phil. 2,7), is Hij gehoorzaam geworden en door die gehoorzaamheid heeft Hij ons gerechtvaardigd, die door de ongehoorzaamheid van de eerste Adam zondaars zijn geworden (Rom. 5,19). De satan beloofde Hem de macht over alle koninkrijken der aarde, maar omdat Hij gehoorzaam was, heeft God Hem een naam gegeven, die is boven alle naam, opdat in de naam van Jesus zich alle knie zou buigen van hemelingen, aardbewoners en hellegeesten (Phil. 2,9). Eindelijk is God geslaagd in zijn opzet: er staat een mens voor Hem van wie Hij ook na de beproeving kan zeggen, dat Hij zeer goed was (Gen. 1,31).

Mattheus heeft zoals bekend vooral oog voor de band tussen het Oude en het Nieuwe Testament. Jesus is de stamvader van het nieuwe Godsvolk en in Hem herhaalt zich de geschiedenis van Israel op een gesublimeerde wijze:

> Toen Israël een kind was, had Ik het lief:
> Uit Egypte heb Ik mijn zoon geroepen (Os. 11,1=Mt. 2,15).

Israël werd uit het water van de Rode Zee geboren tot kind van God, zijn Eerstgeborene (Ex. 4,22). Op de Sinaï klonk Gods stem uit de wolk en sloot Jahweh zijn liefdesverbond met Israël. Veertig jaar lang werd Israël in de woestijn gevoed met het brood der engelen. Maar de woestijn was ook de plaats, waar God de liefde van zijn volk op de proef stelde en waar Israël te licht bevonden werd: „Denk eens terug aan heel de tocht, die Jahweh, uw God, u deze veertig jaar door de woestijn liet maken, en hoe Hij u enkel daarom vernederd heeft en beproefd, om uw gezindheid te kennen, of ge zijn geboden zoudt onderhouden of niet. Hij heeft u vernederd en u honger doen lijden; maar Hij heeft u ook met manna gespijzigd, dat ge nooit had gekend en ook uw vaderen niet kenden, om u te leren, dat de mens niet leeft van brood alleen, maar leeft van al wat komt uit Jahweh's mond" (Deut. 8,2v).

Dit alles overkwam hun, zegt St. Paulus, als een voorafbeelding en het werd opgeschreven tot waarschuwing voor ons, die het einde der tijden beleven (1 Cor. 10,11). In Jesus werd die voorafbeelding het eerst vervuld en Hij gaat ons voor in de strijd. „Als ze u overleveren, weest dan niet bezorgd, hoe of wat ge zult spreken; want in dat uur zal u worden ingegeven, wat ge moet zeggen. Immers niet gij zijt het, die spreekt, maar het is de Geest van uw Vader, die door u spreekt" (Mt. 10,20). Zo pareert Jesus ook de aanvallen van de vijand met het Woord van God. Het zwaard van de Geest, dat is het woord van God en met het schild van het geloof

voor ons uit kunnen we al de vurige pijlen van de boze uitdoven (Ef. 6,16v).

Weer heel anders ligt het accent bij *Lucas*. Hij verandert bewust de volgorde der bekoringen, zodat het hoogtepunt van de climax komt te liggen in de bekoring te Jerusalem. Want voor Lucas is heel het openbaar leven van Jesus één opgaan naar Jerusalem. Het is bekend, dat Lucas zijn eigen materiaal heeft samengevoegd in een groot reisverhaal (9,51-18,14). Welnu, hij begint dit verhaal met op te merken, dat Jesus op weg is naar Jerusalem en hij herhaalt dat telkens weer (9,51,53; 17,11; 18,31; 19,11). Bij het verhaal van de verheerlijking op de berg is hij de enige, die vermeldt, dat Moses en Elias spreken over Jesus' uiteinde (*exodus*) te Jerusalem (Lc. 9,3). Alleen hij heeft het woord van Jesus, dat geen profeet buiten Jerusalem zal sterven (Lc. 13,33). Voor Lucas is de bekoring dus de inzet van een langdurig gevecht, dat zijn hoogtepunt bereikt, wanneer de uitdaging van de bekoorder herhaald wordt: als Gij de Zoon van God zijt, kom dan af van het kruis. Daarom zegt Lucas ook op het eind van de bekoring, dat de duivel hem verliet voor een tijd. Ook laat hij de dienende engelen weg, want zij kondigen immers de overwinning aan.

Maar Jerusalem is niet alleen het hoogtepunt van Jesus' beproevingen, het is tevens het uitgangspunt voor de leerlingen. Zij zijn Hem trouw gebleven in de beproevingen (Lc. 22,28); zij zullen uitgaan van Jerusalem (Lc. 24,47; Hand. 1,8) om de strijd voort te zetten. Het grote middel daarbij is voor Lucas het gebed: bidt, dat ge niet in bekoring komt (Lc. 22,40.46). Evenmin als God zijn eigen Zoon de bekoring heeft bespaard, zal Hij ook ons ervan vrijwaren, want de leerling is niet meer dan zijn heer en de knecht staat niet boven zijn meester. Het „leid ons niet in bekoring" is het dagelijks gebed voor de christen. Want zoals Hij de eerste mens op de proef gesteld heeft om zijn goed-zijn openbaar te maken, zo zal Hij het altijd weer opnieuw met de mens „proberen". En altijd weer ook zal de duivel met zijn bekoring Gods beproeving achterna lopen, zoals hij het gedaan heeft bij de eerste mens. God heeft eenmaal de zonde veroordeeld in het Vlees (Rom. 8,3), d.w.z. in de menselijke natuur van Jesus. Zo zal Hij voortgaan het kwade te veroordelen en het goede te openbaren in de mens en daarom is er de beproeving.

Zo komen in de bekoring van Jesus al de hoofdmomenten van de strijd tussen goed en kwaad samen. Hij is de nieuwe Adam; Hij is het zaad van Abraham, de stamvader van het ware Israël; Hij is de Eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in alles de Eerste zou zijn (Col. 1,18). In Hem komen alle draden van de heilsgeschiedenis samen als in hun onzichtbaar middelpunt. Christus is gisteren en vandaag; dezelfde tot in eeuwigheid. Daarom

blijft ook dit verhaal van zijn bekoring altijd actueel. Midden onder u is het woord! Gods woord is als een tweesnijdend zwaard dat verleden en toekomst van elkander scheidt en op dit eigenste, ondeelbare moment mijn wereld binnendringt. En het enig belangrijke is, hoe ik op dat moment reageer op het woord van God: „*Heden,* als gij mijn stem verneemt, verstokt uw harten niet . . . als in de woestijn, toen uw vaderen Mij tartten en beproefden" (Ps. 95,7).

Uit de gebedenschat der oude Kerk

GEBED HALVERWEGE DE VASTEN

Nu wij uitzien naar de zalige verwachting van de passie en de verrijzenis van Gods Zoon en naar de openbaring der heerlijkheid van onzen Verlosser Jezus Christus, laat ons — in vurig verlangen het Pascha des Heren te vieren — voortgaan onze kracht te oefenen en niet terugschrikken voor de moeite die nog voor ons ligt. Veeleer laat ons, nu de heilige vastentijd halverwege is gevorderd, met vertrouwen de nog komende boete beginnen, zoals wij de moeiten van het reeds voorbije vasten hebben verduurd. Jezus, die voor ons is zwak geworden, zal de vermoeiden sterken; gelijk Hij ons reeds het begin heeft gegeven, zal Hij ook de voltooiing schenken. Hij, die wil dat wij de heerlijkheid van zijn passie verwachten, zal met ons zijn om ons te helpen.

MISSALE GOTHICUM
VERTALING: DR. C. A. BOUMAN
IN GROOT-GEBEDENBOEK
BLZ. 631

Israëls uittocht, uittocht der christenen

DOOR J. GIBLET PR.

De uittocht

De overleveringen van Israël grijpen alle steeds opnieuw terug op de geschiedenis van de Uittocht. Door zijn volk te onttrekken aan de slavernij van Egypte heeft Jahweh zijn kracht en zijn goedheid doen schitteren; daarna heeft Hij het volk, door de woestijn heen, geleid tot aan het Verbond van de Sinaï en de verovering van het land van Kanaän. Een oude liturgische tekst, die het boek Deuteronomium voor ons bewaard heeft, zegt het zeer juist:

> *„Mijn vader was een ronddolende Arameër, die met slechts enkele mensen naar Egypte is afgezakt, maar terwijl hij daar als vreemdeling vertoefde, tot een groot, machtig en talrijk volk is aangegroeid. En toen de Egyptenaren ons mishandelden en verdrukten, ons onder zware arbeid gebukt deden gaan, riepen wij tot Jahweh, de God onzer vaderen; Jahweh verhoorde ons en zag onze vernedering, ellende en verdrukking. En Jahweh heeft ons uit Egypte geleid met sterke hand en gespierde arm, onder grote verschrikking, onder tekenen en wonderen. Hij heeft ons naar deze plaats gebracht, en ons dit land geschonken: een land dat druipt van melk en honing"* (Deut. 26,5-9).

Soortgelijke teksten vindt men veel in de H. Schrift en over alle tijden verspreid. Zij leggen steeds de nadruk op de grote macht waarmee Jahweh handelt, en op de noodzaak, heden evenzeer als vroeger, zich onvoorwaardelijk op Hem alleen te verlaten. Het bestaan van Israël als volk en als volk Gods blijkt verbonden te zijn met een samenstel van gebeurtenissen, waarin Gods kracht tot stand bracht wat buiten elke redelijke hoop lag. Een gloeiende verbeeldingskracht heeft sommige feiten wel kunnen vervormen en idealiseren, maar toch blijft staan dat wij hier te doen hebben met een aantal wonderbare gebeurtenissen, waarin Israël tastbaar heeft kunnen voelen hoezeer Gods ingrijpen werkelijkheid was. Het was van het grootste belang steeds beter de ware betekenis van al die gebeurtenissen te begrijpen en aan te tonen hoezeer zij nog steeds het leven van het volk Gods bleven bepalen. Het boek Deuteronomium wijst met veel nadruk op dit voortschrijdend inzicht in het mysterie van de Uittocht:

„Zelf hebt gij alles gezien wat Jahweh voor uw ogen in Egypte aan Farao, zijn dienaars en heel zijn land heeft gedaan: de grote rampen, de tekenen en machtige wonderen, die gij met eigen ogen hebt aanschouwd. Maar Jahweh heeft u tot heden geen hart gegeven om te verstaan, geen ogen om te zien, geen oren om te horen . . .”

(Deut. 29,1-3).

Een studie van de Uittocht, de Exodus, mag zich er niet toe beperken de blote feiten vast te stellen, maar moet ook onafscheidelijk daarmee in het licht van de geïnspireerde overleveringen hun volle draagwijdte nagaan en de eisen die zij stellen aan hen die thans deze teksten lezen. In de hiervolgende uiteenzetting zullen wij die wet eerbiedigen en zullen wij vooral de grondgedachten zoeken van de godsdienst van Israël, die geheel en al door de Uittocht bepaald is. En dit zal tevens de beste voorbereiding zijn om de passages van het Nieuwe Testament, die in verband staan met de Exodus van Christus en van de christenen, in hun ware belichting te lezen.

I. Uitverkiezing en gebed

De enig mogelijke uitleg van de gebeurtenissen van de Uittocht in hun geheel is een keuze van God, waarvoor alleen de liefde een verklaring kan geven. Niet de verdiensten en de deugden van Israël, maar de liefde en de trouw die Jahweh reeds aan de aartsvaders had beloofd, hebben Hem tot handelen aangezet. De enige drijfveer voor dit werk dat tot ontplooiing komt, is de goddelijke liefde. De ouden hadden het aangevoeld, de profeten hadden het in hun woorden afgetast, Deuteronomium zou het duidelijk uitspreken en in grote trekken de theologie van Gods uitverkiezing vastleggen:

„Niet omdat gij talrijker zijt dan andere volken, heeft Jahweh zich aan u gehecht en u uitverkoren, want gij zijt het kleinste van alle volken. Maar omdat Jahweh u liefhad en zijn eed wilde houden, die Hij uw vaderen gezworen had: daarom heeft Jahweh u weggeleid met sterke hand, en bevrijd uit het huis van Egypte” (Deut. 7,7-8).

De Israëlieten worden door God gekend en bemind, en dit feit alleen is de uitleg en zal altijd de uitleg blijven van hun situatie. Dat zij zich aan God hadden kunnen opdringen wordt met stelligheid uitgesloten: zij vormden niet een bijzonder machtig volk, zij waren geen speciaal godsdienstige natie, want zij zijn een hardnekkig en weinig deugdzaam volk (Deut. 9,4-6). Israël was slechts een naakt kind dat spartelde in zijn bloed, zal Ezechiël zeggen (Ezech. 16,4). De enige uitleg is Gods liefde, die een kinderlijke trouw als antwoord verwacht (Osee 11 : 1).

Want de uitverkiezing en de roeping die hiervan op een bepaald ogenblik in de tijd de uitdrukking is, vraagt om een antwoord nl. om geloof, om vertrouwen en trouw. Temidden van de slavernij, waarin het volk verkeert, beroofd van elke menselijke hoop op bevrijding, kwam zijn geloof tot uitdrukking in een smekend gebed. In het diepst van zijn zwakheid en ellende heeft Israël tot God geroepen en God is zijn belofte indachtig geweest. De teksten brengen dit voortdurend naar voren: ,,De kinderen van Israël zuchtten in hun slavernij tot God. En God hoorde hun kermen en was zijn verbond met Abraham en Jacob indachtig". (Ex. 2,23-24; 3,7; Deut. 26,7 enz.).

II. De openbaring van Gods naam

Maar God komt meestal in de geschiedenis der mensen tussenbeide door middel van mensen, die Hij roept en die Hij wijdt tot zijn dienst. God riep Mozes en vertrouwde Hem de zending toe in zijn naam bij de Farao de bevrijding van de kinderen Gods te gaan eisen. God trekt zich het lot aan van hem die Hij noemt zijn eerstgeboren zoon (Ex. 4,22). Mozes voelt wel zijn ontoereikendheid tegenover de opgelegde taak en geeft er uitdrukking aan: ,,Wie ben ik, dat ik tot Farao zou gaan, en de kinderen van Israël uit Egypte zou leiden?" (Ex. 3,11). Maar deze zwakheid mag niet aarzelen te betrouwen op God, die antwoordt: ,,Ik zal met u zijn . . .". Heel de Uittocht zal het werk zijn van God, die handelt door de zwakheid van hen die op zijn woord vertrouwen.

Maar Mozes neemt de vrijheid aan Hem die spreekt, te vragen hem zijn naam te openbaren; een ongehoorde vraag, want de naam is als de uitdrukking van de persoon. De kennis van Gods naam brengt noodzakelijkerwijs mee de kennis van zijn persoon, hetgeen op een geheel nieuw en volkomen onverwacht plan ligt. God is zo groot dat de godvrezendste mensen weten dat het onmogelijk is uit onze eigen krachten te kennen wie Hij is. Dat was aan Jacob te verstaan gegeven (Gen. 32,20). Maar hier en in verband met de gebeurtenissen die worden voorbereid, stemt de God van Abraham erin toe zijn naam te openbaren: ,,Jahweh, Ik ben". Dit woord werpt alle menselijke begrippen omver, voor welke de godheid een natuurkracht was. God is de eerste in de meest volstrekte zin; Hij ís, en dit begrip ,,zijn" sluit, volgens de gedachtengang der Semieten, de begrippen van kracht en macht in. God is Hij die is, in tegenstelling met de goden der Egyptenaren, waarvan men weldra zal zien dat zij krachteloos en werkeloos zullen zijn en niet bestaan. De komende gebeurtenissen zullen duidelijk aantonen hoezeer het geheimzinnige wezen dat hier spreekt, in de meest strikte zin van het woord degene is die kan zeggen: Ik ben.

De verschillende plagen die de Egyptenaren gaan treffen, zullen het doen zien: „Dan zullen zij erkennen dat ik Jahweh ben" (Ex. 7,5.17; 8,6.8; 10,2; 11,7; 14,18; 15,3). De grote gebeurtenissen van de Uittocht zijn een openbaring van het bestaan en de macht van Jahweh; zij werpen op hun manier licht op de openbaring van de naam van God. Heel de heilsgeschiedenis doet ons de betekenis aanvoelen van die naam, die ons uitheft boven elke beperkende afscheiding. God is de enige die in alle waarheid zeggen kan: Ik ben. Een juist begrepen geschiedenis der mensheid is er het bewijs van.

III. De bevrijding van het volk uit de gevangenschap

Het volk was gevangen en aan een drukkende dwangarbeid onderworpen; menselijkerwijs gesproken bestond er geen enkele hoop dat het aan dit juk kon ontsnappen, want de macht van Egypte was stevig gevestigd en alom erkend. Veel Hebreeën deden hun best zich te schikken in een situatie waarin zij uiteindelijk ook enige goede zijden hadden weten te ontdekken. Zij hielden van de vleespotten van Egypte en zij zullen er zelfs naar gaan terug verlangen. De ergste gevolgen van de slavernij moeten zonder twijfel gezocht worden in die gewenning. Toen Mozes kwam moest hij eerst de moed versterken en de hoop opwekken. Toen pas kon hij de Farao trotseren. Maar daarna ontwikkelt alles zich in een snel tempo: de vorst weigert toe te geven en de plagen storten zich over het land. Ieder van die plagen op zich kan op natuurlijke wijze worden uitgelegd, maar allen tezamen vormen zij een teken dat op de Hebreeën een diepe indruk maakt. Jahweh is getrouw en Hij is de onbetwiste meester van alle natuurkrachten. Ten slotte wordt langer weigeren onmogelijk en met een kennelijke afkeer geeft de Farao het recht om te vertrekken. Een naspel zal nog komen in de Rietzee, in de haffen en moerassen die in het verlengde van de golf van Suez liggen. Het egyptische leger loopt vast in het drijfzand en een plotselinge opkomst van de zee kwam paarden en ruiters verzwelgen. Zo verhaalt het een oude overlevering die in het boek Josue bewaard is:

> *„Toen zond Ik Mozes en Aäron, sloeg Egypte met de tekenen die Ik daar wrochtte en deed u er uit gaan. Toen Ik uw vaderen uit Egypte had geleid en zij aan de zee kwamen en de Egyptenaren uw vaderen met wagens en ruiterij achtervolgden bij de Rietzee (Rode Zee) riepen zij tot Jahweh en Hij zette een duisternis tussen u en de Egyptenaren en joeg de zee over hen heen, zodat zij hen verzwolg. Uw eigen ogen hebben het gezien, wat Ik in Egypte gedaan heb"* (Jos. 24,5-7).

Zo kwam in een luisterrijke uiting van macht de bevrijding uit Egypte tot

voltooiing. Jahweh was waarlijk de God der heerscharen, die in de tijd van Josue het middelpunt van zijn strijdend volk zal zijn. Voorgoed is zijn kracht bekend en men weet hoezeer men zich op zijn woord kan verlaten. Het geloof van Israël zal altijd op deze feiten terug komen: „Gij hebt gezien wat Ik aan de Egyptenaren gedaan heb . . ." (Ex. 19,3); het gebed zal nooit meer nalaten te danken en zijn vertrouwen te betuigen (Ps. 68,32; 78,12; 80,9; 81,6.11; 105,23.38; 135,8-9; 136,10). Het boek Exodus heeft een Paaslied bewaard, dat deze overwinning bezingt en er de betekenis duidelijk van aangeeft: al de grondgedachten die het wezen van de grote theologie van Israël uitmaken, komen er als vanzelf naar voren. De glorie van Jahweh die paard en ruiter in zee heeft geworpen wordt er geroemd; de doortocht door de zee wordt er op epische wijze bezongen met de muren van water en de Egyptenaren die als lood wegzinken. Dichterlijke vrijheden zijn dit. Maar vooral wordt Jahweh bezongen die verschenen is:

Wie is als Gij onder de goden, o Jahweh?
Wie is als Gij, door heiligheid heerlijk?
Geducht om Uw roemvolle daden,
en om de wonderen die Gij wrocht!
Gij strekt Uw rechterhand uit
en de aarde verslindt hen.
Door Uw goedheid leidt Gij
het volk, dat Gij hebt verlost,
In Uw kracht voert Gij het
naar uw heilige woning (Exod. 15,11-13).

IV. De tocht door de woestijn

Maar Israël mag niet stil blijven staan en tegen alle verwachting (want de weg langs de kust zou veel meer voor de handliggend geweest zijn: Ex. 13,17) voert Mozes het de woestijn in. De woestijn zal voortaan een belangrijke plaats blijven spelen in Israël's overwegingen. Bij definitie is zij de plaats waar in gewone omstandigheden geen enkel leven mogelijk is, en het zou dwaas zijn er zich te willen vestigen. Slechts wanneer God het vraagt en enkel in vertrouwen op Hem kan men er heen gaan; men doet het op bevel van God om er door te trekken en evenals Mozes „aan de andere zijde van de woestijn" het Verbond te vinden. De woestijn is de plaats waar men gedwongen is steeds meer op God te steunen en op God alleen. Zij is de plaats van het geloof en de zuiverste liefde (Os. 2,16; Jer. 2,6). God beschermt er de zijnen en zorgt er voor hun levensonderhoud: de wolk leidt en beschermt hen; zij ontvangen dag in dag uit manna, kwartels en water. Men mag er zelfs geen voorraden aanleggen, maar moet iedere dag de gave

van Jahweh afwachten, die in het bestaan van die dag moet voorzien (Ex. 16,17).

Maar de woestijn is ook de plaats van de bekoring en in zijn angst mort het volk er: het herinnert zich de geriefelijkheden van het leven in Egypte (Ex. 16,3): „Waarom hebt gij ons uit Egypte gehaald, om ons, onze kinderen en ons vee te doen sterven van dorst?" (Ex. 17,3) In een afwisseling van gemor en bekeringen bereikt men ten slotte de Sinaï.

V. Het verbond

Daar zou Jahweh zich op zeer bijzondere wijze openbaren en met het gehele volk het verbond sluiten, dat voortaan zijn lotsbeschikking zou beheersen en het zijn ware gestalte zou geven van uitverkoren volk. God verscheen er temidden van de krachten der natuur, wind, lichtende wolken, donder en bliksemflitsen. Maar dat alles waren slechts tekens. „Jahweh was niet in de storm, Jahweh was niet in de bliksem", merkte Elias op in soortgelijke omstandigheden (I Kon. 19,11-12); het boek Deuteronomium zal het met even zoveel woorden zeggen:

> *„Eens hebt gij op de Horeb, voor het aanschijn van Jahweh, uw God, gestaan, terwijl Jahweh tot mij sprak: Verzamelt het volk voor Mij; Ik zal hun* mijn woorden doen horen, *opdat zij leren mogen Mij te vrezen, zolang zij leven op aarde, en het ook aan hun zonen mogen leren. Toen zijt gij naderbij gekomen en aan de voet van de berg gaan staan. En terwijl de berg in vlammen stond, die oplaaiden tot in het hart van de hemel en er een donkere wolk met diepe duisternis hing, sprak Jahweh tot u uit het vuur.* Gij hebt toen de klank van woorden gehoord, alleen maar geluid, doch geen gedaante aanschouwd. *Hij openbaarde u zijn verbond, de tien geboden, die Hij u beval te volbrengen, en die Hij op twee tafelen schreef"* (Deut. 4,10-13).

Het Verbond. De mensen hadden de gewoonte onder elkaar verbintenissen aan te gaan en de H. Schrift geeft er verschillende voorbeelden van: men wil vrede sluiten en een echte vriendschap vestigen tussen hen die tot dan toe vreemdelingen of vijanden waren. Na de voorwaarden geregeld te hebben waaraan de twee partijen zouden voldoen, verbond men zich onder ede door God tot getuige en borg te nemen en bepaalde riten gaven een zinnebeeldige uitdrukking aan de gesloten overeenkomst, waarvan een gedachtenisteken (boom of stenen) de herinnering moest bestendigen (zie: Gen. 21,22 e.v.; 26,28 e.v.; 31,48 e.v.; I Kon. 5,26).

Enigszins op dezelfde manier handelde men op de Sinaï, maar hier ging

het over de Heilige God en een zwak schepsel en dat bracht geheel eigen omstandigheden mee. God neemt hier zoals steeds zelf het initiatief; Hij nodigt Israël uit zich aan Hem te verbinden. Een passage die uit de profetische milieu's voortkomt, vat het meest essentiële aldus samen:

> ,,*Gij hebt gezien wat Ik aan Egypte gedaan heb, hoe Ik u op adelaarsvleugelen heb gedragen en u tot Mij heb gebracht. Zo gij Mij gehoorzaamt en mijn verbond onderhoudt, zult gij onder alle volkeren mijn bijzonder eigendom zijn; want Mij behoort de hele aarde. Gij zult mij een koninkrijk van priesters zijn en een heilig volk*". (Ex. 19,4-6)

God die zo pas nog op zulk een opzienbarende wijze zijn macht geopenbaard had, nodigt dus Israël uit tot een ongehoorde bestemming. Hij wil zich verbinden om voorgoed zijn macht in dienst te stellen van dit zwakke en kleine volk; Hij wil er het volk van zijn voorkeur van maken, het volk dat zijn getuige is temidden der naties, het volk waarin Hij zich heiligt en zijn heiligheid openbaart. Maar wederkerig verwacht Hij een antwoord en de tien geboden geven uitdrukking aan de voorwaarden van dit wederwoord. Het Verbond is een gunst, een blijvende gave van God en er is geen sprake van een overeenkomst tussen twee gelijke partijen. Ontvankelijkheid jegens de oneindige macht van God is vereist. De Wet zal Gods plan moeten dienen, zij is het werktuig van een Verbond, waarbij de goddelijke Deelgenoot iets van zijn macht wil mededelen opdat de menselijke deelgenoot zijn wil ten volle zal vervullen. De werkdadige tegenwoordigheid van God herschept hen die zich getrouw voegen naar zijn wilsuitingen in de Wet en de profeten en zich zo open stellen voor zijn werking. God geeft alles, maar men moet de goddelijke gaven veroveren. Voordat Josue het beloofde land gaat veroveren zal hem dit nog eens worden ingescherpt.

Ten slotte moest het Verbond bezegeld worden, hetgeen allereerst aanleiding gaf tot een offer, waarvan het bloed gedeeltelijk over Gods altaar werd gestort en gedeeltelijk over het volk werd gesprenkeld (Ex. 24,3-8). Het teken en het onderpand van het Verbond was het Tabernakel, de openbaringstent, de tent van het Verbond van God en de zijnen. Israël is voor altijd het volk Gods, het volk, dat met God moet samenleven, dat zijn dienst in de wereld moet verzekeren. De heilsgeschiedenis krijgt een nieuw élan. Spoedig zal de verovering van het beloofde land, tezamen met het bezit van het heilig land, dat aan Abraham beloofd was, tevens de voorwaarden scheppen om de grote roeping van de Sinaï ten uitvoer te brengen. Dat zal het boek Deuteronomium vooral aantonen.

VI. Het Paasfeest

Israël moest de gebeurtenissen van de Uittocht jaarlijks herdenken door de

viering van het Paasfeest in het begin van de lente. Dit was een oeroud feest, wellicht daterend van de tijd vóór de Uittocht. Als herdersvolk vierde het oude Israël een feest van de eerstelingen van de kudde: men droeg aan de Heer van wie alle leven afhing, een vlekkeloos lam op, om zijn heerschappij te erkennen en Hem dank te brengen. Eveneens vierde de boerenbevolking de eerste gersteoogst door een nieuw brood te bakken zonder gebruik te maken van de gist, die voor hen het beeld was van het oude beschimmelde brood. Het is zeer goed mogelijk dat de uittocht uit Egypte samengevallen is met deze agrarische feesten. De overleveringen wijzen erop dat de Hebreeën dit heidense land willen verlaten om een feest te gaan vieren in de woestijn en er een offer op te dragen (Ex. 3,19; 5,3). Zeker is in ieder geval dat de oudste wetten reeds verband legden tussen deze riten en de herinnering aan Gods tussenkomst (Ex. 23,14-18; 34,18.23-25) en het boek Deuteronomium zal dit verband nog meer benadrukken (Deut. 16,1-8 en 16-17). Met verloop van tijd zal het feest steeds meer een herinneringsviering worden van de Uittocht terwijl de agrarische elementen vervagen. De wijze waarop het feest gevierd werd is ons gedeeltelijk bekend uit Ex. 12,1 e.v., dat de tradities der priesterlijke milieu's weergeeft. De Israëlieten deden op een zeer concrete manier na hetgeen hun voorouders gedaan hadden en kregen zodoende opnieuw deel aan het Verbond [1]. Op hun beurt zijn zij nu Jahweh's getrouwen, zeker van zijn almachtige bescherming.

De uittocht uit Babylon

Evenals een mens het verleden steeds opnieuw verklaart in het licht van de tegenwoordige gebeurtenissen en voor de feiten van zijn tijd een verklaring zoekt in hetgeen vroeger gebeurd is, zo heeft ook het volk van Israël zich voortdurend opnieuw bezonnen op de grote feiten uit de heilsgeschiedenis. De verschillende overleveringen van de Pentateuch, die wij in de voorafgaande bladzijden benut hebben, leggen er duidelijk getuigenis van af. Omgekeerd moest een nieuwe situatie zoals de Babylonische gevangenschap, opnieuw de aandacht wekken voor de geschiedenis van de bevrijding uit Egypte en de tocht naar Kanaän, en bracht zij tot een herlezing van de geschiedenis in een ander licht.

[1] De naam zelf van het feest is treffend: hij is waarschijnlijk afgeleid van een wortel die betekent: springen, oversteken en hij herinnerde ongetwijfeld oorspronkelijk aan het bespringen van de schapen of aan een nabootsing hiervan tijdens de feestviering. Later ziet men er een toespeling in op de voorbijgang van de Heer of ook wel van de doortocht door de zee. De veranderingen in de etymologie zijn op hun manier leerrijk. In het Nieuwe Testament (Jo. 13,1) komt het thema van de overtocht opnieuw voor.

Na de ineenstortingen van 587 en te midden van de diepe vernedering staan de profeten op om de geest van hoop en geloof weer bij de Israëlieten op te wekken. De deutero-Isaias komt voortdurend terug op de vreugdevolle terugkeer der ballingen, op de nieuwe Uittocht.

Hij herinnert graag aan de doortocht door de zee (Is. 44,25), aan het water dat stroomt uit de rots (48,21), aan de lichtende wolk (52,12), aan de tocht door de woestijn (40,3). Maar vooral herinnert hij aan alles wat de openbaring van Gods naam inhoudt:

> *„Ik ben Jahweh, er is geen ander; buiten Mij bestaat er geen God. Ik heb u omgord, zonder dat gij Mij kent: opdat men zou weten van het oosten tot het westen, dat er geen ander bestaat buiten Mij. Ik ben Jahweh, er is geen ander. Ik vormde het licht en heb het duister geschapen, het heil verwekt en het onheil gesticht: Ik Jahweh heb dit alles gedaan"* (Is.45,5-7).

Het is voldoende te weten wie Jahweh is en hoezeer Hij trouw is aan zijn belofte om te weten dat Hij zijn volk niet zal verlaten. De ellende kan tot het uiterste gestegen zijn, de toestand kan somber zijn en volledig gespeend van elke menselijke hoop, Israël zal niet twijfelen aan de oppermachtige tussenkomst van zijn God. Eens zal men de weg naar het heilig land teruggaan! (Is. 42,15 e.v.). De Babylonische gevangenschap is zonder twijfel een straf, maar deze zuivering is de voorbereiding op een wonderbare toekomst. De slavernij is het teken en het gevolg van de zonde, maar God zal ingrijpen en de vergiffenis zal uitgangspunt worden van een nieuwe Uittocht; de vergiffenis en ook, en wel in de eerste plaats, de uitboeting die de lijdende Dienaar op zich zal nemen (Is. 52,12-15; 53,1-12). Hij zal het lam zijn van het nieuwe Pasen.

Deze teksten zullen een eschatologische zin aannemen, die uitgaat boven de terugtocht met zijn ontgoochelingen. De zonde en haar gevolgen blijven een feit; en steeds meer zal men vurig hopen op de grote overtocht uit het slavenverblijf dat de huidige wereld is. Opnieuw verwacht men een profeet, die de eerste stoot zal geven voor de grote uittocht naar de nieuwe wereld, naar het ware geestelijke Israël.

De uittocht van Christus

De oudste christenen hebben duidelijk gezien hoe dit alles in vervulling gegaan was in Christus met wie de laatste tijden een aanvang genomen hadden. St. Paulus zou de wezenlijke elementen van deze typologie aangeven. Maar heeft ook Jesus Christus zelf zijn eigen leven willen beschouwen als de vervulling van een nieuwe uittocht? Een merkwaardige tekst uit het

Lucas-evangelie doet vermoeden van wel. Hij verhaalt hoe Christus zich bij zijn gedaanteverandering op de Thabor met Moses en Elias onderhield „over de uittocht die Hij te Jerusalem moest volbrengen" (Luc. 9,31). Het gaat hier duidelijk over de dood in Jerusalem, die de overtocht zal zijn naar de heerlijkheid en waarvan de Transfiguratie een voorafbeelding is en waarop zij vooruit loopt. Jesus is gekomen terwille van dit Pasen en met vurig verlangen heeft Hij er naar uitgezien (Luc. 22,15 e.v.). Reeds tijdens de gebeurtenissen die het voorspel vormen van zijn werkdadigheid als Messias, worden bepaalde trekken duidelijk: na het doopsel, waar Hij zijn vaste wil toont zich aan het plan van zijn Vader te onderwerpen door zichzelf, onschuldig als Hij is, met de zondaars te vereenzelvigen, is Jesus uitgeroepen tot de welbeminde Zoon en de Dienaar (aanhaling van Is. 42,1). Terstond gaat Hij naar de woestijn om er bekoord te worden. Hij trotseert de macht van de duivel en zijn wapen is het geloof. De vergelijking met de gebeurtenissen uit de Pentateuch dringt zich spontaan op: de woestijn is, zoals wij zeiden, de plaats van een volstrekt vertrouwen op God die roept, maar ook de plaats der bekoring. Jesus ondergaat in de woestijn deze bekoring en Hij overwint door woorden uit Deuteronomium aan te halen (Mt. 4,1; Deut. 8,3; 6,16; 6,13). Deze houding van volmaakte gehoorzaamheid van Jesus loopt als een voorbode vooruit op wat geheel zijn leven was en op wat het kruis zal zijn.

Want de uittocht van Christus is niet slechts een zegevierende bevrijding, hij is allereerst een doortocht door de angst en de dood. En op dit punt ontstaat er een geheel ander, nieuw perspectief. Hij sterft daags voor het Paasfeest, terwijl Hij het ware en beslissende Pasen doorleeft, zoals St. Jan zeer goed gezien heeft:

> „Voor het Paasfeest *begon, wist Jesus dat zijn uur gekomen was om* uit deze wereld over te gaan naar de Vader. *En gelijk Hij de zijnen, die in de wereld waren, steeds liefde had betoond, zo betoonde Hij hun zijn liefde tot het einde"* (Jo. 13,1).

Op het kruis is Hij een der onzen, maar tevens de Zoon van God, die de roepstem van zijn Vader beantwoordt en recht op de afgrond van de angst en de dood afgaat; als een der onzen gaat Hij tot het uiterste van de gehoorzaamheid en de liefde. En in Hem begeeft heel de mensheid, zwak en in slavernij als zij is, zich op weg en begint de doortocht. Jesus is het Paaslam dat wordt overgeleverd om onze bevrijding te verzekeren, ons heil temidden van een verdorven wereld (Jo. 19,14; 1Cor. 5,7), maar tevens ontvangt de mensheid de genade aan haar eigen bevrijding te mogen meewerken en de Vader te bereiken, ver weg van de slavernij van de zonde: De verrijzenis van Jesus, onderpand en eersteling van onze verrijzenis (1 Kor.

15,20) is het antwoord van de Vader op de totale gehoorzaamheid van zijn Zoon op het kruis. Dat is naar waarheid het begin van vrijheid en leven, van vrede en vreugde. Overwinning op de machten van de duivel en van zijn trawanten in deze wereld, bevrijding voor een nieuwe wereld, dat is het mysterie dat tot voltooiing komt in de dood en de verrijzenis van Jesus. Daarin is het meest eigene van de nieuwe Uittocht gelegen.

En tegelijkertijd wordt de overvloed van de macht en de liefde van de Vader openbaar. De uittocht uit Egypte was een machtige openbaring van de kracht en de heiligheid van de God van Israël; al wat geschied was, had licht geworpen op de ware betekenis van de naam Jahweh. Thans brengen het kruis en de verrijzenis van Jesus ons veel verder: wij hebben Gods liefde leren kennen: „Zozeer heeft God de mensen liefgehad, dat Hij zijn eengeboren zoon gegeven heeft, opdat allen die in Hem geloven, niet verloren gaan, maar eeuwigheidsleven zouden hebben" (Jo. 3,16)). De gebeurtenissen van Pasen tonen de volle diepgang aan van de openbaring van de Vader, die in zekere zin door de prediking van Jesus beoogd was (Mt. 11,25 e.v.; Jo. 17,6).

In samenhang met dit grote werk komt Jesus voor ons te staan als de nieuwe Mozes (Hand. 3,19-20), die ons niet enkel de nieuwe en volmaakte Wet geeft, (Mt. 5,17; Jo. 1,17) maar die ook het nieuwe Verbond tot stand brengt en het nieuwe volk, de Kerk, ten leven wekt, de voortzetting van de gemeenschap uit de woestijn, zoals haar naam (Qahal) aan de eerste christenen duidelijk maakte. Dat moeten wij nu gaan zien.

Het doopsel, uittocht van de christenen

St. Paulus zou dit feit, dat reeds in de prediking van het evangelie zo duidelijk was aangegeven, in het volle licht stellen. Een passage vat de voornaamste thema's prachtig samen, maar de gedachte aan de nieuwe uittocht is overal aanwezig en drukt zijn stempel op heel zijn theologische bewoording. In de eerste brief aan de Korinthiërs geeft de apostel zijn gehele gedachte aldus weer:

> „*Want ik stel er prijs op, broeders, u er niet onkundig van te laten, dat onze vaderen allen door de zee zijn getrokken en allen onder de wolk waren en allen, om met Moses één te worden, zich hebben laten dopen in de wolk en in de zee, en allen dezelfde geestelijke spijs hebben gegeten, en allen dezelfde geestelijke drank hebben gedronken (want zij dronken uit een geestelijke rots, die hen volgde; die rots nu was Christus). Maar aan het merendeel hunner heeft God geen welgevallen gehad, want zij zijn neergeveld in de woestijn*" (1 Kor. 10,1-5).

En de apostel voegt er op het eind van zijn uiteenzetting aan toe: „Dit is hun bij wijze van voorbeeld overkomen, en het werd geschreven om te dienen tot waarschuwing voor ons, tot wie het einde der tijden gekomen is". (1 Kor. 10,11; vergelijk Rom. 4,23-24). Inderdaad is dit de sleutel tot deze christelijke typologie. De heilsgeschiedenis die van het begin tot het eind door God geleid is, vormt een eenheid; de vroegere gebeurtenissen zijn een eerste schets van hetgeen in ons vervuld wordt, in deze tijden die de laatste tijden zijn, het tijdperk van de volledige verwezenlijking. Maar deze nog onvolmaakte gebeurtenissen zijn rijk aan lessen en voorbeelden die ons tot onderrichting moeten strekken en tot waarschuwing. De Uittocht der Hebreën, die onze vaders en voorouders zijn en ons christelijk volk hebben voorbereid, is voor ons een levensbelang. Wij vinden er duidelijk afgetekend, de grote lijnen, de eerste opzet van dat waarvan wij nu leven.

Het is duidelijk dat de wijze waarop de feiten uit het verleden zijn weergegeven, in zijn woordkeus een christelijk stempel draagt. De doortocht door de zee, de werking van de wolk, vervolgens de tocht door de woestijn met de hulp van God, die voedsel en drinken verzekerde, dat alles is symbolisch te verstaan. De Kerk van Christus is het volk van God, dat de tocht van Israël voortzet in een nieuwe opzet die door de Geest gekenmerkt wordt. Eerst moest men de slavernij van de zonde verlaten: dat geschiedde door het geloof dat aan Gods roeping beantwoordt; toen moest men het doopsel doorgaan, symbool en verwerkelijking van de doortocht naar de vrijheid en het leven. St. Paulus plaatst naast elkaar het water (de zee) en de Geest (de wolk). Daarna herinnert hij aan de tocht door de woestijn, waar niets het bestaan kan verzekeren, en hij duidt duidelijk de Eucharistie aan als het voedsel, dat door ons te doen delen aan het leven zelf van Christus, aan de Geest, het mogelijk maakt voort te gaan naar het eeuwig Verbond en naar de Zaligheid van Gods woontent. Deze tocht eindelijk is slechts mogelijk in het geloof, hij blijft een tijd van beproevingen; het is mogelijk terug te verlangen naar de vleespotten van Egypte en naar de aantrekkelijkheden van het leven dat in de slavernij gevestigd is en daarvoor moet men oppassen. Al is alles ook gave, toch moet men er aan beantwoorden en al zijn vermogens inzetten; men moet God zoeken te behagen door zijn woord te aanvaarden; de mens leeft niet van brood alleen.

De Kerk die onophoudelijk geboren wordt door het doopsel, dat de gelovigen doet delen aan het Pasen van de Heer, is een volk op tocht, dat hier geen blijvende woonplaats heeft; een volk van levend geloof en werkdadige hoop. Zij kan slechts Gods wegen volgen en het reisplan wordt van dag tot dag duidelijk in samenhang met de volmaakte wet, die Jesus heeft uitgevaardigd en die broederlijke liefde heet. Men kan slechts deelnemen aan de tocht indien men door de viering der Eucharistie versterkt is. In deze zin is de

Kerk werkelijk de Qahal, de cultusgemeenschap, wier deelgenoten gewijden en heiligen zijn.

Was het niet datzelfde waaraan ook St. Petrus in zijn eerste Brief herinnerde? De gemeenschap der gedoopten vormt het ware Gods volk, op wie men de titels van het boek Exodus kan toepassen: „heilig volk, koninklijk priesterschap" (I Petr. 2,9). Het Bloed van het Lam zonder vlek heeft hen verlost (1,19) uit hun leven van slavernij aan de zonden (1,4); het biedt hen de kracht te leven volgens de wet der heiligheid (1,15-16). De lendenen omgord (1,13) kunnen zij zich op weg begeven om in de woestijn de geestelijke eredienst te gaan vieren (2,5) en zich te lessen aan de rots waaruit de stromen van levend water voortvloeien (2,4).

De opgang van de Kerk naar het Paasfeest

De liturgie van de Vasten

DOOR AUGUSTINUS HOLLAARDT O.P.

Nog altijd heeft het merendeel der christenen van Nederland en Vlaanderen een verkeerde opvatting over de vasten als opgang naar het paasfeest. De traditionele lijdensmeditaties doen ons de Passie des Heren op de voet volgen. Elke vastenpreek schildert ons een nieuwe periode van het lijdensverhaal, totdat we ten slotte op Pasen staan voor de apotheose: de Verrijzenis.

Degene echter die de liturgie der Kerk aandachtig meeviert, die met verstand in de liturgische boeken leest, komt telken jare weer tot de bevinding dat deze traditie niet harmonieert met de algemene kerkelijke visie op de vastentijd. De overweging van de opeenvolgende fasen van 's Heren Passie, vanaf de eerste week van de vasten tot aan pasen, is aan de liturgie der Kerk vreemd. Haar paas-begrip is trouwens anders dan het populaire: pasen is voor haar niet slechts verrijzenis, maar lijden, dood, grafrust, nederdaling ter helle en verheerlijking (Opstanding, Hemelvaart en Uitstorting van de Heilige Geest). De viering van dit éne, ongedeelde en veelomvattende Verlossingsmysterie is gekristalliseerd in het hoogheilig Paas-triduum, dat aanvangt op de vooravond van goede vrijdag, en wordt gedurende 50 dagen na pasen voortgezet om met het pinksterfeest (Pentecoste = 50e dag) besloten te worden.

Aan deze groots-opgezette viering van het volledige paasmysterie — in de liturgie *„sacramentum paschale"* genoemd — gaat een bijna even lange periode van voorbereiding vooraf: de quadragesima of veertigdagentijd, welke wij „grote vasten" noemen. Oorspronkelijk begon deze voorbereidingstijd op de eerste zondag van de vasten — nog heden heet in de secreta van deze dag de eucharistie-viering „het offer van het begin van de veertigdagentijd" — en eindigde op de vooravond van goede vrijdag, bij de opening van het paas-triduum.

Deze periode is bedoeld als één grote, collectieve retraite van de gehele christengemeenschap in aansluiting bij degenen die zich voorbereiden op het ontvangen van het doopsel in de paasnacht. Het is een tijd van inkeer en

geestelijke vernieuwing, die de christen in staat stelt met Christus te verrijzen en een nieuw leven te beginnen.

Vasten en onthouding zijn slechts onderdelen van het program dat de Kerk voor deze tijd ontvouwt. Jongere interpretaties hebben op dit vastenaspect een zwaar accent gelegd, zo zelfs dat men de aanvang van deze voorbereidingstijd is gaan vervroegen om tot een afgerond getal vasten-dagen te komen (aangezien op de zondagen van de veertigdaagse niet gevast wordt). Daaraan hebben wij o.a. aswoensdag en quinquagesima (=50e dag vóór Pasen) te danken.

De verdere ontwikkeling van de voorvasten (sexagesima, septuagesima) buiten beschouwing latend, willen we hier spreken over de periode quinquagesima — Pasen — Pinksteren (de 50 daagse voorviering en de even lange naviering van het Paasfeest) en met name de vraag beantwoorden: kent de liturgie van deze voorbereidingstijd een innerlijke voortgang? is de grote vasten een opgang naar het paasfeest? zijn er verschillende etappen op de weg die de christen voert naar zijn beleving van het verlossingsmysterie? wat is de dynamiek van deze tijd?

Ons uitgangspunt in deze is het paas-begrip van de Kerk. Het volledige paas-mysterie omvat de geheimen van 's Heren overgang uit dit leven naar de glorie van de Vader. Zijn dood en zijn verrijzenis zijn de twee polen van het „*sacramentum paschale*". Aan dit veelomvattende mysterie wordt de mens deelachtig door de sacramenten van doop en boetvaardigheid en telkens wanneer hij in gelovige overweging van dit mysterie besluit consequent de weg voort te gaan die hij door deze sacramenten ingeslagen heeft. Dat is *zijn* overgang tot een nieuw leven, dat eenmaal zal uitbloeien in de heerlijkheid bij de Vader. Zo beleeft hij Christus' paasmysterie in geheel zijn volheid. „Ons delen in de dood des Heren bestaat hierin, dat we ophouden te zijn wat we waren; onze gelijkenis met zijn verrijzenis bestaat in het afleggen van het oude" (H. Leo de Grote, 12e vastenpreek).

Deze morele omkeer, deze overgang in kracht van Christus' heilsmysteries, dit beleven van het paasgeheim van 's Heren lijden, dood en opstanding is het enige doel van de tijd van voorbereiding op Pasen. Terecht heet deze periode daarom „*observantia paschalis*" (paas-praktijk) en staat zij in het teken van onze deelname aan het volledige paasmysterie des Heren, in het teken van onze overgang van het oude leven der zonde naar een nieuw leven voor God. Aswoensdag heet dan ook in de liturgie „het begin van dit eerbiedwaardig (Paas-)geheim" (secreta der Mis) en meer dan één gebed uit de vastenliturgie zinspeelt op deze overgang (verandering, vernieuwing) in ons, welke tot stand komt naar het beeld en in kracht van Christus' overgang uit dit leven tot de Vader in het paasmysterie:

„Moge de deelname aan Uw sacrament ons vernieuwen en, na ons van de oude boosheid gezuiverd te hebben, ons doen overgaan tot het deelgenootschap aan het Heilsmysterie."

(communie-gebed van de 1e zondag van de Vasten)

„Geef dat uw barmhartigheid ons reinige van alle verborgen overblijfselen van het oude, en ons ontvankelijk make voor een heilige nieuwheid."

(gebed over het volk op dinsdag in de Goede Week)

In dit afstand doen van het oude zuurdeeg (1 Kor. 5,7) en overgaan tot een nieuw leven ligt de gehele dynamiek van de vastentijd. De negatieve fase is het zich onttrekken aan de macht van de boze, de positieve fase bestaat in het scheppen van de vereiste disposities voor het leven in dienst van God. Evenals 's Heren paasgeheim één, ongedeeld en veelomvattend is, zo gaan deze beide fasen steeds samen. Hoe verder men op de weg der uittocht uit Egypte gevorderd is, des te dichter staat men bij het land der beloften.

Dit voorbereidend werk doet de mens niet op eigen kracht. Uit zich zelf is hij niet in staat tot een nieuw bestaan te komen en het beloofde land te bereiken. Zijn noodzakelijke hulp en steun vindt hij in zijn dagelijks voedsel, in de eucharistie-viering van iedere Vastendag.

Welsprekend zijn in dit opzicht de gebeden van deze viering in de tijd van voorbereiding op Pasen:

„Wij smeken U: laat door deze geheimen de vrucht van de verlossing tot ons komen, opdat deze ons steeds moge weerhouden van onze menselijke overtredingen en ons moge voeren tot de gaven van het Heil."

(gebed over de offergaven op dinsdag in de 3e Vastenweek)

„Wil door deze geheimen genadig in ons uw heiliging bewerken, opdat deze ons van aardse smetten moge zuiveren en ons moge voeren tot de hemelse gaven."

(gebed over de offergaven op dinsdag in de 2e Vastenweek)

„Moge het hemels gastmaal, waardoor wij gevoed zijn, ons heiligen; en moge het ons, na zuivering van alle dwalingen, de hemelse beloften waardig maken."

(communie-gebed op woensdag in de 3e Vastenweek)

„Moge het ontvangen van dit sacrament ons van zonde reinigen en ons voeren naar het hemelse rijk."

(communie-gebed op vrijdag in de 3e Vastenweek)

De kern van de vasten is de dagelijkse eucharistie-viering. Daarvan gaat een kracht uit die de mens in staat stelt aan 's Heren paasgeheim deel te hebben, omdat in de eucharistie zelf het paasgeheim geconcentreerd aanwezig is. Zij is immers de „herinnering aan Gods wonderwerken", de gedachtenis aan zijn lijden, dood, nederdaling ter helle, verrijzenis en hemelvaart (canon-gebed „*Unde et memores*"). Vandaar is zij een levensspijs voor hen die op weg zijn naar het land der beloften, een voorsmaak van het te bereiken doel: onze paas-vernieuwing, die moet uitbloeien in het eeuwig geluk van het onverhuld samenzijn met God, een onderpand van volledige verlossing en eeuwig heil. Ook dat leert ons menig gebed uit de liturgie van de Vasten.

„Wij smeken U: mogen wij in werkelijkheid eens dat Heil bereiken, waarvan wij in deze geheimen het onderpand ontvangen hebben."

(communie-gebed op dinsdag in de 1e Vastenweek)

„Wij smeken U: maak dat wij, nu we het onderpand van het eeuwig heil hebben ontvangen, er zo naar streven, dat wij het ook kunnen bereiken."

(communie-gebed op vrijdag in de 2e Vastenweek)

Dit „*sacramentum futuri*", dit beeld van het toekomstig heil stelt ons in staat om al op aarde aan Christus' paasmysterie deel te hebben. Geheel de ascetische praktijk van de vasten vindt hier zijn bron. De etappen van onze opgang naar het paasfeest worden niet gevormd door onze eigen geestelijke vorderingen, maar door de dagelijkse viering van de eucharistische liturgie. Daarin ontvangen we het manna dat ons voedt op onze weg naar het land dat overvloeit van melk en honing, de bovenaardse kracht om het doel te bereiken van onze reis: het bezit van de Verlossing in geheel haar volheid, waarvan Pasen een begin is.

De dagelijkse eucharistische liturgie van de vasten is aldus een vooruit-vieren van pasen. Vandaar dat zij deelt in het vreugdekarakter van het paasfeest.

„Gij, dorstigen, komt tot de wateren, zegt de Heer; en gij, die geen geld hebt, komt en drinkt m e t v r e u g d e !"

(Is. 55,1; introitus van zaterdag in de 4e Vastenweek)

De laatste twee woorden vinden we niet bij de profeet; zij zijn door de Kerk aan de tekst toegevoegd.

„*Vreugde zij er in het hart van hen die God* zoeken."
(introitus van donderdag in de 4e Vastenweek; Ps. 104,3)

„*Wij smeken U: geef dat wij, die ons versterven door een plechtig vasten, ook vreugde mogen vinden in deze heilige toewijding . . .*"
(2e gebed op woensdag in de 4e Vastenweek)

„*Sta ons bij, God, ons heil, en geef dat wij met vreugde de weldaden mogen herdenken waardoor Gij ons hebt willen herstellen.*"
(gebed over het volk op maandag in de Goede Week)

Op zondag *Laetare* ontwaart de pelgrim het beeld van Jerusalem, hij ziet het doel van zijn tocht nabij. Meer dan ooit beleeft hij op deze dag zijn religieuze verbondenheid in de gezamenlijke eucharistie-viering, onderpand en beeld van de hemelse zaligheid en voorsmaak van het eeuwig Paasmaal (evangelie der broodvermenigvuldiging, Joh. 6,1-15) en dit stemt hem tot grote blijdschap. De Vasten is een *vreugdevolle* opgang naar het Paasfeest, een blijde tocht, die zijn etappen telt aan de dagelijkse viering der Verlossingsgeheimen in de eucharistie.

Kent de Vastenliturgie nog andere etappen? Kent zij onderscheiden fasen? Is er een innerlijke, thematische voortgang waar te nemen in de liturgie die ons op pasen voorbereidt?

We hebben reeds gezien dat de opzet van de Kerk in haar eredienst geheel anders is dan die van onze traditionele lijdensmeditaties. Het gaat haar niet om de psychologische analyse van het passieverhaal, om de afzonderlijke beschouwing van de onderscheiden fasen van 's Heren lijden. Het is de Kerk te doen om de beleving van het paasmysterie in geheel zijn volheid; daarop bereidt de vasten ons voor. Deze authentieke opvatting van passie en paasfeest als overgang tot een nieuw leven heeft haar stempel gedrukt op de vastenliturgie, die ons inleidt in het hoogheilig triduum van 's Heren kruisdood, grafrust en verrijzenis.

Reeds de liturgie van *zondag Quinquagesima* (de 50e dag vóór Pasen en pendant van Pinksteren) stelt ons voor het volledige paasmysterie: „Zie, wij gaan op naar Jerusalem en alles zal vervuld worden wat door de profeten over de Mensenzoon geschreven is; want Hij zal worden overgeleverd aan de heidenen en Hij zal worden bespot, mishandeld en bespuwd; en zij

zullen Hem geselen en doden; maar op de derde dag zal Hij verrijzen" (evangelie van de mis, Luk. 18,31-43). In het graduale van deze mis bezingt de Kerk de wonderwerken der Verlossing: „Gij alleen zijt de God, die wonderen doet, en die uw macht aan de heidenen hebt bekend gemaakt. Gij hebt door uw arm (in uw macht) uw volk verlost . . ." (Ps. 76,15-16) en de tractus is een lofzang vol paasvreugde van het volk Gods: „Juicht God toe, heel de aarde! Dient de Heer met vreugde! Treedt jubelend voor zijn aanschijn! Erkent het: de Heer is God! Hij heeft ons gemaakt en wij niet ons zelf! Wij echter zijn zijn volk en de kudde van zijn weide!" (Ps. 99, 1-2)

Dit Godsvolk, dat op weg is naar de Verlossing, heeft Christus tot leider (introitus: *„dux mihi eris"* = Gij zult mij een leider zijn; Ps. 30,4): Christus zelf gaat de zijnen voor naar de Vader en Hij voedt zijn volk onderweg (*„et enutries me"* = en Gij zult mij voeden; introitus, Ps. 30,4) met een hemels brood (*„manducaverunt et saturati sunt nimis"* = zij aten en werden bovenmate verzadigd; communiezang, Ps. 77,29). Hiermee is in één misformulier het gehele Paasthema gegeven.

Ook de liturgie van de *1e zondag van de Vasten* vat het gehele paasmysterie samen in de intredezang: „Hij zal Mij aanroepen en Ik zal Hem verhoren; Ik zal Hem verlossen en verheerlijken; lengte van dagen zal Ik Hem schenken" (Ps. 90.15-16).

De *2e zondag van de Vasten* staat in het teken van Christus' verheerlijking op de berg (evangelie, Mt. 17,1-9): voorsmaak van de verrijzenis vóór de aanvang van het lijden.

De *3e zondag van de Vasten* wordt niet alleen gekenmerkt door de verwachting van de verlossing uit de macht van de boze („Mijn ogen zijn altijd op de Heer gericht, want Hij zal mijn voeten uit de strik bevrijden . . .", introitus, Ps. 24,15; graduale, Ps. 9,20), maar ook door de triomf van de Verlosser die de boze overmeestert en hem zijn buit ontneemt (evangelie, Luk. 11,14-28).

De *4e zondag van de Vasten (Laetare)* is een bijzonder vreugdevolle vóórviering van het Heilsmysterie onder het beeld van de maaltijd der gelovigen met de Heer (evangelie, Joh. 6,1-15).

De *5e zondag van de Vasten* (1e Passiezondag) viert niet alleen het voorspel van het lijden, als de Heer voor zijn onrechtvaardige aanklagers staat („Schaf Mij recht, o God, en kom tegen een goddeloos volk voor Mij op; verlos Mij van de onrechtvaardige en bedrieglijke mens . . .", introitus, Ps. 42,1-2; „Verlos Mij, Heer, van mijn vijanden . . . Gij verleent Mij zege over mijn bestrijders en bevrijdt Mij van de boze mens", graduale, Ps. 142, 9 en Ps. 17,49; „Wie uwer kan Mij enige zonde bewijzen?", evangelie, Joh.

8,46-59), maar ziet Hem ook reeds binnengaan in het heiligdom van de hemel, nadat Hij eeuwiggeldende verlossing heeft bewerkt (epistel, Hebr. 9,11-15).

De *laatste zondag van de Vasten (2e Passiezondag, Palmzondag)* geeft in het epistel van de mis het paulijnse kerygma van de verlossing, waarop heel de liturgie van het komende paas-triduum geconcentreerd is: „Hij heeft zich vernederd door gehoorzaam te worden tot de dood, ja zelfs tot de dood aan het kruis. Maar daarom ook heeft God Hem hoog verheven en Hem de Naam gegeven, die iedere naam te boven gaat . . ." (Fil. 2,8-9). De collecta, die het thema van dit epistel aankondigt, doet ons vragen dat wij de lessen van zijn lijden ter harte nemen en deelachtig mogen worden aan zijn verrijzenis. De palmen, tekenen van overwinning en triomf, die in de processie worden meegedragen, verkondigen 's Heren verrijzenis (vgl. processiegezang *„Ingrediente Domino")*.

In de oudste traditie van de Kerk kon men in zover van een voortgang in de vasten spreken, dat de instructies van de doopleerlingen en de beelden van het doopsel nadrukkelijker werden naarmate het paasfeest naderde (vgl. het misformulier van woensdag in de 4e vastenweek met evangelie van de blindgeborene) en dat de vastenpraktijk der gelovigen strenger werd met het vorderen van de voorbereiding op pasen (vgl. vastenpreken van de H. Leo de Grote).

Toch valt er vanouds een zekere thematische voortgang te bespeuren in de liturgie van de vasten. Voor ons, modernen, die met of zonder kennis van de liturgie toch allen zijn ingesteld op een grotere verering van Christus' Heilig Lijden, betekent de 1e Passiezondag een tegemoetkoming van de kant van de Kerk. Geleid door psychologisch inzicht, dat haar als Lerares der Waarheid eigen is, wil de Kerk een duidelijke overgang maken tussen de vastenliturgie en het paastriduum: te beginnen met de 1e Passiezondag gaat zij ons in haar officiële gebeden meer direct voorbereiden op het lijdensdrama. Terecht heet daarom de 5e zondag van de vasten „Passiezondag". Het heengaan van Christus uit deze wereld werpt zijn schaduw over de laatste weken van de vasten, over de dagen die nu komen gaan. Niet zonder reden zijn de evangelie-pericopen van de passietijd bijna uitsluitend aan Joannes ontleend: juist het vierde evangelie laat ons duidelijk het voorspel van Christus' overgang naar de Vader zien. Na het verhaal van het eerste deel van het openbaar leven van de Messias met al zijn heilrijke feiten en succesvolle invloed, geeft de evangelist ons het relaas van de grote geloofscrisis onder het volk en de steeds groter wordende wrijving tussen de Messias en de Joodse overheden in Jerusalem, welke uitloopt op het besluit van de Hoge Raad om Hem gevangen te nemen. Maar zolang het

door God vastgestelde uur van Christus' lijden nog niet is gekomen, mislukken alle vijandelijke hinderlagen en aanslagen. Het conflict spitst zich echter meer en meer toe.

Door ons in deze laatste weken deze gebeurtenissen voor ogen te stellen, voert de Kerk ons door het geweldige dynamisme van de zich steeds meer ontwikkelende feiten en spanningen naar het alles overweldigende feit van de passie in haar volle realiteit, waarvan zij het aangrijpende relaas in haar geheel bewaart tot de dagen waarin zij de slachtoffering herdenkt van het Paaslam.

Tevens vindt de Kerk in haar procédé van voorbereiding aansluiting bij het Oude Testament. Het zijn niet in hoofdzaak de messiaanse lijdensvoorspellingen, die zij in deze dagen in de liturgie een plaats geeft, doch de voorafbeeldingen van de lijdende Zaligmaker, ook de meer verwijderde beelden van de lijdende Godmens: de vervolgde vrome, de onschuldig lijdende van het Oude Testament. Bij voorkeur geeft de Kerk ons in deze tijd ook de profeet Jeremias ter overweging, man van lijden, tegenspraak en vervolging.

Doch met de schrijver van het vierde evangelie ziet zij dit alles in het licht van de aanstaande verheerlijking van Christus bij de Vader. Daarom hebben de lijdenshymnen, die de Kerk in deze tijd zingt, een triomferende klank. Het Kruis, gepurperd door het bloed van het Paaslam, is de trofee des Heren. Daar begint zijn verheerlijking, zijn koningschap, zijn rijk. Daar wordt de oude mensheid afgelegd. Vandaar gaat Christus tot de Vader. Daar begint de ware paasvreugde. Daar ontspringt de bron die allen laaft die hun „Leidsman ten leven" volgen op de overtocht van Egypte naar het land der beloften.

De zingeving aan bedevaart en processie

DOOR GILBERTUS VAN DE VELDEN O.PRAEM.

Het trekken in het algemeen, en speciaal het vrome trekken in bedevaart en processie heeft een zin. Wel bestaat er het gevaar, dat deze zaken zinloos worden en dat men ze nog slechts doet uit routine, als een vrome traditie of omdat men meent, dat het nu eenmaal zo hoort. Zo trekt men in een begrafenisstoet in zwarte of althans sombere kleding mee, omdat dat zó past. Om aan de liturgische processies weer een zin te geven, waar deze mocht zijn verloren geraakt, dient aan de zingeving een zinbewustwording vooraf te gaan. Men beleeft iets bij het deelnemen aan een processie. Het komt er op aan, dit vage beleven tot heldere bewustheid te laten opstijgen, zodat men het kan verwoorden en bij anderen hart en geest voor het verstaan van de zinvolheid van de processie kan wakker maken.

Het trekken zit de mens in het bloed

Het op stap gaan, het ergens heen trekken zit de mens blijkbaar in het bloed. Bij alle volkeren en in alle tijden treft men daarvan grote verscheidenheid van vormen aan, zowel op profaan als op religieus gebied. Iedere taal is rijk aan woorden om deze gevarieerde wijzen van zich verplaatsen aan te duiden. Wij spreken van optochten, stoeten, parades, défilés, marsen, pelgrimages, trips, bedevaarten en processies.

Wat is de innerlijkste drijfveer, die de mens tot trekken, individueel of in groepsverband, aanzet? We hebben hier met iets zó algemeen menselijks te doen, dat dit verschijnsel wel moet samenhangen met het diepste wezen van de mens. Dit maakt het alleen begrijpelijk, dat de behoefte tot trekken zo spontaan, zo instinctief en zonder weloverwogen motivering opkomt. De mens beleeft er een voldoening aan. Het geeft een bevrijding zowel aan zijn gevoelens van vreugde als aan die van smart. Er zit een echte drijfveer achter, een veer dus, die naar ontspanning dringt.

Zoals zo vaak bij dergelijke fundamentele menselijke gedragingen hangt deze innerlijke impuls samen met de natuur van de mens, die een wonderlijk samenspel is van geest en materie. Het stoffelijke of lichamelijke in de

mens draagt het stempel van de geest, waardoor alle menselijk gedrag zo totaal anders is als de gedragingen van de dieren; en het geestelijke in de mens draagt het stempel van de stof, waardoor dit geestelijke zo'n onuitputtelijke gevarieerdheid kent. De beweeglijkheid van de menselijke geest trekt ook het lichaam in die beweeglijkheid mee. Vandaar die behoefte iets te doen. De speelsheid van zijn geest brengt de mens, en heel bijzonder de jonge en ongeremde mens, tot sport en spel. Zoals de kenvermogens alles in zich willen opnemen, zo grijpen ook de handjes van het kind naar alles wat het leert kennen, en brengen het naar de mond, om het letterlijk in zich op te nemen. En zodra het kan lopen gaat het op veroveringstocht. Daarbij neemt de geest het lichaam mee. Het trekken is een veroveren of een hér-overen. Het menselijk denken heet discursief te zijn. Dit discursieve van de geest vindt zijn complement in het *„currere"*, het lopen en trekken van het lichaam. Elke tocht is een verrijking, waaraan heel de mens deelneemt. Daarom verschaft het een typisch menselijke vreugde. Wie heeft nooit die volheid aan menselijke voldoening ervaren, wanneer hij onbelemmerd door een schoon en nieuw landschap trok! Dan wil men zingen en huppelen, dan voelt men behoefte aan het maken van grote gebaren en aan luid roepen.

De verovering van ruimte en tijd

De geest zit niet vast aan een beperkt stukje plaats en aan het huidige moment van de tijd. De mens kan geestelijk bezit nemen van onmetelijke ruimtes en van uitgestrekte tijdperken. Het lichaam van de mens, dat deze voorrechten mist, zoekt compensatie voor dit gemis in het trekken naar het nieuwe en het terugkeren naar het reeds vroeger bezochte.

Men trekt naar het nieuwe en onbekende om ook lichamelijk de ruimte in bezit te nemen; men keert terug naar de plaatsen, die men reeds vroeger bezocht om het verleden opnieuw te beleven en aldus de tijd als het ware in de spieren van de benen te ervaren. Hoe graag dwalen we niet rond op de plaats, waar we onze jeugd hebben doorgebracht om daar met een onfeilbaar spiergeheugen de grendels van de deuren te schuiven en de moeilijkste trappen op te hollen, waar een vreemdeling slechts bedachtzaam naar boven gaat. Als men weer water drinkt aan de put of de pomp, waaraan men als kind zijn eerste krachten beproefde, dan doorleeft men het verleden in het heden. Trekken kan een zich herinneren zijn, kan een gedachtenisviering worden. Maar voor de jeugd bestaat er nog geen tijd. De jeugd kent slechts de toekomst. Trekken is voor haar op iets toekomstigs gericht. Trekken is voor haar op de eerste plaats ervaren, dat het leven een zin heeft, dat het leven doelgericht is.

De mens komt ter wereld in een toestand van onvoltooidheid. Heel de levensduur wordt hem geschonken om zich te vervolmaken, om te groeien en geestelijk rijker te worden. Wanneer ervaart hij dit duidelijker, dan wanneer hij op tocht is en tastbaar het verleden en het onvolkomene achter zich laat, en telkens opnieuw bemerkt, dat er nog zo veel te doen, nog zo veel te zien, nog zo veel te veroveren valt. Reizen verruimt de geest maar maakt de mens tevens bescheidener. Hij ondervindt al wandelend van de ene plaats naar de andere, dat er zo veel meer voor altijd onbereikbaar zal blijven. Het trekken doet de eigen beperktheid aan den lijve ondervinden en met heilige bewondering opschouwen naar de Schepper van de natuur, van de ruimte en de tijd. Trekken draagt bij tot de Godservaring, waarbij heel de mens met ziel en lichaam betrokken is.

Deze onvolkomenheid van de mens heeft sinds de zondeval bijzondere vormen aangenomen. De erfzonde behoort voortaan tot het diepste wezen van de mens. In al het diepmenselijke zal daarom de erfzonde zich op een of andere wijze manifesteren. Hoe vaak gaan mensen niet op reis door een zekere innerlijke onrust gedreven! Zijn we in ons diepste wezen niet allen nog voortdurend op zoek naar het paradijs, het verloren paradijs? Vele tochten zijn boetetochten. Het moeitevolle van alle trekken aanvaart men als een zuivering. De vermoeidheid in de benen, de blaren onder de voeten duldt men, omdat men weet, dat men op weg is naar een beter-mens-zijn. Het trekken werkt genezend. Het bevrijdt ons van een teruggevouwen zijn op zich zelf, van een ongezonde ingekeerdheid. Pelgrimeren is een verfrissing en verkwikking voor geest en lichaam. Er bestaat zelfs het gevaar, dat men, door aldoor maar te trekken, aan zichzelf vervreemdt en zich verliest in de natuur, dat het „ik" vervluchtigt en zich oplost in het heelal. Het trekken kent zijn gevaren, die door de erfzonde zelfs de vrome wandelaar kunnen bedreigen. Al trekkende moeten we niet ons zelf verliezen, maar integendeel ons ware „ik" ontdekken.

De vrome trekkers naar heilige plaatsen

Het is volkomen begrijpelijk, dat iets zo typisch menselijks als het trekken juist het religieuze in de mens heel sterk heeft aangegrepen. Het religieuze heeft minstens even diepe wortels in het menselijk samenstel van ziel en lichaam. Hier spreken we van bedevaarten en processies. En in de bedevaart èn in de processie spelen de mystiek van de weg en de mystiek van het trekken een rol. Waarin ligt het verschil tussen bedevaarten en processies? Vooreerst is de processie beperkter in ruimte en tijd dan de bedevaart. Ver-

volgens komt bij een processie het sociale element veel beslister naar voren dan bij een bedevaart. Hoeveel bedevaartgangers trekken niet helemaal alleen naar Kevelaer, Scherpenheuvel, Lourdes, Rome of het H. Land. Ook een eenzame pelgrim gaat in werkelijkheid nooit helemaal alleen. Hij weet zich in gedachten vergezeld van zijn familie en kennissen. En hij gaat welbewust in gezelschap van God, van engelen en heiligen. En zodra hij andere pelgrims ontmoet, die naar hetzelfde heiligdom trekken, zal hij zich spontaan en gaarne bij hen aansluiten. Maar op zijn eentje processie houden is volkomen uitgesloten. Een processie is ook veel strenger geordend, veel straffer gedisciplineerd dan een groep pelgrims. Wel heeft een pelgrimage de tendenz een processie te worden, zodra zij het gezochte heiligdom nadert.

Een processie is bovendien onder godsdienstig opzicht emotioneel veel sterker geladen. Van een bedevaart kan men gedeeltelijk nog een uitstapje maken, maar dit is bij een processie volkomen uitgesloten. Tijdens een processie leven de individuen, opgenomen als ze zijn in een zuiver godsdienstig geheel, op een hoog religieus niveau.

In een processie pelgrimeert de Kerk

Het emotioneel aspect komt in de processie tot uiting, doordat daar het lopen de vorm aanneemt van een rythmische gang, die vrijheid aan gebondenheid bindt, en zelfs bij minder geremde mensen als wij noorderlingen in dansen kan overgaan. Het gezamenlijk bidden wordt een samen zingen, liefst met muzikale begeleiding. Ook in de kleding zal zich de innerlijke ontroering van vreugde of droefheid manifesteren. Bij bruids- en begrafenisstoeten komt dit al heel duidelijk naar voren. Men draagt takken en bloemen in de hand. Vlaggen en baniers worden meegedragen en zelfs last men in de stoet praalwagens in, om het emotionele zo sterk mogelijk naar buiten te tonen. De wegen waarlangs men trekt worden versierd en men strooit bloemblaadjes of kleurige papiersnippers op de grond. Het trekken van een processie heeft een waarde in zichzelf, terwijl een bedevaart veel sterker bezield wordt door het doel waarheen men op weg is.

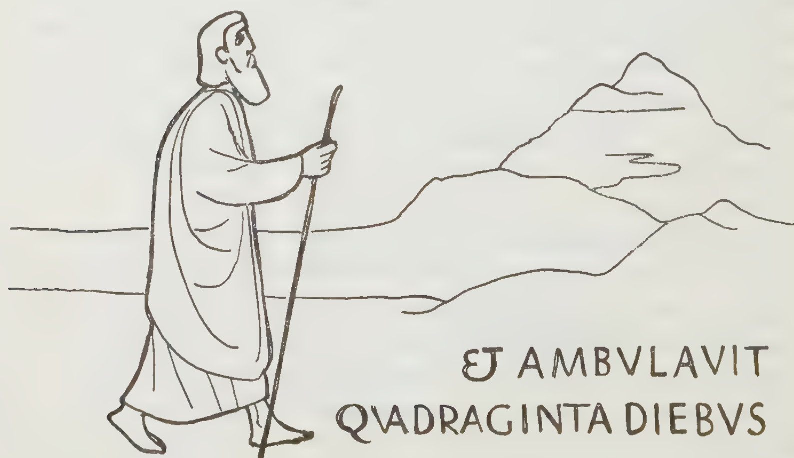
Evengoed als bij een parade of een défilé of een optocht veronderstelt een processie toeschouwers langs de weg, die meeleven met hen die trekken, of die zich althans willen laten bezielen door wat ze aanschouwen en horen. In een processie treedt een godsdienstige gemeenschap naar buiten. En voor de katholiek is deze godsdienstige gemeenschap de Kerk, de mystieke Christus. Een processie is de Kerk in beweging, de Christus op route. Voorop gaat het kruis en daarachter volgt de gemeenschap hiërarchisch geordend volgens het onderscheid van leken en clerus. Aldus verovert de Kerk de ruimte. Het verlossingswerk beperkt zich immers niet tot de zielen van de

gelovigen. Heel de schepping moet in deze verlossing betrokken worden. Een heiligende kracht gaat er van de processie uit, die ervaarbaar wordt door wierookgeur en wijwaterdruppels, door geestelijke zang en zegenend gebaar.

Dit trekken heeft een getuigende kracht naar buiten en voor de deelnemers een versterkende kracht naar binnen. In gemeenschap langs de straten en de wegen trekken heeft een samenbindende werking. Nergens komt de eenheid van de Kerk zo voelbaar tot uitdrukking als juist wanneer die Kerk op tocht is.

Op weg naar het paradijs

Bij de processie beleeft de Kerk haar op weg zijn. Vanaf Abraham is de geroepen mensheid op route. Van verloren paradijs naar herwonnen paradijs. Heel de heilsgeschiedenis is een triomftocht naar het hemelse Jerusalem. De heilstijd en de heilsruimte worden in de processie doorleeft en zichtbaar gemaakt. Het gedachtenis-karakter van alle trekken komt in de processie in een wel heel verheven zin tot uiting. Maar bovenal de doelgerichtheid. De processie heeft daardoor een eschatologische betekenis. Zij is het sacrament van de hoop, van het verlangen God te zien. Bij God komt alle onrust tot rust. Bij God komt alle onvolkomenheid tot voltooiing. Bij God worden alle begrenzingen in ruimte en tijd overwonnen. Bij God wordt elke processie definitief ontbonden.

„Pelgrims, op zoek naar de Heer"[1]

DOOR PIUS DRIJVERS O.C.S.O.

In 1179 overleed in de abdij Hemmenrode (Eifel) een monnik die de naam David droeg. Over deze David, die als zalige vereerd wordt, hebben de oude kronieken ons veel bijzonderheden bewaard. Zo lezen we hoe een opgetogen vreugde de heilige man kenmerkte, en dan stoten we plotseling op de omschrijving, dat hij iemand was *„habens faciem euntis in Jerusalem"*, „iemand die er uit zag als een Jeruzalem-ganger, die het voorkomen had van een Jeruzalem-pelgrim", of nog precieser (volgens de contekst) vertaald: „zijn gelaat straalde als dat van een pelgrim die op weg is naar Jeruzalem". Wat een prachtige en rake typering, zoals alleen de middeleeuwer met zijn bijbels aanvoelen die geven kan. Pelgrim-zijn naar Jeruzalem betékent voor hem nog iets. Pelgrim-zijn betekent het op tocht zijn, een einddoel voor ogen hebben. Het betekent herkenbaar zijn aan bepaalde gedragingen, aan blijdschap, uitzien, spontaan verlangen, aan sportief nemen van hindernissen. Het wijst bovenal naar de grond van dit alles, naar een intens innerlijk beleven. De pelgrim is bij uitstek de godzoeker, de man die hunkert naar een ontmoeten met de Heer van zijn bestaan en die daarom op weg is naar de plaats der godsontmoeting. Een nadere bezinning op deze innerlijke houding van de waarachtige pelgrim wil dit artikel brengen, aan de hand van de oudtestamentische bedevaartpsalmen. Als we iets hervinden van de zeer zuivere religieuze bewogenheid die in het Oude Testament leefde en die tot een werkelijke godsontmoeting leidde, kan dit alleen maar een bijdrage betekenen tot een diepere verwerkelijking van de christelijke pelgrimshouding. Dan zal ook ons gelaat stralen als dat van pelgrims die op weg zijn naar Jeruzalem.

Het kader der bedevaarten

De Israëliet voelde zich nu niet bepaald een pelgrim en vreemdeling op aarde. Vanuit zijn oud-oosters milieu en vanuit de specifiek Israëlitische verbondsidee voelt hij zich in een zekere natuurlijke verbondenheid met wereld en schepping. De Griekse opvatting van de geest die in de kerker

1 ps. 24, 6. In dit artikel worden de psalmen geciteerd volgens de *vertaling van Harrie Beex pr.*, welke binnenkort bij het Spectrum zal verschijnen. Aan vertaler en uitgever zeg ik dank voor het verlof tot vóór-publicatie.

van het lichamelijke gevangen zit, is hem volkomen vreemd. Hij haakt niet naar bevrijding uit dit aardse tranendal. Niet mens en wereld staan tegenover elkaar, maar mens en God. Het is de vervreemding van God die allereerst ervaren wordt en die opgelost moet worden.

God is Zelf op de Israëliet toegetreden. Het wijze handelen van Gods Voorzienigheid in leven en geschiedenis werd aan de oud-testamentische mens door geïnspireerde mannen bewust gemaakt en God zelf beklemtoonde deze verkondiging herhaaldelijk door wonderbare tekenen. Israël ging Jahweh ervaren als de nabije en werkzame God die hen uit Egypte leidde naar het land dat aan de stamvaders beloofd was. Jahweh was de reddende en verlossende God die met Israël een verbond aanging en die het volk wilde brengen tot de erkenning dat Hij werkelijk Jahweh is. Hij blééf uitnodigen tot een persoonlijke ontmoeting: de mens moest Hem persoonlijk gaan aanvaarden, want Hij heeft heel diens bestaan in handen.

Ook toen Israël in Kanaän gevestigd was, bleef Jahweh spreken tot zijn volk. Hij zelf duidde de gebeurtenissen en het lot van iedere dag. Zelf openbaarde Hij in zijn handelen zijn nabij-zijn, maakte dit kenbaar en interpreteerde het. Israël hoorde Hem, maar Israël was ook geneigd naar andere stemmen te luisteren, die aanlokkelijker schenen en minder veeleisend waren. Jahweh sprak vooral op bepaalde plaatsen: daar werd Hem geofferd, daar leefde de godsman langs wie Hij sprak, daar kwam het volk tezamen. Vroegere Kanaänietische heiligdommen werden ontmoetingsplaatsen van Jahweh en Israël: in Bethel en Sichem deed Hij zich kennen, in Gilgal en Silo kwam het volk bij Hem samen. Hier groeide de eerste eredienst tot vastere vormen en ontwikkelde zich in de richting van een gevestigde kultus. Later, in de koningstijd, als Jeruzalem het politieke en religieuze centrum geworden is, wordt déze stad als kultusplaats sterk naar voren geschoven. De schitterende tempel op de Sionsberg wordt de plaats waar Jahweh boven de verbondsark spreekt tot zijn volk. Hier is de plaats waar Hij blijvend wil wónen temidden van zijn volk. Nu trekt Israël naar Sion, drie keer per jaar, met Pasen, Pinksteren, en Loofhuttenfeest. De nationale trots speelt hierin natuurlijk mee: de tempel, de paleizen, de forten, de grote stad, het gerechtshof. Maar bovenal is het de ervaring van de uitgebreide religieuze plechtigheden in de tempel, die het volk naar Jerusalem lokt: de feeststoeten, processies, gezangen, onderrichtingen, offers, maaltijden, verbondsceremoniën, enzovoorts. In de heilige stad wil de Israëliet Jahweh nabij weten, wil hij zijn beschermende macht concreet en tastbaar ervaren. Jahweh is niet alleen de God van Mozes en diens tijdgenoten, Hij is ook zíjn God. Daarom trekt de gelovige op naar de plaats waar Jahweh in luister en schitterende heerlijkheid woont, hij is pelgrim, op zoek naar de Heer. Dit is het wezenlijke van Israëls eredienst: de ge-

meenschap van God met de mens en van de mens met God. Natuurlijk heeft iedere kultus zijn gevaren. Iedere systematisering en nauwkeurige reglementering van de betrekkingen tussen God en mens dreigen leeg formalisme en zinloos gebarenspel met zich te brengen. Ook Israël ontkwam hieraan niet. De profeten hebben zich vaak tegen de ijdele tempeldienst en het uitwendige gedoe van de bedevaarten verzet. Als zij geplaatst worden voor de keuze tussen innerlijke religiositeit en zedelijkheid enerzijds en liturgische vieringen anderzijds, kozen zij onvoorwaardelijk voor de bekering van het hart en voor het oprecht zoeken van God. [2] Zij willen het volk van een uitwendige eredienst en een fetisch-achtige tempelverering terugbrengen naar de levende God.

Er schuilen dus gevaren in de eredienst, maar dit neemt niet weg dat de kultus het normale middel is waardoor de mens het contact met de levende God legt en behoudt, of liever waarin hij *door God* in diens heilshandelen wordt opgenomen. Nu Gods grote ingrijpen in de geschiedenis van uittocht en intocht tot het verleden behoort, is naast de profetische interpretatie van het verleden, ook de innerlijke beleving ervan in de liturgie een voornaam bestanddeel van Israëls bestaan [3]. Dat voor zeer velen de liturgie een diep religieus ervaren geweest is, blijkt duidelijk uit de echo's die we in de pelgrimspsalmen vinden. Deze psalmen danken hun ontstaan aan de concrete situatie van Israëls bedevaarten en vormen als zodanig een aparte groep. We zullen in het volgende vooral de innerlijke gesteltenis en de religieuze ervaring trachten te benaderen, zoals deze bij het optrekken naar Gods woonplaats gestalte kregen in deze pelgrimsliederen.

Op zoek naar de Heer

Wat voor motieven er bij de bedevaarten ook mogen meespreken, het diepste en voornaamste motief is het verlangen om God te ontmoeten. Alle deelne-

[2] „Ik haat en verfoei uw feesten en walg van uw hoogtijden...... weg van Mij het lawaai van uw zangen. het geluid van uw harpen wil Ik niet horen" (Amos 5, 21). „Wat geef ik om uw talloze offers, spreekt Jahweh. Ik ben zat van de offers van rammen en van het vet van kalveren. Het bloed van stieren, van lammeren en bokken: Ik lust het niet meer"(Is. 1, 11). Zie verder Amos 4, 4; 5, 5; 8, 10.14; Is. 29, 13; Jer. 7, 4).

[3] Gaarne verwijs ik hier naar Vriezen, *Hoofdlijnen,* 288-289, waar hij wijst op het onderscheid dat er bestaat tussen de oudtestamentische religie en de boeken van het Oude Testament. Deze laatste zijn zeer sterk profetisch beïnvloed. De kultus daarentegen is een constante maar steeds wisselende en daarom vaak ongrijpbare grootheid in het praktisch beleven van Israëls godsdienst geweest, welke we, onder de indruk van het profetische accent in Israëls *literatuur,* te gemakkelijk onderschatten.

mers worden genoemd „pelgrims, op zoek naar de Heer, op weg naar het aanschijn van Jakobs God" (ps. 24). Jeruzalem is de stad waarheen men optrekt, „waar de stammen, Gods stammen, naar opgaan, voor het loven van 's Heren naam" (ps. 122). En dit is geen formaliteit, geen loutere plicht. Het is een vreugde in Sion te mogen komen om er God te zien. „Ik verheug me, wanneer ze mij zeggen: we gaan naar het huis van de Heer" (ps. 122). Het grote treklied, psalm 84 begint dan ook met een uiting van blij verlangen:

„Hoe trekt uw woning ons aan,
der Heerscharen Heer:
mijn ziel verlangt en versmacht
naar de hoven des Heren,
mijn hart en mijn zinnen zien uit
naar de levende God;
Ook het vogeltje vindt zich een huis,
een nestje de zwaluw,
zij leggen hun jongen daarin,
dichtbij uw altáár."

Zelfs als de vrome Israëliet ver verwijderd is van de woonplaats van Jahweh, verzucht hij uit het land van Jordaan en Hermon naar Gods aanschijn dat hij eens in de tempel mocht aanschouwen [4].

„als een hert dat verlangt
naar bronnen met water
zo dorst mijn ziel naar de Heer,
de God van mijn leven:
wanneer mag ik komen en staan
voor het aanschijn Gods?" ps. 42

Het gaat over dorsten naar water, over de „God van mijn leven". Inkeer en zelfontdekking met wortels die bij God uitkomen, daarom gaat het bij de pelgrim. Daarnaar moet hij verlangen. Het is de overweldigende vreugde van de feitelijke godservaring die dit verlangen alleen nog maar aanwakkert. Later teert hij nog op wat hij eenmaal ervaren heeft. Na jaren nog is het verlangen onverminderd. Eén ding slechts vraagt hij, „dit is al zijn verlangen":

„in het huis van de Heer te wonen
alle dagen mijns levens.
De goedheid des Heren te smaken

[4] Gods aanschijn zien, 's Heren gelaat aanschouwen wil zeggen: Jahweh in zijn heiligdom ontmoeten, daar zijn gunst en genade ervaren, een weldaad van Hem ondervinden.

en te zien in zijn huis . . .
tot U spreekt mijn hart:
ik zoek naar de Heer,
verberg mij uw aanschijn niet" ps. 27

De psalmist van psalm 63 verwoordt zijn verlangen nog uitdrukkelijker: Hij zoekt God, Hij smacht naar Hem. Zoals dor en droog land verlangt naar regen, „zo ik, die U zag in de tempel, naar het zien van uw kracht en eer". Steeds zou hij God willen loven met uitgestrekte handen: „ik denk aan U in de nacht, ik droom al wakend van U". En de Joodse ballingen in Babylon, gevraagd om hun eigen volksliederen tot vermaak van hun „rovers" en „ontvoerders" te zingen, denken met weemoed en verlangen aan Sion:

„Jeruzalem, u te vergeten,
veeleer vergeet ik mijn hand.
De tong in mijn mond verstijve
wanneer ik u niet gedenk.
Want boven het hoogste der vreugde
verhef ik Jeruzalem". ps. 137

Neen, Jeruzalem, de Sionsberg, de tempel, de ark in het heilige der heiligen: dáár is voor de Israëliet het centrale punt van ieder mensenleven. Naar die plaats verlangt hij.

De Heer der heerscharen

De bedevaart was een ervaring, was dé ervaring van het leven. Als men deze ervaring eenmaal had opgedaan, verlangde men ze opnieuw te ondergaan. Het was de ervaring van een ontmoeting met de levende God. *Wie* is deze God, die de Israëliet zocht, die hij wilde ontmoeten? Door Jeruzalems straten optrekkend naar de tempel, horen we de pelgrims luid zingen:

„Van de Heer is de aarde en haar inhoud,
de wereld en wie daar woont.
Hij heeft haar gegrond op de zeeën
en haar op de vloeden gebouwd". ps. 24

Hij is de schepper, de grote machtige God, de „Heer van de strijd, de koning der eer, de Heer der heerscharen zelf" (ps. 24)

„Der heerscharen Heer woont bij ons,
onze hulp is de God van Jakob,
die op aarde verwoestingen maakt,
die de oorlog voor goed doet rusten:
de boog breekt Hij, Hij knakt de lans,
de wagens verbrandt Hij in vlammen" ps. 46

Maar deze Heer, deze krijgsheld, in wiens hand alles gevangen ligt, is de redder en verlosser van Israël. Hij vecht voor zijn volk, het bevrijde Jeruzalem is er het bewijs van:

„aanschouwt aandachtig haar torens
bezoekt haar paleizen
om het komend geslacht te verhalen
wat de Heer voor ons is:
Hij is onze God voor eeuwig,
Hij leidt ons, Hij zelf" ps. 48

Dit is geen theorie, dit is ervaring. God is de nabije, helpende God. Hij is Jahweh die Zich, vlak vóór de uittocht, in het brandende braambos aan Mozes openbaarde als „Degene die er is" (Ex. 3,14). Daarom verheugt men zich deze levende God te ontmoeten. „Want zon en schild is de Heer, genade en glorie. Hij geeft en weigert geen goed aan wie zondeloos leeft" (ps. 84). Hij, de Machtige, wordt tevens gezien als de Algoede voor ieder die Hem oprecht zoekt te naderen.

De ontmoeting met God

God, de schepper en verlosser, Hém zoekt de gelovige in zijn woning, op zijn heilige berg. Bij Hém wil men te gast zijn. „Wie, Heer, is er gast in uw woning, wie woont op uw heilige berg?" (ps. 15). En daarmee bedoelt de pelgrim niet dat hij maar even, voorbijgaand en tijdelijk bij de Heer verblijft, dus „maar" een gast is. Neen, het accent ligt hierop, dat hij als gast de bevoorrechte persoon is, die verwend wordt, die bijzonder recht op bescherming en hulp mag laten gelden. Daarom verlangt hij ernaar „gast van Jahweh" te zijn. Zo zal hij des te beter Gods machtige goedheid en liefde ervaren en daarin komt de ontwortelde en dolende mens tot het besef van zijn eigenlijke grondslag. God is zijn bron, wortel, rotsgrond, schuilplaats en burcht. God is een God van vreugde, heil en licht. Hij is de herder. Hij is de Heer van mijn leven. Zó ervaart men Hem op Sion, zijn heilige berg. Vol vertrouwen wendt de pelgrim zich tot God:

„hef mij op een rots waar ik staan kan
Gij zijt toch een toevlucht voor mij geweest,
een burcht waar men vlucht voor de vijand.
Ik wil in uw tent eeuwig wonen,
in de schutse uwer vleugels mij bergen" ps. 61

En elders bidt hij:

„'t is al mijn verlangen
de goedheid des Heren te smaken
en te zien in zijn huis.

Want Hij neemt mij op in een schuilplaats,
Hij zal in zijn tent mij verbergen,
op een rots mij verheffen." ps. 27

In deze zekerheid geeft de mens zich over. God doet Zich kennen in overstelpende weelde. Licht en leven vloeien ineen. Vanuit de eigen onmacht en machteloosheid wordt een brug geslagen naar Gods *liefde* en *trouw:* in de godsontmoeting hervindt de mens zichzelf, één met God. „Ik werd als verzadigd met heerlijke spijzen: uw liefde is goed, meer dan het leven" (ps. 63). Vooral psalm 63 en 23 spreken op onvergetelijke wijze over deze godsverbondenheid. Liturgische feesten die een dermate diepe geloofservaring konden wekken, waren méér dan louter uitwendige riten en ceremoniën: ze brachten de mens tot *persoonlijk* contact met God. Terugdenkend aan de diep ingrijpende ervaring van weleer, toen hij in de tempel innerlijk geraakt werd door Jahweh, de levende God van zijn vaderen, zegt de dichter:

„De Heer is mijn herder, geen zorgen.
Hij weidt me in groenende weiden.
Hij brengt me bij 't water der rust
en verkwikt mijn ziel . . .
Al moet ik door 't donkere dal
ik vrees geen kwaad
nu Gíj me nabij zijt:
uw staf en uw stok:
nu zíj me vertroosten." ps. 23

En de pelgrim van psalm 63 peinst over het nieuwe en sterkende dat in zijn leven kwam:

Als ik aan U denk in de nachten,
dan droom ik al wakend van U:
dat Gij mijn hulp zijt geworden,
dat ik onder uw vleugels zing;
dat mijn ziel op uw rug is gebonden
en uw rechterhand houdt mij vast".

Deze ervaring is diep doorgedrongen. De psalmist leeft er nog van. God is waarlijk zijn hulp. Hij weet zich als „één, die schuilt bij de Hoogste, in de schaduw Gods is zijn rust" (ps. 91). God draagt hem op de rug of schuin achter op de heup, als een moeder in het Oosten haar kind. Hij houdt hem bij de hand. Hij wijst de weg en leidt langs effen paden. In de schaduw van de gevleugelde arkcherubs vindt de mens zijn God. In de overgave zijnerzijds verwerkelijkt hij zijn eigenlijke leven. Maar hij heeft deze per-

soonlijke houding niet gevonden dan na veel lijden en sterk geduld. Steeds opnieuw geloven in de werkzame aanwezigheid Gods, volhardend wachten op de ontmoeting met Hem en uitzien in de duisternis van een donker dal:

„Steeds heb ik geloofd
de vrede te zien van de Heer
in het land waar men leeft (= reeds hier op aarde).
Dus wacht op de Heer,
wees sterk, wees dapper van harte
en wacht op de Heer" (ps. 27).

„In U zijn mijn bronnen"

De godsontmoeting doet het innerlijk van de mens opengaan. Jeruzalem is voor hem inderdaad een visioen van vrede. Hier zoekt men „de vrede van de Heer" (ps. 27). Hier vindt men overvloed en welvaart. Men hoort er „de klank van gejuich en gezang en de jubel van 't volk" (ps. 42), men gaat er „naar het altaar van God, de God van zijn vreugde" (ps. 42). Men ervaart hier hoe God vanuit Sion zijn volk regeert, hoe hier op de tempelberg het centrum ook van Israëls volksbestaan is gelegen. Hier treedt Jahweh in contact met zijn volk en met ieder lid van het volk. En deze godsgemeenschap is niet aan Israël voorbehouden, maar via het uitverkoren volk bestemd voor *alle* mensen. Daarom is Jeruzalem niet slechts bakermat van de Israëliet, maar Moeder van ieder mensenkind:

„Een heerlijk woord is voor u,
gij, stede van God.
Wel noem Ik Rahab en Babel:
er zijn er geboren;
Filistea en Tyrus en Koesj:
er zijn er vandaan.
Maar tot Sion zeg ik „Moeder" [5]
iedereen is er thuis.

Hij heeft het zelve bevestigd
de Heer, de Alhoge:
Hij schrijft in het volkenboek:
„Ook die is vandaar".
Dan zingen ze allen al dansend:
„In U zijn mijn bronnen" (ps. 87).

[5] De tekst is enigszins gecorrigeerd. Rekening werd gehouden met de lezing van de septuagint en haar traditie.

Het is deze overvloed van zegen en levensgeluk die bovenal in Sion ervaren wordt. God bereidt er een tafel, Hij zalft met olie, de beker staat vol (ps. 23). De bronnen van het leven liggen immers in de godsgemeenschap, in de aanvaarding van de volkomen afhankelijkheid en onderworpenheid aan de Heer, die schepper en verlosser is. Jeruzalem, de tempel, de pelgrims: zij zijn het symbool van deze godsgemeenschap. Zij moeten allen delen in die overvloed, dat welzijn, die vrede en volkomenheid. Dit kan het beste worden uitgedrukt in het woord „sjaloom" (met zinsspeling op de naam Jeru*zalem*). Daarom zingen de pelgrims bij het wegtrekken uit de heilige stad de zegewens, die na de ervaring van de voorbije dagen zo'n diepe klank bezit:

„Vraagt *vrede* voor Jeruzalem.
dat uw vrienden in *vrede* zijn.
Er zij *vrede* binnen uw muren
en binnen uw burchten *rust;*
indachtig mijn broers en vrienden
zo vraag ik om *vrede* voor u.
Om de Heer, onze God, om zijn woning:
zo wens ik u *welzijn* toe" (ps. 122).

Het hoogste levensgeluk is het verblijf in Jeruzalem: „welzalig wie wonen bij U". Niet dit verblijf in materiële zin genomen, maar als teken van de aanwezigheid Gods, als teken van de ontmoeting met Jahweh. „Beter één dag in uw huis, dan duizend bij mij. Beter een plaats voor de deur bij 't huis van mijn God, dan slapen bij zondaars thuis" (ps. 84). Zo luidt de conclusie van hem die waarachtig pelgrimeerde, op zoek naar de Heer. Geen wonder dat de dichter van psalm 23 zijn hele ervaring samenvat in de verzuchting:

„Zo volgen mij heil en geluk
elke dag die ik leef.
Ik keer weer naar het huis van de Heer
voor lengte van dagen".

De christelijke pelgrim

We hoorden het getuigenis van verschillende oud-testamentische pelgrims. Duidelijk bleek hieruit in welke zin de Israëliet een pelgrim is. Zijn verbondenheid met schepping en natuur is geen probleem voor hem, maar wel de verbondenheid met Jahweh, zijn God. Van Hem dreigt hij steeds weer vervreemd te raken en daarom zoekt hij Hem telkens weer opnieuw in zijn heilige woonstede, om zijn werkzame aanwezigheid te ervaren en zichzelf te sterken in de overgave aan de Heer van zijn bestaan. Ook de christen is

pelgrim. Al weet hij meer van de Griekse geest-stof-tegenstelling: zijn gevoel van vreemdheid en ballingschap komt niet voort uit de zogenaamde inkerkering van zijn ziel in het lichaam en de stof. Ook voor hem is de wezenlijke vervreemding die van God, de vervreemding die door de ordeloosheid en verkeerde gerichtheid van zijn zondige wil de weg naar de zelfverheerlijking opdrijft. Daarom is ook hij een pelgrim op zoek naar de Heer, die hem schiep, die stierf en verrees om zijn zonden. Het zoeken van 's Heren aanschijn is de rusteloze bezigheid van de mens die zich niet in wanhoop vastklampt aan ontglippend aards geluk. Steeds meer zal hij gaan ervaren dat de aansluiting bij Christus hem op aarde tot een blijde vreemdeling maakt, die alleen maar thuis is in het eeuwige Vaderhuis (1 Petr. 2,11). In geloof zwerven we rond, zegt Paulus, en we geven er de voorkeur aan uit het lichaam te verhuizen en inwonend te zijn bij de Heer (2 Kor. 5,7-8; denk aan het gast-zijn bij Jahweh, ps. 15). Zo kunnen we begrijpen dat de middeleeuwse biograaf van de zalige David van Hemmenrode geen betere typering voor deze voortsnellende en rechtlijnige godzoeker kon vinden dan: een man vol vreugde en blijde hoop, „wiens aangezicht straalde als dat van iemand die op weg is naar Jeruzalem". God zelf immers staat op de uitkijk.

PSALM 87: LIED OVER SION

Tekst: H. Beex, pr. Melodie: Fl. v. d. Put, pr.

ENKELEN: Zijn stad op de hei - li - ge ber - gen bemint de Heer.

GROEP 1: Gy poorten van Si - on, ho - ger dan al Jakobs

ten - ten, een heer - lijk woord is voor u gij

ste - de van God. GROEP 2: Wel noem ik Rahab en

Ba bel: er zijn er ge - bo - ren, Fi - lis - te - a en

Ti - rus en Koes: er zijn er vandaan. GR. 1 & 2: Maar tot

Si - on zeg ik Moe - der : ieder - een is er

thuis. GROEP 1: Hij heeft het zel - ve be - ves - tigd de Heer de Al -

ho - ge; GROEP 2: Hij schrijft in het vol - ken - boek: ook

die is vandaar. GR. 1 & 2: Dan zin - gen ze al - len al

dan - send: „In u zijn mijn bron - nen".

Kroniek van de Bijbelbeweging

Enkele weken geleden was er voor de Vlaamse televisie een quiz over bijbelkennis. Ze werd gewonnen door een protestant en iedereen in Vlaanderen die deze uitzending gevolgd heeft, stond verbaasd over de bijbelvastheid en het gemak waarmee de winnaar met de bijbelteksten wist te manoeuvreren. Nu weet ik wel dat het in laatste instantie niet aankomt op een materiële en kwantitatieve kennis van Schrift-citaten, maar al met al is het toch beschamend te constateren dat wij zo weinig thuis zijn in de Schrift. Eeuwen van *tegen*-hervorming hebben van de bijbel een tabel gemaakt en eerst in onze dagen is weer het bewustzijn groeiende dat de bijbel evenzeer *ons* boek is. Wij beginnen goddank weer ernst te maken met het snijdend-bitsige woord van Sint Hieronymus, dat wij als motto boven onze eerste kroniek van de bijbelbeweging zouden willen plaatsen:

„De Heilige Schrift niet kennen,
is Christus niet kennen".

Hoe beschamend ook de achterstand is die wij inzake bijbelse beleving en vroomheid hebben in te halen, de religieuze belangstelling voor het Woord Gods is in onze dagen in ieder geval zó groeiende, dat wij doorlopend van een bijbelbeweging durven spreken en dat het niet meer pretentieus aandoet als het initiatief genomen wordt om een kroniek van de bijbelbeweging bij te houden.

Wat wij bedoelen met deze kroniek

De bedoeling van deze kroniek? U op de hoogte houden van wat er in eigen taalgebied en in het buitenland gebeurt om de bijbel dichterbij het volk te brengen. Omdat dit geschiedt door middel van publicaties (boeken, tijdschriften, brochures, tekstuitgaven), studiedagen, congressen, bijbelretraites, bijbelclubs en bijbelweken enz., zal onze kroniek regelmatig van dit alles een overzichtelijk verslag moeten geven.

Toch is het niet louter onze bedoeling om U met zo'n feitenrelaas een massa interessante weetjes aan de hand te doen. Wij hopen in de grond veel meer te bereiken, en wel: dat onze kroniek inspirerend op U zal werken. Het vele goede dat overal gedaan wordt voor de verdieping en de verspreiding van de bijbelse vroomheid, bieden wij U tevens aan als suggestie; wij vertrouwen in de publicitaire kracht van onze kroniek, die navolging wil uitlokken van de vermelde feiten.

Een andere bijbedoeling die ons tot het opnemen van een bijbelkroniek in *Getuigenis* gebracht heeft, is de zekerheid dat wij nog sterker het bewustzijn bij U hopen aan te kweken, dat deze vernieuwde belangstelling rond de bijbel niet slechts een mode-artikel is van onze dagen, maar dat wij hier te doen hebben met een authentiek kerkelijke beweging, die overal in de wereldkerk losbreekt.

Dit authentiek-kerkelijke van de bijbelbeweging is wel overduidelijk voor wie bedenkt, dat het paus Pius XII z.g. zelf geweest is die als voornaamste de stoot ertoe gegeven heeft door zijn bevrijdende encycliek *Divino afflante Spiritu* (1943). De tijd dat de bijbel een afgegrendeld reservaat was „met wolfijzers en schietgeweren", waar enkele onderlegde vaklui mochten jagen — en hoe waren deze dan nog door allerlei decreten van de bijbelcommissie aan banden gelegd! — lijkt sindsdien, goddank, voor goed achter de rug. Sinds deze grote paus deze grote keure de geschiedenis instuurde, is alom een frisse lentewind om en rond de bijbel gaan waaien. De klaarte van een veelbelovende vrome bijbelbelangstelling breekt door; langzaam maar zeker ondergaat het kerkelijk vroomheidsleven de weldoende invloed van een vermeerderd contact met de bijbel, die ook in de Katholieke Kerk goddank niet meer is een met zeven sloten verzegeld boek.

Klimaat en atmosfeer

Vooral de liturgische vernieuwing onzer dagen verwacht terecht veel van haar zusterbeweging. Het klinkt ondertussen al haast als een tot op de draad afgesleten cliché, zo sterk schijnt men er reeds van overtuigd geraakt: de liturgische vroomheid is onafscheidelijk aan de bijbelse verbonden. De bijbel is de pit, de inspirerende kern van heel de liturgie: het merendeel van haar teksten zijn aan de Schrift ontleend en zo goed als al de overige zijn op de bijbelse inhoud geïnspireerd (zie hierover: Dom Ambrosius Verheul, o.s.b., *Bijbelse en liturgische vroomheid: de verhouding tussen beide,* in *Getuigenis* 1(1957) 243-256)). Het bijbelse openbaringserfgoed is in het kleed der liturgische teksten ingeweven tot één vlechtwerk. Daarom moeten bijbel en liturgie in de geloofsverkondiging van prediking en katechese hand in hand gaan. Prof. Grossouw treft doel wanneer hij op de studiedagen van het Genootschap voor Liturgiestudie (24-26 febr. 1957; verslagnummer: Tijdschrift voor Liturgie 41(1957), 245-308) naar voren brengt: „Geen *sensus cultus* zonder *sensus Scripturae;* geen *sensus Scripturae* zonder een *praedicatio Dei* die werkelijk die naam verdient".

De jongste liturgische studiedagen in Vlaanderen (26-29 sept. 1959; het verslagnummer is zo juist verschenen: Tijdschrift voor Liturgie 44 (1960), 1-124) hebben de aandacht gevraagd voor *de Dienst van het Woord.* Een-

stemmig werd de wenselijkheid geponeerd de homilie als liturgische handeling organisch in te bouwen in het geheel der misviering. Zij mag niet, zoals nog maar al te vaak het geval is, als een aantrekkelijke of vervelende bijkomstigheid een onderbreking of een hiaat in de viering betekenen. Maar dat scherpt dan ook meteen de noodzakelijkheid in van een bijbelvaste verkondiging van Gods Woord. Maar, zoals Prof. Grossouw terecht betoogt (blz. 248), het ontbreekt zowel priester als leek aan *sensus Scripturae.* En men koestere zich hieromtrent geen illusies: wij zullen nooit aan een levendig liturgisch meevieren toekomen als met al ons pogen niet gepaard gaat de noodzakelijke, aangepaste bijbelse belering. De hoofdredacteur van het Vlaamse preektijdschrift *Sacerdos,* Dr. N. Broeckaert o.f.m., die wij op dit domein zeker niet van eenzijdigheid kunnen verdenken, gaf dit in een artikel van het novembernummer 1959 onomwonden te kennen: „Wij gaan zonder enige twijfel naar een vernieuwing in de predikatie. Deze zal veel meer dan vroeger bijbels georienteerd en geïnspireerd zijn. Het zal niet gemakkelijk zijn om ze uit te bouwen en populair te maken. Maar zij is beslist op komst. Een dergelijke predikatie zal aan de zielzorger hoge eisen stellen: regelmatige bijbellezing, degelijke bijbelstudie, vrome ontvankelijkheid voor het Woord Gods. Pas dan zal hij zelf bijbels kunnen preken en zijn toehoorders begeesteren voor de bijbelse vroomheid *(Naar meer bijbelse vroomheid,* in *Sacerdos,* nov. 1959, blz. 1-10).

Ten slotte, en dit is de laatste gedachte die wij, bij de opening van deze kroniek, op basis van recente studiedagen en artikels naar voren willen brengen: bij al ons pogen om ons zelf en anderen een bijbelse vroomheid bij te brengen, moeten wij geduld weten te beoefenen; Gods molen maalt langzaam maar zeker. Ons kerkvolk en wij hebben generaties van onbijbelse vroomheid in vlees en bloed, daarom zal de authentiek bijbelse vroomheid, en a fortiori de bijbelse prediking, slechts traag ontluiken. Bijbellezen is geen krantlezen. Het vergt ernstige voorbereiding en een vrome, van vooroordelen uitgezuiverde, geestesinstelling om zich in te leven in deze voor ons totaal andere geesteswereld van de oude schrijvers. Slechts door vaak een tekst te lezen en te herlezen, sereen, langzaam en rustig hem te ontleden en ons er op te bezinnen, zal men er geleidelijk de literaire nuanceringen van aanvoelen en de positieve geladenheid die achter de woordvorm schuilgaat, ontdekken. Prof. H. van den Bussche drukt zich misschien wel wat scherp uit, maar zijn waarschuwend woord is positief genoeg om ernstig overwogen te worden: „Er heerst tegenwoordig in verschillende landen van Europa een ondoordachte en onbekookte furie voor bijbelvulgarisatie, zich uitlevend in lezingen, studiekringen, tijdschriften en schriftjes. In Frankrijk kan men gerust

van een mode spreken. Welnu, niet iedereen mag handelsreiziger in bijbel-exegese spelen en zich zonder voorbereiding of studie, enkel voortgaand op een gepresumeerd charisma, aan schriftverklaring wagen. Dikwijls zijn het onbevoegde self-made-men, die de massa overal met de bijbel gaan bewerken, en het vertikken hun licht te gaan opsteken bij gelegenheden als b.v. de bijbeldagen. Men herinnere zich de argwaan van Paulus tegenover de pneumatici van Korinthe" (*Collationes Brugenses Gandavenses,* 1958, blz. 561).

Wat we hier als ideaal naar voren willen brengen vindt een levende illustratie in de persoonlijkheid van de Pauluskenner Mgr. Cerfaux: zijn helaas nog steeds onvoltooide symfonie (de ecclesiologie en christologie van Sint Paulus verschenen reeds, doch met spanning wacht men nog op zijn exegetische studie over het christelijk leven volgens Paulus) is een indrukwekkend voorbeeld van een gerijpte synthese, gegroeid uit een levenslange omgang met de teksten, het werk van een man die ermee vergrijsd is. Dergelijke monumenten worden dan ook slechts opgetrokken in het herfsttij van een mensenleven. Dan pas zijn de teksten uw vrienden geworden die u niet meer schaakmat zullen zetten; dan pas is er alle kans dat u hen niet meer verminkt.

Wij starten

Dit moge volstaan voor de bedoeling, het klimaat en de atmosfeer van deze kroniek van de bijbelbeweging. Voor de toekomst alleen nog het volgende verzoek. De huidige bijbelbeweging in binnen- en buitenland gonst als een dichtbevolkte bijenkorf, publicaties en initiatieven voor bijbellezing, bijbelverspreiding en bijbelverdieping zijn legio. Wil onze kroniek dan ook enigszins aanspraak maken op volledigheid, dan kan zij onmogelijk het werk zijn van één man.

Daarom doen wij een beroep op uw aller medewerking — het contact van de lezers met hun tijdschrift zal er overigens bij winnen — en durven wij u vragen: als u iets leest, hoort, meemaakt of zelf onderneemt, wat volgens uw oordeel een plaats verdient in onze kroniek, zend er dan een kort verslagje over naar Dom Ferdinand Demeulemeester o.s.b., die het op zich genomen heeft het materiaal voor deze kroniek te verzamelen. Zijn adres: Abdij Sint Andries, Brugge 3.

De kroniek van deze aflevering zal zich hoofdzakelijk beperken tot een terreinverkenning; de volgende keren hopen wij een meer gedetailleerd feitenrelaas aan te bieden. Wij willen u wijzen op enkele tijdschriften uit

Nederlands en Frans taalgbied, die zeker niet mogen ontgaan aan uw bijbelse belangstelling.

Het Heilig Land

Dit tijdschrift verdient daarom onze bijzondere aandacht omdat het vooral de laatste jaren zo soepel met de vernieuwing van de bijbelse wetenschap meegaat. Het gaat al zijn 13e jaargang in onder hoofdredactie van de verdienstelijke initiatiefnemer pater J. Eijckeler s.m.m.; de laatste jaren wordt hij bijgestaan als redactiesecretaris door Drs. B. van Iersel s.m.m., aan wie wel grotendeels de gezonde, „spontane, bijna onbewuste en onopzettelijke" koerswijziging van *Het Heilig Land* te danken is. Gaf het tot voor enkele jaren haast uitsluitend voorlichting over archeologische, historische en literaire kwesties (ze doet het nog, denk maar aan de artikels over Qoemraan van Prof. v. d. Ploeg o.p., over Israëls munten en over Ephesos van Prof. de Waele, enz), nu gaat de hoofdaandacht veel meer uit naar de geestelijke en theologische betekenis van de bijbelteksten. Een brief van een lezer was de aanleiding dat B. van Iersel een terugblik neerschreef over de voorbije en huidige koers van *Het Heilig Land* (12 (1959) november, blz. 158-159).

Dat dit geen louter woorden zijn, is iedereen duidelijk die zich even de moeite getroost om de laatste jaargangen door te bladeren. In de jaargang 1958 verschenen de graag-gelezen psalmverklaringen van Pius Drijvers o.c.s.o., in 1959 publiceerde hij er maandelijks een bijbelclub over de Handelingen der Apostelen. D. Butaye s.j. gaf in 1959 een serie artikelen over het beeld van de Herder in het Oude-Testament, terwijl B. van Iersel zelf mooie bijbel-theologische onderwerpen aansneed als de Zoon van David (blz. 84-86; Mt. 22,41-45) en de sluier over het gelaat van Moses (blz. 136-137; 2 Kor. 3,5-18). Ook de nog jonge en veelbelovende exegeet W. Vereijken o.praem. van de abdij van Berne ontpopte zich als een verdienstelijk medewerker: verklaringen over de verbondstekst bij Jeremias 31, 31-34 (blz. 104-105) en het lied van de wijngaard in Is. 5,1-7 (blz. 90-91). Bovendien was het decembernummer (blz. 177-192) in zijn geheel gewijd aan de Romeinenbrief en samengesteld door onze medewerker Dr. G. Bouwman s.v.d.

Naast het *Het Heilig Land* mag zeker ook niet onvermeld blijven een andere uitgave van de ondernemende pater Eijckeler s.m.m., n.l. *Het Boek der Boeken:* het is een bijbels weekblaadje dat zich beweegt op meer vulgariserend plan en voor de massa van de gelovigen bestemd is. Het wil de gelovigen tot bijbellezing brengen. Het komt ons voor dat het, ondanks de inspanning van de administratie, in Vlaanderen nog onvoldoende bekend is. Hier is de helpende hand van de leken nodig!

Wij mogen Nijmegen niet verlaten zonder even kennis te maken met de twee vooruitstrevende dominicanen die *De Bazuin* gemaakt hebben tot het meest gelezen godsdienstig weekblad van heel het Nederlands taalgebied: de paters J. Nieuwenhuis o.p. en A. Kreykamp o.p. Dit blad heeft al zeer veel bijgedragen tot de gezondmaking van de christelijke levenshouding en de doorbraak van de liturgisch-bijbelse vernieuwing. Met nadruk wensen wij de aandacht te vestigen op de bijbelnummers die hier worden gepubliceerd. Het uitzonderlijk succes ervan bevestigt duidelijk de grote belangstelling vanwege het publiek voor deze nieuwe vorm van inwijding tot de bijbellezing. Van wal gestoken in 1956 zijn reeds verschenen, *Het Boek der Kerk* (Algemene inleidingskwesties); *Isaias, de Profeet* (L. Grollenberg o.p.); *De Paasbrief van Sint Paulus (I Cor)* (A. F. Wijers); *Het Boek der Schepping* (H. Renckens s.j.); *De Blijde Boodschap van St. Markus* (P. Drijvers o.c.s.o.); *Het Boek der Openbaring* (J. Vink o.p.); *Het Evangelie van het Woord (Jo. 1-4)* (H. Van der Bussche); *Het Boek Job* (C. Epping o.f.m.); *Het Kindsheidsevangelie van Lukas* (F. Neirinck). Stippen we aan dat Prof. H. Van den Bussche er mee instemde het ganse Johannesevangelie in deze reeks te behandelen. Als 10e deeltje in deze bijbelserie verscheen op 2 januari 1960: *De Openbaring aan de heidenen,* dat deze keer niet een afzonderlijk bijbelboek maar een bijbels thema behandelde. Het wil laten zien, hoe de gedachte van „het heil is ook voor de heidenen" langzamerhand in het uitverkoren en afgezonderde volk van Israël ontwaakt en levend wordt en hoe de profeten en andere Godsmannen aan het ontvouwen van dit Godsplan bijdragen. Tegen deze achtergrond wordt dan Christus' openbaring aan de heidenen geprojecteerd. Dit nieuwe bijbelnummer is van de hand van ons zeer gewaardeerd redactielid Mgr. J. Heuschen; het geeft een prima en degelijk overzicht en is een der beste nummers van de laatste tijd.

Men zal deze kostbare wegwijzers in het brede veld der bijbelverklaring graag benutten. Met opzet is hier alle wetenschappelijke uitstalling en geleerddoenerij geweerd. Nuchter in hun uiteenzetting en zonder theologische overspanning, volgen de schrijvers de grote door de buitenstaander niet altijd even doorzichtige structuur van het hun ter studie voorgelegd boek. De schrijvers blijven eenvoudig en voor iedereen begrijpelijk, zonder echter de wil om wetenschappelijk verantwoord te schrijven aan deze eenvoud op te offeren: de problemen worden niet omzeild. Grondige kennis gaat er bovendien gepaard met een scherp religieus aanvoelingsvermogen en zo kan men deze bijbelnummers niet doorlezen zonder zich te laten doordrenken van de eeuwig-actuele betekenis van Gods Woord.

Het was een gelukkige gedachte om sommige van deze bijbelnummers

nog een breder lezerspubliek te bezorgen dan ze reeds gehad hadden: de bijdragen over Genesis, Isaias, Marcusevangelie, de Paasbrief van Paulus en de Opstanding des Heren werden gebundeld en verschenen als pocketuitgave bij Elsevier onder de titel: *Hoe lees ik de bijbel? Achtergrond en wezen van vijf belangrijke boeken uit Oude en Nieuwe Testament* (Amsterdam 1959, 192 blz.). Om het boekje ook gemakkelijker leesbaar te maken voor lezers uit reformatorische kring, werd voor de namen de Statenbijbel en de Nieuwe Vertaling gevolgd. Het kreeg een waarderende inleiding van Prof. Dr. J. N. Sevenster, waar eens te meer uit blijkt hoe de bijbelse vernieuwing in de schoot van de Katholieke Kerk ongewild de belangrijkste bijdrage is die zij kan leveren voor het naar elkander toegroeien van de christelijke belijdenissen.

Bijbelclubs

Alvorens het Nederlands taalgebied te verlaten nog even iets over de bijbelclubs. Jan Meeuwsen schreef er een flink richtinggevend artikel over in ons tijdschrift (Vastennummer 1959, blz. 129-134). Zeer nuttig blijft ook het instructieve boekje *Dichtbij u is het Woord* (Bussum, Paul Brand, 1957), dat de neerslag is van de ervaringen van een bijbelgroep ten huize van Anton van Duinkerken; het bevat bijdragen van Gabriël Smit, Gert Helmer, pastoor A. Brouwer en Michel v. d. Plas. Het is een verheugend verschijnsel dat, althans in Nederland, overal bijbelclubs ontstaan. Alle exegeten en zeer veel priesters hebben er hun handen vol aan. Ook de K.A. begint er zich voor in te zetten: G. van Leer pr. werkt hiervoor samen met B. van Iersel onder Katholieke Actieleden. Hij schreef hierover in *Nederl. Kath. Stemmen* van oktober 1959, blz. 312-314. B. van Iersel stelde voor deze kringen een handleiding samen over het Marcus-evangelie ten gebruike van priesters (te bestellen bij de secretaris van het Landelijk Centrum van Katholieke Actie te Amersfoort, *f* 5,—). Van de hand van ons redactielid Pius Drijvers o.c.s.o. verschijnt binnenkort bij het Spectrum een soortgelijke handleiding voor het eerste deel van de Handelingen, getiteld „Wat de jonge Kerk ons te zeggen heeft". Ook de merkwaardige boekjes die Paul Brand uitgeeft van Guardini kunnen voor dit doel goede diensten bewijzen, met name: *Psalmen.* Verder: *Het begin van alle dingen* (over Genesis 1-3) en *Liefde en Licht* (over teksten uit 1 Joh.)

Gunstige perspectieven

Alles laat voorzien dat 1960 een gunstig jaar zal zijn op het gebied van de bijbelse vernieuwing. Enkele feitjes die deze verwachting wettigen, (o.a.

ook de werkelijk verheugende groei van het abonné-aantal van Getuigenis) mogen hier wel naar voren gehaald worden.

De Katholieke Radio Omroep van Nederland (Hilversum) is begonnen met een theologische cursus van 26 causerieën dinsdagsavonds om de week onder het motto *In het begin schiep God hemel en aarde*. Het verheugende is, dat ook een groot aantal exegeten uit Nederland meewerkt. Hiermee parallel gaat de eerste theologische cursus van het Nederlands Schriftelijk Studiecentrum van de ondernemende en voor alle goed initiatief openstaande equipe van de paters Augustijnen te Culemborg, die een cyclus biedt van 26 lessen over hetzelfde scheppingsthema, waarvan ook de bijbelse gegevens zeer uitvoerig en zeer modern-aktueel behandeld worden door bekende bijbelgeleerden.

Vervolgens staan er voor dit jaar nog enkele zeer belangrijke nieuwe verschijningen voor de deur. Waar wij wel met de meeste spanning op wachten is de psalmvertaling van H. Beex. Het zal een mooie letterkundig verzorgde vertaling zijn, rechtstreeks gemaakt op het Hebreeuws, met een zo dicht mogelijke benadering van de Hebreeuwse sfeer. Wij hopen van harte dat deze vertaling (in het artikel van Pius Drijvers over de pelgrimspsalmen in dit nummer kunt u er al een voorsmaak van krijgen) zo algemeen aanvaard zal worden, dat ze ons zal bevrijden uit de psalmen-jungle (overigens ook een zeer gunstig symptoom) waarin wij de laatste jaren zijn geraakt. Iedere wijze van psalmodie in het Nederlands (Pollmann, Hanonille, Devos, De Sutter, De Vocht, de Clerck, enz.) heeft haar eigen psalmvertaling. Ons Nederlands taalgebied heeft dan ook dringend behoefte aan één algemeen aanvaarde psalmvertaling en wij koesteren de stille hoop dat deze van Beex het kan worden. Ze zal hopelijk in het voorjaar verschijnen bij het Spectrum en wordt toegelicht door Pius Drijvers o.c.s.o. Zal 1960 ons ook de lang verwachte vertaling van het Nieuwe Testament brengen die het N.T. van de Canisiusbijbel moet vervangen? We hopen het van harte.

Niet minder verblijdend is, dat de uitgeverij Lannoo ons in de loop van dit jaar een volledig commentaar op het Sint-Jansevangelie zal kunnen aanbieden. Twee delen verschenen reeds, de andere twee liggen persklaar bij de drukker en zullen achtereenvolgens in voor- en najaar verschijnen. De brillante en sympathieke schrijver van dit commentaar is Prof. Dr. H. Van den Bussche, professor van exegese aan het groot-seminarie van Gent en aan het Instituut voor Godsdienstwetenschappen van de universiteit van Leuven. Een exegeet van groot formaat met een zeer scherpe critische zin, doch wiens critiek op het domein van zijn vak men doorgaans graag als eerlijk en rechtvaardig aanvaardt, omdat hij zelf, ondanks jonge leeftijd en zwakke gezondheid, al bewonderenswaardig veel gepresteerd heeft. Het is iemand

die recht heeft van spreken. Het derde deel van zijn commentaar verscheen enkele jaren geleden en beleefde al een tweede druk: *Jezus' Woorden bij het Afscheidsmaal, Jo. 13-17;* einde 1959 kwam het eerste deel van de pers: *Het Boek der Tekens, Jo. 1-4,* dat behalve een algemene inleiding op het vierde evangelie het commentaar op de eerste vier hoofdstukken bevat. In het voorjaar mogen wij verwachten *Het Boek der Werken, Jo. 5-12,* terwijl het najaar ons de voltooiing van deze symfonie zal brengen met *Het Boek der Passie, Jo. 18-12.* In het volgende nummer van ons tijdschrift, dat als echt programmatisch nummer het bijbelse thema „Getuigenis" zal behandelen, hopen wij een artikel van Prof. Van den Bussche te mogen publiceren over het getuigeniskarakter van het vierde evangelie.

Franse tijdschriften

Het is altijd leerzaam regelmatig over de grenzen te kijken om te zien wat daar gebeurt. Wij geven hier een korte en vluchtige kennismaking met enkele tijdschriften uit het Franse taalgebied die de bijbelse vernieuwing onder bredere lagen beogen.

Allereerst moeten wij dan natuurlijk wijzen op *Bible et Vie Chrétienne,* een uitgave van de abdij Maredsous, dat nog maar zeven jaargangen achter de rug heeft en gesticht werd door Dom Célestin Charlier o.s.b., die onlangs de leiding ervan aan anderen heeft overgelaten. De ondertitel van het tijdschrift maakt al duidelijk dat de doelstelling heel dicht bij deze van *Getuigenis* ligt: *Revue de doctrine, de spiritualité et de pastorale biblique.* Vele lezers kennen waarschijnlijk reeds het boek dat Dom Charlier bovendien op zijn naam heeft: *La lecture chrétienne de la Bible,* dat in 1958 aan zijn zesde uitgave was. Binnenkort zullen wij er in ons taalgebied van dichterbij kennis mee kunnen maken, want het verschijnt dit jaar in Nederlandse vertaling bij Romen & Zonen onder de titel: *Bijbel lezen met de Kerk.* Vermelden wij ten slotte nog dat Maredsous naast het tijdschrift onder dezelfde titel ook een reeks studies uitgeeft. In deze serie mogen wij zeker niet voorbijgaan aan het werk van Ch. Burgard, *La Bible dans la Liturgie* (1958, 192 blz.), dat een bijbelse bezinning geeft op de verschillende tijden van het kerkelijk jaar en dus een goede gezel kan zijn op onze persoonlijke meditatieve tocht door het Jaar des Heren.

Al even verdienstelijk op het domein van bijbels-liturgisch apostolaat is de abdij van Sint Andries te Loppem. Zij bergt in haar gemeenschap niet alleen een exegeet van formaat Mag. Dom. J. Dupont o.s.b., met wie de lezers van *Getuigenis* al meer dan eens kennis mochten maken en die al

enkele zeer belangrijke werken op zijn actief heeft (o.a. over het wijsheidsbegrip in de H. Schrift, de acht zaligprijzingen en de Handelingen), maar ook een monnik die volop staat in het bijbels-liturgisch apostolaat van zijn abdij: Dom Thierry Maertens o.s.b., de hoofdredacteur van het meest verspreide liturgisch tijdschrift *Paroisse et Liturgie.* T. Maertens is een taaie, verbeten werker die van geen schipperen weet noch wenst te verzanden in het waarlijk fantastisch succes van zijn tijdschrift. Hij is uitgesproken progressief, wat hem soms wel eens moeilijkheden heeft bezorgd, maar meer dan eens heeft de latere ontwikkelling van de bijbelse en liturgische beweging hem volkomen in het gelijk gesteld. Hij beschikt over een buitengewoon vlotte pen, een gevatte verwoordingskracht, een nagelvast betoog en . . . een sprankelend echt-frans enthousiasme. Dank zij zijn innemende charme heeft hij ontelbaren voor de bijbels-liturgische vernieuwing gewonnen. Behalve een betrouwbare liturgie-historische eruditie en een fijne feeling voor de noden van de liturgische zielzorg, heeft hij bovendien een verrasssende bijbelvastheid, die hem ook op het domein van de bijbelbeweging tot een leidende figuur maakt!

Zo geeft hij als bijlage bij zijn tijdschrift regelmatig een bijbels supplement uit: *Lumière et Vie,* dat reeds aan zijn 46e deeltje is en de bijbelse katechese en prediking wil dienen. Eveneens onder zijn leiding staat de publicatie *Pas à pas avec la Bible,* die ook reeds meer dan 40 deeltjes telt van 16 à 40 blz. en zich richt tot hen die het ontbreekt aan tijd, geld en intellectuele ontwikkeling. Deze serie is misschien het best te vergelijken met *Het Boek der Boeken* van de H. Landstichting.

Ten slotte is hij nog de uitgever van een reeks, eveneens onder de benaming *Paroisse et Liturgie,* waarin de voornaamste artikels die in het tijdschrift verschenen zijn, apart worden gepubliceerd. Meerdere delen van deze collectie dienen weer het bijbelapostolaat. Voor de komende vastentijd vermelden wij heel bijzonder zijn verzameling bijbelwaken voor advent en vasten: *Schémas de pastorale biblique pour l'avent et le carême* (nr 19 van de reeks, 1955, 56 blz.). Van uitzonderlijk belang in dezelfde serie lijkt ons zijn reeds driedelig werk *Fichier de prédication biblique,* dat zeer veel kan bijdragen voor de bijbelse prediking en katechese. De grote bijbelse thema's zijn er op steekkaart gebracht, met verwijzing naar de plaatsen waar het thema in de Schrift te vinden is en een korte uiteenzetting van het thema. Een prachtig werkinstrument voor onze predikanten, dat een vertaling waard is.

In het Waalse gebied mag men ten slotte ook niet onderschatten de bijbelse werking van M. Delespesse, priester van het bisdom Doornik, die, met een zeer grote oplage en bestemd voor massaverspreiding, het pretentieloze tijd-

schriftje *Feu nouveau* uitgeeft: een *revue d'initiation biblique et liturgique.* Het biedt regelmatig een doorlopend commentaar op een der bijbelboeken, geeft schema's voor bijbelwaken, bijbellesjes, door vader of moeder te geven in het huisgezin, bijbelse uitleg van de zondagsepistels en evangelies, enz. Het is van een vulgariserende aard, maar gedegen en verantwoord en altijd waardig en fijn. Iets zeer bruikbaars! Een Nederlandse uitgave van dit genre zou zeker in een behoefte voorzien.

Dit moge voor deze keer volstaan. Een volgende keer hopen wij een ruimer gestoffeerd feitenrelaas op papier te zetten. Daarvoor rekent uw kroniekschrijver echter ook op uw actieve deelname.

Uit de gebedenschat der oude Kerk

GEBED TIJDENS DE VASTEN

Nu er veertien dagen zijn verlopen van de tienden onzer dagen die wij U aanbieden, heffen wij onze ogen omhoog tot U, Heer, die in de hemelen woont. Wees nu barmhartig voor de armen en reik medicijn aan de gewonden. Maak Gij ons de weg begaanbaar; richt Gij ons hart op het pad van uw geboden. Laat ons door U de weg vinden naar het licht; laat ons door U ontvlammen en lichten van liefde tot U. Geef mij rust na inspanning; bereid Gij een verblijf voor de vermoeiden. Dan zullen wij U welgevallig zijn door deze vastentijd te onderhouden, en zullen wij verdienen deel te hebben aan Uw heerlijkheid.

WEST-GOTHISCHE ORATIE
VERTALING: DR. C. A. BOUMAN
IN GROOT-GEBEDENBOEK
BLZ. 624

Gesprek over de Kerk

Naar aanleiding van J. Guitton, *L'Eglise et l'Evangile*

Parijs, Bernard Grasset 1959

Het is niet mogelijk in kort bestek een samenvatting te geven van het zeer moedige, bezielde en bezielende boek van Jean Guitton: *„L'Eglise et l'Evangile".* Dit nieuwe werk van deze vruchtbare auteur is een noodzakelijk vervolg op het in 1956 verschenen *„Jésus",* dat een grote weerklank mocht ontmoeten en waarvan de befaamde dominicaan H. M. Féret blijkens zijn voorwoord in het pas verschenen sublieme essai van abbé Joseph Comblin over de verrijzenis van Christus (dat in dit tijdschrift zeker nog zal besproken worden) zeer onder de indruk was.

Guitton is filosoof en als zodanig heeft hij dit boek geschreven, zich daarbij plaatsend op het standpunt van de niet-katholiek, van de in ieder geval zoekende buitenstaander. Hij bestudeert de Kerk als kenobject, of zoals men tegenwoordig liever zegt, als fenomeen. Hij gaat daarbij uit van de bijna uitdagende uitlating van Simone Weil, dat het bestaan van de wetenschap aan de christenen een slecht geweten heeft bezorgd, want weinigen van hen zijn er zeker van, dat als zij van het nulpunt uitgaan en alle problemen zonder enige vooringenomenheid en in een absoluut onpartijdige geest van onderzoek zouden bestuderen, het christelijk dogma voor hen zou oprijzen als de klaarblijkelijke en totale waarheid (gecit. blz. 22). Dit is ook het standpunt van Monsieur Pouget, over wie Guitton ook twee boeken heeft gepubliceerd *(„Portrait de M. Pouget"* en *„Dialogues avec M. Pouget")* en die hij zijn blinde meester noemt (blz. 23). Zijn andere meester is Newman. Ook over hem heeft de auteur reeds eerder geschreven: in 1923 reeds verscheen zijn *„Philosophie de Newman".* „Voor het begrip van de Kerk in de tijd schijnt mij Newman niet een denker tussen de velen, maar *de* denker bij uitstek, meer pionier dan meester, hetgeen ertoe aanzet zijn werk te completeren" (blz. 60). Dit doet Guitton dan ook inderdaad. Zijn omvangrijk oeuvre is er een welsprekend getuigenis van, niet het minst dit nieuwe boek.

„L'Eglise et l'Evangile" is een dialoog met het protestantse denken over het kerkbegrip. Het wil geen apologie zijn, maar eerder een getuigenis, een „testament" (blz. 22) in de meest eigenlijke zin van het woord. Hij vraagt

de lezer met hem mee te denken en misschien zijn er die straks bepaalde ideeën verder willen doordenken. Hij heeft zich twee regels gesteld: slechts dat te zeggen, wat hij persoonlijk heeft ervaren en gevoeld, en beknopt te zijn. Dat het boek toch nog 450 blz. telt, doet reeds vermoeden, dat Guitton niet aan de oppervlakte blijft.

Als het waar is, dat de genade de natuurlijke aanvaarding veronderstelt van natuurlijk verkregen conclusies als voorbereiding op de aanvaarding van de geloofswaarheden, dan heeft Guitton een uitermate kostbare bijdrage geleverd voor het oecumenisch gesprek. De werkelijkheid van de Menswording van Christus zet zich voort in zijn Kerk. Christus is van ons weggegaan. Hij zal terugkomen. Maar in de tijd daartussen zet Hij zijn heilswerk op analoge wijze voort in het heilsteken van zijn Kerk en haar sacramenten. Dat was zo bij het allereerste begin van de Kerk, bij haar ontstaan en dat is nu nog zo. In wezen is er niets veranderd. Er heeft wel een groei, een ontwikkeling (développement) plaats gehad. Schr. trekt een parallel met wat Newman zei over de ontwikkeling van de Idea, die een structuur, een forma is, geïncarneerd in de stoffelijkheid van de tijd. De kiem van het protestantisme moeten we zoeken bij de visie op de allereerste oorsprong van het christendom. Cullmann b.v. erkent wel een katholieke fase in de kerk, waarin Jesus in volle zin aanwezig was in zijn kerk, maar deze fase heeft maar 150 jaar ongeveer geduurd. Waar het katholicisme een continuïteit ziet „en profondeur", constateert het protestantisme een discontinuïteit. Hier staan we voor het probleem van de divergentie van het katholieke en protestantse denken. Met alle geesteskracht, die in hem is tracht Guitton deze kloof te overbruggen. Het is met de Kerk als met het menselijk gelaat (blz. 296), dat in de loop van de tijd verandert, maar dat steeds de weerspiegeling blijft van hetzelfde menselijk wezen. Geen trek en geen rimpeltje schijnt aan de speurende aandacht van de schijver te ontsnappen. Zoals hijzelf in dit op het eerste gezicht misschien moeilijk te herkennen gelaat het gelaat van de Moederkerk herkent, zo wil hij ook anderen helpen haar als zodanig te herkennen. Vooral het 4e deel, (voorafgegaan door 1e Jésus et le temps; 2e l'origine; 3e l'émergence) dat als onderwerp de kern van de zaak behandelt: „le développement" onder het drievoudig aspect van de doctrine, de cultus en de organisatie, is een indrukwekkend getuigenis. Wat de schr. op blz. 235 zegt over het ontstaan van ketterijen, die Newman beschouwde als soms te voorbarig uitgesproken waarheden, is voor onze tijd van zeer groot belang. Wat de vernieuwing van de liturgie betreft, merkt Guitton op, dat het gevaar dreigt, dat de zin van het sacrale dreigt verloren te gaan. Zijn liefde voor het latijn „chargé d'un sens si lumineux" (blz. 303) blijkt zeer groot te zijn. Het vijfde deel zijn drie gesprekken, waarin op een geheel andere wijze dezelfde onderwer-

pen aan de orde worden gesteld: *„Dialogues oecuméniques sur les difficultés de croire à l'Eglise"*. Voor wie uit gebrek aan tijd niet in de gelegenheid is het gehele werk te lezen, beveelt de schr. zelf de bestudering van deze dialogen aan. Hierin weet de schr. het diepste en het beste te verwoorden van wat momenteel in de protestantse geloofswereld leeft, hetgeen het katholieke geweten dwingt de diepste bronnen aan te boren. Hierbij laat Guitton uitkomen, dat het Judaïsme reeds een eerste schets van de Kerk, van het Rijk van God blijkt te zijn, de zuurdesem in het deeg van de menselijke geschiedenis, waardoor het probleem verdiept wordt tot de verhouding in het algemeen van het goddelijke en het menselijke. In de op blz. 346 uitgesproken cri de coeur treedt op aangrijpende wijze de diepste tragiek van het protestantisme aan de dag, als schr. zijn Gertrude-figuur het evangelie-citaat in de mond legt: „zij hebben mijn Heer weggenomen en ik weet niet waar zij Hem gelegd hebben . . ."

Toch schijnt telkens het wezenlijke aan de tastende greep van de menselijke rede te ontsnappen. Newman, die in de Anglicaanse kerk toch reeds het beginsel van de traditie, hiërarchie en het sacrament had ontdekt, schreef over het katholicisme na zijn overgang: „another religion". Deze dialoog moet de schr. dan ook besluiten met het gebed van Cornelia de Vogel, dat zij bad, toen zij aarzelde: Mijn God, als de katholieke kerk werkelijk is wat zij voorgeeft te zijn, doe mij haar dan duidelijk zien en geef mij de genade die ik dan nodig zal hebben. Maar als zij niet is, wat zij altijd beweerd heeft te zijn . . . bewaar mij dan voor dwaling en geef mijn hart de kracht om te blijven waar ik ben" (gecit. op blz. 364).

Een derde dialoog is een treffend getuigenis over wat schr. verstaat onder katholiek zijn in deze tijd en over wat katholiek oecumenisme in wezen is. „Wij moeten de Kerk helpen in feite te zijn, wat zij rechtens is: katholiek, universeel, geschikt om alles te begrijpen alles te ontvangen, alles te sublimeren" (blz. 431). Elke ontwikkelde katholiek, die de tekenen van deze tijd — en de oecumenische beweging is er één van — beter wil begrijpen, zou de moeite moeten nemen, om in dit boek met Guitton mee te denken over wat onze protestantse broeders van de Moederkerk gescheiden houdt.

J. M.

Uit de gebedenschat der oude Kerk

VASTENPREFATIE

Waarlijk recht is het en goed, billijk en heilzaam, dat wij U altijd en overal dank zeggen, heilige Heer, almachtige Vader, eeuwige God, door Christus onze Heer. In Hem toch wordt van hen die vasten het geloof gevoed, de hoop opgewekt, de liefde gesterkt. Hij is immers het levende en waarachtige brood, dat zowel het wezen is der eeuwigheid als het voedsel der sterkte. Want Hij is uw Woord, door hetwelk alles is gemaakt; het brood niet alleen van de menselijke geest, maar ook van de engelen zelve. Door de voedende kracht van dit brood heeft uw dienaar Mozes toen hij de wet ontving, veertig dagen en nachten gevast en zich onthouden van het voedsel des lichaams om uw zoetheid beter te kunnen opnemen; want van uw Woord ontving hij leven en kracht, drinkend in de geest van zijn mildheid en in het aanschijn door zijn licht overstraald. Vandaar gevoelde hij geen honger en vergat hij de spijzen der wereld, omdat het aanschijn uwer heerlijkheid hem heeft verheerlijkt en uw Woord hem onder de aandrang van den Heiligen Geest innerlijk heeft gevoed. Gij houdt niet op ook ons dit brood toe te reiken, en spoort ons aan er zonder ophouden naar te hongeren. Want als wij eten van zijn vlees, worden wij gesterkt; en drinken wij zijn bloed, dan worden wij gereinigd.

MISSALE GOTHICUM
VERTALING: DR. C. A. BOUMAN
IN GROOT-GEBEDENBOEK
BLZ. 630

Boekbespreking

I. BIJBEL

H. RIDDERBOS, *Het verborgen Koninkrijk. Handleiding tot het Evangelie naar Mattheüs*, Kampen, J. H. Kok, 1958, 109 bladz., Geb. *f* 4,25.

Niemand beter dan de Kampener Hoogleraar, Herman Ridderbos, was in staat om op beknopte en eenvoudige wijze in het eerste evangelie binnen te leiden. Meer dan twintig jaar heeft hij zich met dit evangelie bezig gehouden en er verschillende monografieën en een dubbel commentaar over geschreven. Dit boekje, oorspronkelijk in het Engels geschreven ten dienste van de jonge missiekerken, ontwikkelt kort en klaar de centrale gedachte van het evangelie. De auteur heeft afgezien van elke détailverklaring, men kan deze in de commentaren vinden, maar de grote motieven komen sterk en vaak verrassend in het licht. Ook voor katholieken is deze inleiding zeer wel aanvaardbaar. De sleutelmacht, aan Petrus beloofd (Matth. 16, 18), verstaat R. als verleend aan alle Apostelen, die daardoor het fundament van de Kerk geworden zijn; wij zien hier, zeker in het licht van de traditie, het primaat van Petrus aangeduid. Uitstekend voor bijbelclubs.

Delfg.

DR. C. A. RIJK, *Bezinning op Bijbelse grond. Een reis door het land van Gods keuze*, Haarlem, Uitgeverij De Toorts, 1959, 240 blz., *f* 8,90.

De ondertitel van dit mooie boek zou de koper op een dwaalspoor kunnen brengen. Men zou kunnen menen een reisbeschrijving door het Heilige Land te hebben gekocht. In werkelijkheid biedt de schrijver ons een serie overwegingen, die wel haar oorsprong op bijbelse grond gevonden hebben en die ook met het land van de bijbel verband houden, maar verder rijk gedocumenteerde beschouwingen geven, die aan de trouwe lezer van de H. Schrift een ware verkwikking en verrijking schenken. Deze beschouwingen steunen op degelijke vakkennis en verraden tussen de regels door een vertrouwdheid met de nieuwste publicaties op het gebied van de hedendaagse bijbelstudie. Acht thema's worden uitvoerig uitgewerkt De auteur laat de gewijde tekst zelf zoveel mogelijk aan het woord. Menige passage krijgt plotseling een nieuwe glans en betekenis. Wanneer men dit boek rustig gelezen heeft, voelt men zich geestelijk rijker en dankbaar gestemd. De uitgave is keurig verzorgd en met door de auteur zelf genomen foto's verlucht.

G. v. d. V.

H. SCHLIER, *Het Woord Gods, een onderzoek op basis van het Nieuwe Testament*, Bussum, Paul Brand, 1959, 110 blz.

In dit kleine boekje wordt voor de bezinning op de preek kostbaar materiaal geboden. De bekende Duitse exegeet, H. Schlier, weet ons uit de teksten van de Handelingen der Apostelen en uit de brieven van Paulus min of meer een „theologie van het woord" voor te houden, die zeer belangrijk is als basis voor iedere vernieuwing van de preek. Hoe spreekt God, hoe brengt Hij de mens zijn evangelie, hoe spreekt Hij zelf in het mensenwoord van de apostel, hoe is Christus zelf tegenwoordig in het woord („de tegenwoordigheid van iemand die zich dwingend tot ons richt", blz. 69), wat is de ínhoud van het getuigend woord, hoe klinkt dit goddelijk woord blijvend in de Kerk door, ook nú, wat is de samenhang tussen eucharistie en verkondiging: allemaal vragen die Schr. vanuit de Schriftteksten belicht en die voor de verkondiging uiterst aktueel zijn.

Wel is dit boekje niet geschikt voor een vlotte lezing. Het is in de ware zin van het woord een studie en sterk analytisch ingesteld (in de 110 kleine pagina's staan bijna 200 Griekse woorden of uitdrukkingen, overigens steeds met de vertaling erbij). De stijl is zwaar en de vertaler

heeft de ingewikkelde zinsbouw niet weten te verhelderen. Er is dus moed voor nodig om het werkje door te nemen. Maar die moed wordt beloond met een rijker en dieper inzicht in de krachtige werking van het *Woord Gods*. Het geestelijk milieu van waaruit de christelijke verkondiging moet ontspruiten, krijgt voor ons levende gestalte. P. D.

R. GUTZWILLER, *Meditaties over Johannes*, Hilversum, Paul Brand, 1959, 400 blz.

Na de meditaties van Gutzwiller over Mattheus en Lukas, liggen nu de meditaties over Johannes in keurig Nederlands voor ons. De arbeid aan deze overdenkingen was nog niet voltooid toen de Schr. door zijn Heer werd opgeroepen uit dit aardse leven. Ook in dit boek toont Gutzwiller dat hij een soliede bijbelkennis weet te paren aan echte vroomheid. Daarom worden zijn boeken graag gelezen: ze zijn een goed voorbeeld van gezonde, bijbelse vroomheid. Na iedere pericope van het Johannes-evangelie volgt een beschouwing waarin de hoofdideeën nader belicht worden, telkens afgesloten (voorzover Schr. ze gereed had) door enkele overdenkingen. Het geheel is rustig en evenwichtig. Nieuwe visies komen zelden naar voren. Soms zou men nog meer de bijbel zelf aan het woord willen laten. Voor zeer velen zal dit boek verrijkend en verhelderend werken. P. D.

D. J. DUPONT, *Les Béatitudes*, Bruges-Louvain, Abbaye de St. André — Nauwelaerts, 1958, 24 x 16 cm., 388 blz., ing. 300 fr., geb. 350 fr

De eerste uitgave van het werk van Dom J. Dupont over de Zaligsprekingen was in een paar jaar tijd uitverkocht. Deze tweede editie behandelt slechts een deel van de inhoud van de eerste uitgave, nl. *„le problème littéraire"*, maar dan gans opnieuw doorgewerkt en herzien. Wat in dit werk het meest opvalt, is de eerlijkheid en nauwkeurigheid waarmee de schr. te werk gaat in zijn onderzoek. Hier wordt niets beweerd, wat niet door stevige argumenten gesteund is. Het is tekstkritiek van het zuiverste gehalte, terwijl de vlotte pen van de auteur de lezer blijft boeien. Een eerste afdeling van het boek behandelt de gehele Bergrede, het kader waarin wij de Zaligheden geplaatst vinden, een tweede deel gaat over de twee verschillende versies (Mt. en Lc.) van de Zaligprijzingen zelf, gevolgd door een nauwkeurig onderzoek betreffende de literaire vormgeving van de „weeën" bij Lucas. Slechts één verlangen heeft men na lezing van dit op alle gebied voortreffelijke werk: niet te lang te moeten wachten op het verschijnen van het tweede deel, waarin *„le message doctrinal"* van de Zaligprijzingen zal bestudeerd worden. D. A. G.

H. VAN DEN BUSSCHE, *L'Evangile du Verbe (Jean 1-4)*, Bruxelles, La pensée catholique, Collection „Etudes religieuses" no 741, 1959, 19 x 12,5 cm., 76 blz.

Wij hebben hier de Franse vertaling van het speciaal bijbelnummer van „De Bazuin" over het St.-Jansevangelie. Schr. wil niet een woord-voor-woord-verklaring van het gehele vierde evangelie geven, nog minder een uiteenzetting van de vraag naar het auteurschap, datum van samenstelling e.d. Wat hij bedoelt is, de ontwikkelde leek binnen te leiden in de gedachtenwereld en de wijze van uitdrukken van de evangelist Johannes, en daardoor de lezing van het evangelie zelf te vergemakkelijken. Hij doet dit kort maar degelijk aan de hand van de eerste vier hoofdstukken van het St.-Jansevangelie.
Een groter werk van dezelfde auteur is de vertaling van het reeds eerder bij Lannoo, Tielt, verschenen *„Jesus' woorden bij het afscheidsmaal": Le Discours d'adieu de Jésus*, Tournai-Maredsous, Casterman, 1959, Collect. Bible et Vie chrétienne, 21 x 14,50 cm., 160 blz., 69 fr. De afscheidsrede is van het moeilijkste uit het evangelie van St.-Jan, maar ook misschien van het diepste. Schr., die zich stilaan als een specialist van St.-Jan is gaan ontpoppen, weet met grote bevoegdheid deze diepe rijkdom voor zijn lezers te ontsluieren. Hij doet dit op de hem eigen frisse en levendige toon, die voor allen bevattelijk is en het lezen zo aangenaam maakt.
Van dezelfde auteur verscheen verder nog: *Het Onze Vader*, Gent, Boekhandel „Die Grael", 24 x 16 cm., 78 blz. Het geeft, afzonderlijk uitgegeven, de tekst weer van een vervolgartikel, dat ver-

scheen in Collationes Brug. et Gand., 1959. Op eenvoudige wijze komt Prof. Van den Bussche hier een bijdrage leveren tot een juister begrip van het Onze Vader. Dit mooiste christelijk gebed is dikwijls ook het minst begrepen, en willen wij de ware zin van dit bijbels gebed vatten, dan moeten wij vanzelfsprekend eerst bij de exegeet te rade gaan. Deze brochure verdient een ruime verspreiding onder priesters en ontwikkelde leken.

D. A. G.

L. CERFAUX, *Discours de Mission dans l'évangile de Saint Matthieu,* Tournai, Desclée et Cie, 1956, 19 x 14,5 cm., 146 blz.

Deze met grote innigheid geschreven bladzijden zijn geestelijke conferenties, meditaties op de zendingsrede van Jesus (Mt 9, 35-10,42), gezien in verband met het apostolaat in onze moderne tijd. Zij willen geen nieuwe apostolaatsvorm propageren, maar gaan uit van de oude waarheid, dat het eerst nodige en onontbeerlijke apostolaat de heiliging van de apostel zelf is. „In het apostolaat komt het niet aan op de oppervlakte, de lengte noch de breedte, maar op de diepte". Verdieping is dan ook hetgeen deze beschouwingen beogen. Wie ze als zodanig leest, zal er heel veel vrucht uit halen.

D. A. G.

H. RONDET S.J., *O Vous, Mère du Saveur,* Toulouse, Apostolat de la prière, 1959, 19 x 14 cm., 111 blz.

In dit boekje, dat geïllustreerd is met 12 buiten-tekst reproducties van kunstwerken, worden ons 31 korte meditatieve hoofdstukken over het leven van Maria geboden. Men voelt hoe iedere regel met tedere liefde geschreven is, zonder een zweem evenwel van de overdrijvingen, die de meeste „mariale" geschriften zo volkomen ongenietbaar maken. Ofschoon de schr. goed op de hoogte blijkt te zijn van de bijbelse tekstkritiek, moet men hier geen exegese verwachten. Hij wilde enkel stof geven tot vrome bezinning op het leven van O.L. Vrouw, gebaseerd op de H. Schrift. Hij doet het in alle eenvoud en oprechtheid, in zuiver bijbelse geest; en daar ligt heel de grote verdienste van dit ten zeerste aanbevolen werkje.

D. A. G.

M. HIJMAN S.J., *Emmaüsgangers. Het inzicht van de christen in het Oude Testament,* 's-Hertogenbosch, Katech. Centrum — Malmberg, 1959. Prijs: los: *f* 0,90; per 20 ex. *f* 0,80; per 50 ex. *f* 0,75. 27 x 21 cm., 32 blz.

Dit album in heliogravure is bestemd voor het bijbelonderricht op de middelbare scholen. Het zal ongetwijfeld uitstekende diensten kunnen bewijzen zowel door zijn illustraties als door zijn verstandig opgestelde tekst. De leraar ontvangt gratis een „toelichting" betreffende het gebruik van het album. D. A. G.

II. LITURGIE

A. VAN DEN BREKEL O.P., *Bid met de kerk; liturgische gedachten over het onveranderlijke deel van de H. Mis,* Rotterdam, De Forel, 1958, 288 blz., geb. *f* 9,75.

Dit boek vormt het derde deel in de serie *„Liturgie en Leven"* na de beschouwingen van Parsch over de evangelies en de epistels. De bewerker van Parsch neemt hier nu zelf het woord in een reeks vrome beschouwingen over van alles en nog wat, maar toch vooral over de H. Mis, welke beschouwingen vastgeknoopt zijn aan de verschillende teksten van het *ordinarium missae.* Misschien zou de schrijver er de voorkeur aan geven te zeggen dat hij St. Thomas het woord geeft; inderdaad zijn zijn beschouwingen veelal parafrasen van Thomas-teksten of directe citaten.

Wij nemen onmiddellijk aan dat deze overwegingen een aantal mensen liggen en hun stof geven tot gebed, waardoor ook hun beleving van de H. Mis verdiept zal worden. Persoonlijk betreuren wij dat dit boek zo weinig profijt getrokken heeft van wat er in de laatste twintig jaar door Jungmann, Capelle e tutti quanti over de liturgie van de mis geschreven is. Het boek sluit dan ook beslist niet aan bij wat er op het ogenblik met betrekking tot de misviering leeft en

groeiende is. En wat Thomas betreft, men zou toch wel licht de vraag mogen stellen of men hem wel recht doet door geen onderscheid te maken tussen zijn theologische beschouwingen die van blijvende waarde zijn, en de zo uiterst tijdgebonden allegorische verklaringen en woorduitleggingen die we echt niet meer kunnen waarderen. Th. A. V.

DR. G. TH. H. LIESTING, S.S.S., *De Eucharistieviering*, Nijmegen-Brussel, Uitgave van SS. Eucharistia, 1955, 64 blz.

Dit boekje is reeds meerdere jaren oud, maar blijft historische waarde behouden, omdat er stelling genomen wordt tegen publicaties van vier jaar geleden. Het derde hoofdstuk, „Het wezen van het Heilig Misoffer", bracht weinig nieuw licht. De auteur durft de sacramentele theorie blijkbaar niet ten volle toe te passen. Als sacramentele tekens, volgens zijn eigen zeggen, niet alleen op iets duiden maar dit ook bevatten, waarom moet dan opgemerkt worden: „Op het altaar daarentegen heeft wegens de verheerlijkte staat van zijn menselijke natuur „de dood geen heerschappij meer over Hem", en daarom is het storten van zijn bloed niet mogelijk" (blz. 28)? Dit beroep op de verheerlijkte staat bewijst alleen, dat Christus niet opnieuw, dus voor een tweede keer, zijn bloed kan storten. Maar dit was toch al uitgesloten door het feit, dat Jesus eens en voorgoed door één enkel offer de verzoening bewerkt heeft.
G. v. d. V.

DR. G. TH. H. LIESTING, S.S.S., *Het Levende Brood,* Nijmegen-Brussel, Uitgave SSma Eucharistia, 1957, 88 blz

Naar aanleiding van de toespraak van paus Pius XII van 22 sept. 1956 gaat de auteur in op de problemen rond de wezenlijke tegenwoordigheid. Reeds eerder had de schrijver artikelen over dit onderwerp gepubliceerd. Maar door de toevoeging van de besprekingen van theologen en Vaders van het Concilie van Trente heeft deze publicatie aan waarde gewonnen. G. v. d. V.

DOM TH. MAERTENS, O.S.B.,*Pour une meilleure intelligence du Canon de la Messe*, Brugge, Liturgisch Apostolaat, 1959, 115 blz.

Het hoogtepunt van de dag van elke priester is de heilige Mis, waarvan de Canon het middelpunt vormt. De dagelijkse terugkeer kan er oorzaak van zijn, dat de priester gemakkelijk over de zin van de woorden heenleest en dat aldus het mysterie zelf aan zijn aandacht ontsnapt. Om de priester te helpen bewust de eucharistische viering te beleven, geeft Dom Maertens in dit kostelijk boekje — een bewerking van een cursus aan de theologische faculteit van het „Institut Catholique" van Lille — van elk woord van de Canon een historische studie. In een serie van 139 nummers wordt telkens een liturgische uitdrukking van de Canon besproken. Soms heel kort, zodat er meerdere nummers op één bladzijde staan, dan weer lang zodat één nummer enkele pagina's beslaat. Een conclusie van enkele regels geeft bij elk nummer een samenvatting van zijn inhoud. Aldus is het werkje zeer overzichtelijk opgebouwd en kan men zich zeer snel oriënteren aangaande elke gewenste term. Ofschoon de interpretatie van meerdere liturgische uitdrukkingen nog omstreden wordt, meent Dom M. toch, dat de kennis van de stand van zaken de devotie niet zal schaden. De opinies worden voorzichtig tegen elkaar afgewogen en een oplossing gesuggereerd. Meer dan eens kunnen de verschillende hypothesen elkaar aanvullen, daar het zeer goed mogelijk is dat sommige termen in de loop van de tijd een andere betekenis kregen. We vermelden hier bij wijze van voorbeeld de studies over *prefatio, Domine, Sancte Pater, in unitate Spiritus Sancti.*
Deze studie is dus strikt wetenschappelijk van opzet, maar — en dit is het wat het zo aantrekkelijk maakt — tegelijk voor pastoraal en katechese van bijzondere waarde. Immers niet enkel voor zichzelf zal de priester er een kostbare steun in vinden om zijn dagelijkse mis bewust en gelovig te beleven, maar ook zal hij er een uiterst geschikte leiddraad in vinden om de gelovigen in te leiden in de zin van de mis. Voor liturgische samenkomsten is het dus wel zeer aan te bevelen. Als een bezwaar tegen deze uitgave mag

worden ingebracht: de druk is tamelijk klein uitgevallen. Daar staat echter tegenover dat aldus deze rijkdom aan gegevens in een goedkope uitgave aan elkeen ter beschikking kon worden gesteld. A. H.

AEM. LOEHR, *De Goede Week*, Roermond-Maaseik, Romen en Zonen, 1959, 19,5 x 12 cm. 206 blz., ing. *f* 7,90, geb. *f* 8,90.

Sinds een jaar of twee was *„Die heilige Woche"* van Aemiliana Löhr ook bij ons bekend geraakt en gewaardeerd. En terecht. In dit voortreffelijke werk weet deze benediktines van de abdij van Herstelle en geesteserfgename van Dom Casel, met de haar eigen fijnzinnigheid, onderlegdheid en literair talent de diepe betekenis van de vernieuwde Goede-Weekliturgie voor haar lezers te ontsluieren. De benediktijnen van Mamelis-Vaals hebben thans voor een Nederlandse vertaling van dit werk gezorgd. De vertaling is doorgaans goed, al missen wij er onvermijdelijk veel van de helderheid en de poëtische bezieling, die stijl en taal van het Duitse origineel kenmerkten, en al viel ons oog reeds vanaf de eerste bladzijden op een storende slordigheid of drukfout en een minder gelukkige woordkeuze. D. A. G.

R. POELMAN, *La Grande Semaine*, Paris-Bruxelles, Editions universitaires, 1957, 18 x 12 cm., 34 blz.

Wij zouden dit brochuurtje kunnen noemen: bijbels devotieboekje voor de Goede Week. Het wil niets anders doen dan Jesus op de voet volgen vanaf palmzondag tot de avond van paaszondag, en wel uitsluitend aan de hand van de H. Schrift. Dit zonder pretentie samengesteld werkje is een prachtig bezinningsboekje voor deze hoogheilige paasdagen.

In dezelfde reeks verschenen en van dezelfde auteur is ook *Les Ecritures sur le Chemin*, 1957, 47 blz. Schr. heeft hier een kruiswegoefening samengesteld met niets dan bijbelteksten uit het Oude Testament. De teksten zijn met fijne zin gekozen, hoewel natuurlijk dikwijls in toegepaste betekenis gebruikt, zoals trouwens ook de liturgie van de Goede Week het doet.

Les Pères vous parlent de l'Evangile. Homélies du Bréviaire avec leur contexte. Traduites par DOM H. TISSOT; Vol. I *Le Temporal*, 2me édition. 17 x 10,5 cm.; 870 blz., 1954; Vol. II *Le Sanctoral*, 746 blz., 1955, Bruges, Apostolat liturgique, Abbaye de Saint-André, 280 en 195 Bfr.

Toen het goddelijk officie tot een brevier (breviarium = verkorting) werd gecomprimeerd, werden vooral de lezingen drastisch besnoeid. Zo komt het dat wij er vaak zulke korte en soms zo willekeurig gecoupeerde lessen moeten lezen. Dit is bijzonder voelbaar in de homilieën, waar de Vaders maar zelden de gelegenheid krijgen om heel hun gedachte te ontwikkelen of om heel de tekst te bestrijken van het evangelie van de dag, dat zij moeten commentariëren. Bij monniken bestaat hier en daar de gewoonte dat de beknotte homilie van het feest bij een andere lezing door de dag wordt aangevuld. Een van hen, Dom Henri Tissot van Solesmes, heeft hiertoe aan allen gelegenheid willen bieden, die het brevier gebruiken. In een voortreffelijk Franse vertaling heeft hij telkens de brevier-pericopen opgenomen in een wijder en verstaanbaar geheel. Het eerste deel bevat de homilieën van het tijdeigen, het tweede die van het eigen en het gemeenschappelijke van de Heiligen van heel het kerkelijk jaar. Delfg.

B. LUYKX O.PRAEM., P. BRUYLANTS O.S.B., A. VERHEUL O.S.B., *Gebedsoproepen voor aktieve deelname aan de H. Mis*, Leuven, Abdij Keizersberg, 1959, 20,5 x 15 cm., 292 blz., 110 fr. (voor Nederland: Abdij van Berne, Heeswijk).

Dit boek was al aangekondigd in 1957 in de richtlijnen voor de misviering voor de Vlaamse bisdommen: *Rond het Altaar des Heren*. De zaak bleek echter moeilijker dan men het aanvankelijk voorhad. Men bedoelde n.l. aanvankelijk een vertaling uit te geven van de bekende *Invitatoires* van het *Centre de Pastorale Liturgique* te Parijs. Dit bleek echter te weinig aangepast aan onze streken. Een grondige omwerking drong zich op, die echter ook veel meer tijd vroeg.

Eindelijk is het werk nu klaar gekomen. Het bevat teksten te gebruiken door de commentator tijdens de viering van de H.

mis. Voor alle missen van zon- en feestdagen (slechts duplex 1e en 2e klas) geeft het boek een inleiding op de mis, vier gebedsgroepen naar keuze voor openings- en slotgebed, een inleiding op het epistel, een korte parafrase van de secreta en een overweging voor na de communie. Bovendien vinden we er gebedsoproepen (waartusen men een wisselende en verstandige keuze kan doen) voor het gewone der mis, voor de prefaties en voor begrafenis en huwelijksliturgie. Het geheel wordt besloten met een zeer mooie serie intrede- en offerandelitanieën. Een meesterlijke inleiding gaat aan het werk vooraf: zij behandelt de beginselen voor de aktieve deelname en geeft aanwijzingen hoe het boek te gebruiken. Het is een boek dat uitstekende diensten zal bewijzen aan de liturgische zielzorg. Geen enkele parochiekerk zal er buiten kunnen.

D. A. G.

De Dienst van het Woord. Verslag van de Studiedagen van Tongerlo, Abdij Affligem, Tijdschrift voor Liturgie, 1960, 24 x 16 cm., 124 blz., 30 fr. (voor Nederland: Ernest van Aelst, Maastricht, *f* 2,50).

De liturgische studiedagen, welke de Redactie van het Tijdschrift voor Liturgie in samenwerking met het Apostolaat voor Kerkelijk Leven van de abdij van Tongerlo jaarlijks inricht, handelden dit jaar over de *Dienst van het Woord* in liturgie, prediking en katechese. Gezien de groeiende belangstelling van de leken voor de liturgische vernieuwing had men deze keer aan de eigenlijke studiedagen een lekenweekend laten voorafgaan, dat hetzelfde thema behandelde vanuit lekenstandpunt. Op basis van de antwoorden op een grootscheepse enquête onder de leken in Nederland en Vlaanderen sprak Paul Leemans over de verlangens van de leek inzake de prediking tijdens de misviering, Wim Tuyls gaf verslag, hoe de leek de Dienst van het Woord wenst te zien verlopen. Het weekend werd besloten met een bewogen rede van ons redactielid Jan Meeuwsen over de nood van het Godsvolk nu en hoe deze nood al of niet door de concrete viering van de eucharistie beantwoord wordt.

De eigenlijke studiedagen openden met een boeiende en brillante uiteenzetting van Prof. H. Schillebeeck over de sacramentaliteit van het Woord Gods (om deze conferentie alleen al zou men dit verslagboek in ieders handen willen); Prof. Bertrangs kwam de opinie van de dogmaticus vanuit exegetisch standpunt nog kracht bijzetten. Een historisch overzicht van en een inzicht in de structuur van de Woorddienst werd op een zeer heldere wijze gegeven door Drs. Gerlach Laudy o.praem. Daarna kwamen katechese en prediking aan de beurt, resp. door Dr. W. Bless s.j. en Dom Ambrosius Verheul, die beiden opkwamen voor een bijbels-liturgische inspiratie. Een waardig slot en echte apotheose van de studiedagen vormde de conferentie van Mgr. Jan Van Cauwelaert c.i.c.m., bisschop van Inongo in Belgisch Congo die iedereen wist te winnen voor zijn gezond-progressieve ideeën inzake liturgische vernieuwing: hij behandelde de katechetische waarde van de eucharistieviering. Behalve de conferentie geeft het verslagboek nog de besluiten van beide bijeenkomsten, alsook telkens een kort overzicht van wat tijdens de besprekingen naar voren is gebracht. Wie zich bijbels-liturgisch wil oriënteren mag deze kans niet laten voorbijgaan en schaffe zich aanstonds dit speciale nummer aan.

D. A. G.